

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Σεπτέμβρης - Οκτώβρης 2013 No100 Τιμή: 4€

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

100

- Μια 20ετία εργατικής αντίστασης και ριζοσπαστικοποίησης
- Η μεγαλύτερη κρίση του καπιταλισμού
- Από τον ψυχρό πόλεμο στα σφαγεία της “Νέας Τάξης”
- Η μάχη ενάντια στο ρατσισμό και το φασισμό
- Το επαναστατικό κόμμα στον 21ο αιώνα
- Κρατικός καπιταλισμός και σοσιαλισμός από τα κάτω

- Μάχες που μπορεί να κρίνουν το μέλλον
- Μπορούμε να σταματήσουμε την επέμβαση στη Συρία

Αυτό είναι το τεύχος 100 του περιοδικού

Σοσιαλισμός από τα κάτω

Ξεκινήσαμε πριν από 21 χρόνια,
τον Ιούνιο του 1992 και στο πρώτο τεύχος
εξηγούσαμε γιατί πήραμε αυτή την απόφαση:

Μέσα σε μια τέτοια περίοδο είναι τεράστια η ανάγκη να ξανακυκλοφορήσει ένα μαρξιστικό περιοδικό που να έχει την άποψη ότι αυτό που κατάρρευσε στην ανατολή ήταν ο κρατικός καπιταλισμός και ότι αυτό είχε σαν συνέπεια όχι τη σταθερότητα αλλά τουναντίον την βαθύτερη κρίση των δυτικών καπιταλισμών. Σήμερα όσο ποτέ άλλοτε θα πρέπει να είναι καθαρό ότι ξαναυπάρχουν εκείνες οι αντικειμενικές συνθήκες που κάνουν το καπιταλιστικό σύστημα παγκόσμια ευάλωτο και ασταθές.

Όμως επειδή οι άνθρωποι φτιάχνουν την ιστορία τους – έστω και μέσα σε αντίξοες γι' αυτούς συνθήκες – έχει σημασία μέσα σ' ένα τέτοιο περιοδικό να καθρεφτίζονται όχι μόνο τα προβλήματα του καπιταλισμού αλλά και όλες οι συγκρούσεις που καθημερινά δίνει η εργατική τάξη από το Λος Άντζελες και το Βερολίνο μέχρι τη Μόσχα και την Αθήνα. Και πως μέσα απ' αυτούς τους αγώνες είναι δυνατόν οι εργάτες όχι μόνο να ξαναποκτήσουν την αυτοπεποίθηση ότι μπορούν να νικήσουν αλλά και να ξετινάξουν από πάνω τους ιδέες που ενισχύουν την παθητικότητα και την αδράνεια.

Γραφτείτε συνδρομητές τώρα

**Συνδρομή 25€
για ένα χρόνο 6 τεύχη**

Τηλέφωνο επικοινωνίας: 210 5247140 email: sosialismosapotakato@gmail.com

Τεύχος 1

100 Σεπτέμβρης Οκτώβρης 2013

2 Μάχες που μπορεί να κρίνουν το μέλλον

Μαρία Στύλλου

6 Να σταματήσουμε την επέμβαση στη Συρία

Πάνος Γκαργκάνας

10 Μια 20ετία εργατικής αντίστασης & ριζοσπαστικοποίησης

Λέανδρος Μπόλαρης

15 Η μεγαλύτερη κρίση του καπιταλισμού

Κώστας Σαρρής

20 Από τον ψυχρό πόλεμο στα σφαγεία της “Νέας Τάξης”

Σωτήρης Κοντογιάννης

25 Η μάχη ενάντια στο ρατσισμό και το φασισμό

Πέτρος Κωνσταντίνου

29 Το επαναστατικό κόμμα στον 21ο αιώνα

Θανάσης Καμπαγιάννης

36 Κρατικός καπιταλισμός και σοσιαλισμός από τα κάτω

Νίκος Λούντος

41 Βιβλιοκριτική

Στο ρίσκο της κρίσης

Δημήτρης Χριστόπουλος

Ο εθνικισμός και η άνοδος της ακροδεξιάς

Άννα Φραγκουδάκη

Ανθρώπινη φύση

Ευτύχης Μπιτσάκης

Μόνος στο Βερολίνο

Hans Fallada

Θρυμματισμένοι καιροί

Eric Hobsbawm

48 Επισκόπηση

Το **Σοσιαλισμός από τα Κάτω** είναι το δίμηνο περιοδικό του **Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος**

Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, **Υπεύθυνη σύνταξης:** Μαρία Στύλλου,

Σύνταξη: Θανάσης Καμπαγιάννης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Νίκος Λούντος, Λέανδρος Μπόλαρης, Κώστας Σαρρής

Εξώφυλλο, σελιδοποίηση: Παντελής Γαβριηλίδης, **Τηλέφωνο επικοινωνίας:** 210 5221509,

Κεντρική διάθεση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14-16, Τηλ. 210 5247584

Περιοδικό «Σοσιαλισμός από τα Κάτω», Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα

Για επικοινωνία: socialismosapotakato@gmail.com www.socialismfrombelow.gr

Συλλαλητήριο των καθηγητών Δευτέρα 13 Μάη στα γραφεία της ΟΛΜΕ

Μάχες που μπορεί να κρίνουν το μέλλον

Αυτό το φθινόπωρο οι απεργίες μπορούν να αποδειχτούν καθοριστικές για την τύχη της κυβέρνησης, γράφει η **Μαρία Στύλλου**.

Στο πρώτο τεύχος του περιοδικού «Σοσιαλισμός από τα Κάτω», τον Ιούνιο του 1992, στο εισαγωγικό άρθρο κάναμε τη διαπίστωση ότι «Σήμερα όσο ποτέ άλλοτε θα πρέπει να είναι καθαρό ότι υπάρχουν ξανά εκείνες οι αντικειμενικές συνθήκες που κάνουν το καπιταλιστικό σύστημα παγκόσμια ενάλωτο και ασταθές». Μ' αυτόν τον τρόπο περιγράψαμε δυο παράλληλες διαδικασίες που συμβαίνουν εκείνη την περίοδο. Η πρώτη ήταν η παγκόσμια αστάθεια μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ και η δεύτερη η εμφάνιση ξανά των εργατικών αγώνων, μετά από την ύφεση τους στη δεκαετία του '80.

Στην Ελλάδα, η κυβέρνηση του Μητσοτάκη βρισκόταν για δεύτερη χρονιά αντιμετώπι με ένα κίνημα που θύμιζε

μεταπολίτευση. Απεργίες και καταλήψεις στα σχολεία, εξέγερση στην Πειραιϊκή-Πατραϊκή στην Πάτρα, απεργίες ενάντια στις απολύσεις συμβασιούχων στο δημόσιο, κατάληψη της Τράπεζας Ελλάδος και απεργία στα αμαξοστάσια της ΕΑΣ για να μην ιδιωτικοποιηθούν τα λεωφορεία.

Εικοσιένα χρόνια αργότερα τα πράγματα έχουν αλλάξει. Ο καπιταλισμός έχει μπει στη βαθύτερη οικονομική κρίση από τη δεκαετία του '30, μια κρίση που διαρκεί έξι χρόνια συνέχεια από το 2007. Τα διάφορα φάρμακα που δοκίμασαν δεν αποδίδουν κι αυτό έχει οδηγήσει στην πολιτική και ιδεολογική αμφισβήτησή του, σε εκρήξεις, εξεγέρσεις και επαναστάσεις, και στην Ελλάδα σε ένα απεργιακό κίνημα από τα μεγαλύτερα.

Η διαφορά του τότε με το σήμερα, η

πραγματική αλλαγή, είναι ο ρόλος του εργατικού κινήματος σ' αυτές τις εξελίξεις. Δεν είναι μόνο οι αντικειμενικοί όροι που έχουν αλλάξει αλλά και οι υποκειμενικοί.

Στην Ελλάδα η κυβέρνηση συνεργασίας Ν.Δ., ΠΑΣΟΚ, ΔΗΜΑΡ διαλύθηκε μέσα σε ένα χρόνο, κάτω από την πίεση της κατάληψης της ΕΡΤ από τους εργαζόμενους. Και σήμερα, τρεις μήνες αργότερα η κυβέρνηση συνεργασίας Ν.Δ. και ΠΑΣΟΚ, κινδυνεύει να καταρρεύσει κάτω από ένα απεργιακό κίνημα που παλεύει για να μη διαλυθούν τα σχολεία, τα νοσοκομεία, να μην γίνουν τα δημόσια αγαθά και οι υπηρεσίες βορά στα χέρια του κεφάλαιου.

Η εικόνα αυτών των αλλαγών βάζει καθήκοντα στους επαναστάτες που μέχρι τώρα δεν τα είχαν φανταστεί. Δεν είμαστε πια θεατές των εξελίξεων και ανήμποροι να τις επηρεάσουμε. Δεν είμαστε μόνο αυτοί που αναλύουν την πορεία της ιστορίας αλλά κι αυτοί που μπορούμε να παίξουμε σημαντικό ρόλο για να καθορίσουμε το προς τα πού θα πάει. Κι αυτά παίζονται σήμερα και όχι αύριο. Είναι κομμάτι της οργάνωσης αυτών των απεργιών και όχι των επόμενων. Και παράλληλα της οργάνωσης της μάχης για την ενότητα της εργατικής τάξης και όχι τη διαίρεση της – της μάχης για να κλείσουν όλα τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, για να πάρουν χαριά όλοι οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, για να στηρίξουμε τα αδέρφια μας στη Μέση Ανατολή, για να μην αφήσουμε έναν νέο πόλεμο να ξεδιπλωθεί, όπως του Ιράκ και του Αφγανιστάν στη Συρία.

Αυτό το μνημόνιο ποιος θα το πάρει;

Δεν υπάρχει μεγαλύτερη επιβεβαίωση ότι ετοιμάζουν νέο μνημόνιο, από την είδηση της Καθημερινής της Κυριακής (1/9), ότι ο Σαμαράς στις επόμενες εκλογές ετοιμάζεται να κατέβει με σύνθημα «όχι στο νέο μνημόνιο, όχι στα νέα μέτρα». Κι αν αυτή είναι η γελοία πλευρά της ιστορίας, η δήλωση του Στουρνάρα ότι θα χρειαστούμε, ανεξάρτητα από το πρωτογενές πλεόνασμα, να δανειστούμε 10 δις για να καλύψουμε τα ελλείμματα για την επόμενη διετία, είναι η τραγική επιβεβαίωση.

Στους Φαϊνάνσιαλ Τάϊμς της Δευτέρας 2/9, υπήρχε άρθρο του Β. Μύνχαου όπου σύγκρινε την Ελλάδα με το Νη-τροϊτό. Το άρθρο αυτό πήρε δημοσιότητα στα ηλεκτρονικά μίντια, και δικαίως.

Ιδιαίτερα σημαντικές είναι τρεις παρατηρήσεις που κάνει ο συγγραφέας.

Η πρώτη ότι «η πτώση των μισθών δεν δημιούργησε ισορροπία στην οικονομία. Η απασχόληση των συνδικαλισμένων εργατών εξαφανίστηκε από το Νητροϊτό, παρόλ'αυτά η ανεργία έφτασε στο 27, 8% το 2009, περίπου το ίδιο με αυτή της Ελλάδας σήμερα».

Η δεύτερη ότι «και στις δυο περιπτώσεις η αισιοδοξία ότι η ανάκαμψη βρίσκεται πίσω από τη γωνία αποδείχτηκε ψεύτικη».

Και τρίτη και σημαντικότερη «ότι η Ελλάδα έχει τη δυνατότητα να φύγει από τη νομισματική ένωση και να νιοθετήσει το δικό της νόμισμα. Αλλά δεν νομίζει ότι θα το κάνει, παρόλο που είναι για το συμφέρον της, επειδή οι πολιτικοί λόγοι θα καθορίσουν τις εξελίξεις».

Στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού (ΣΑΚ 99) ο Πάνος Γκαργκάνας στο άρθρο του με τίτλο «Η παγκόσμια οικονομική κρίση – νέα φάση αναταραχής», διαπιστώνει ότι «η αποτυχία του συνδικαλισμού “ποσοτικής χαλάρωσης” και μνημονίων να θεραπεύσει την κρίση στην Ευρωζώνη φαίνεται όχι μόνο στην περιφέρεια αλλά και στο κέντρο».

Αυτές τις μέρες συνεδριάζουν οι G20 στη Πετρούπολη και έχουν να αντιμετωπίσουν αυτά τα προβλήματα. Η απόφαση της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ να βάλει φρένο στον φτηνό δανεισμό των τραπεζών από το φθινόπωρο, ανεβάζοντας τα επιτόκια, θα έχει συνέπειες σε όλες τις οικονομίες.

Από τη μια, στις αναδυόμενες οικονο-

μίες που θα μεγαλώσει την κρίση τους. «Η οικονομική κρίση είναι τώρα και τις αναδυόμενες οικονομίες, σ' αυτές που η θεωρία της εξαίρεσης αποδείχτηκε επώδυνα λανθασμένη... ο μεγαλύτερος πρωταγωνιστής σ' αυτό το δράμα είναι η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ που καθορίζει την οικονομική της πολιτική με βάση τι συμφέρει στις ΗΠΑ» (Φ.Τ. 3/9, σελ. 8).

Και από την άλλη στην ίδια την Ευρώπη όπου η άνοδος των επιτοκίων θα περιορίσει τις προοπτικές ανάκαμψης κλείνοντας τη στρόφιγγα των δανείων προς τις επιχειρήσεις.

Στην Ελλάδα η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών μέσα από τα μνημόνια δεν έχει σημάνει δάνεια προς τις επιχειρήσεις. Σύμφωνα με άρθρο στην Καθημερινή (1/9), οι ανάγκες επιχειρήσεων και νοικοκυριών για δάνεια είναι αυτή τη στιγμή 35 δις, ενώ οι τράπεζες προγραμματίζουν να δώσουν μόνο 5 δις, τα 3 δις στις επιχειρήσεις και τα 2 δις στα νοικοκυριά.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, ένα νέο δάνειο και το συνακόλουθο μνημόνιο για την Ελλάδα, με τι όρους και μέσα σε ποιες πολιτικές συνθήκες, είναι ζήτημα διεθνούς συζήτησης και διαπραγματεύσεων.

Έχουν πολιτική λύση;

Όταν έπεφτε η κυβέρνηση Μητσοτάκη το 1993, επειδή έχασε την πλειοψηφία του ενός βουλευτή που είχε σ' εκείνη τη Βουλή, δεν μπήκε σε αμφισβήτηση το ποιος θα τη διαδεχτεί. Το ΠΑΣΟΚ, με ηγεσία του Αντρέα Παπανδρέου σχημάτισε κυβέρνηση, κερδίζοντας μια άνετη πλειοψηφία σε εκείνες τις εκλογές. Αυτή τη δυνατότητα που είχαν τότε, την έχουν χάσει σήμερα.

Η Ν.Δ. με τα καλύτερα γι' αυτήν γκάλοπ βρίσκεται στα ίδια επίπεδα με του ΣΥΡΙΖΑ, και το ΠΑΣΟΚ μόνο σαν τσόντα μπορεί να συνεχίσει να συμμετέχει σε κυβερνήσεις. Τα σενάρια μιας μεγάλης κεντροαριστεράς είναι η νέμπουλα που κυριαρχεί στα ΜΜΕ, και που η συγκεκριμενοποίηση της φτάνει μέχρι την φιέστα στο ΙΣΤΑΜΕ που ετοίμασε ο Βενιζέλος για τις 3 Σεπτέμβρη.

Φέτος το ΠΑΣΟΚ δεν τόλμησε να οργανώσει ανοιχτή συγκέντρωση για να γιορτάσει την ίδρυση του, γιατί φοβήθηκε ότι ακόμα και σ' αυτό το μικρό ακροατήριο μπορούσε να γίνει δεκτός με γιοχαΐσματα. Το παράδειγμα τον κληνγάζει από τις κομματικές συγκεντρώσεις που προσπάθησε να οργανώσει στην

ΣαΚ τεύχος 90,
Γενάρης - Φλεβάρης 2012.

Συγκέντρωση συμπαρατάσεως έξω από το Λοιμοδόν.

Κρήτη και που σε κάθε μια τον φυγάδευσαν από την πίσω πόρτα. Η παρουσία Σημίτη και ΓΑΠ μαζί με το Βενιζέλο στην εκδήλωση στο ΙΣΤΑΜΕ δεν είναι επίδειξη ενότητας αλλά επιβεβαίωση της κλιμακούμενης κατάρρευσης του από τον ένα αρχηγό στον άλλο.

Αυτή η κατάσταση είναι αδιέξοδη και ήδη τροφοδοτεί συνεχώς διάφορα σενάρια που όλα συμφωνούν σε δυο σημεία:

Το ένα ότι αυτή η κυβέρνηση έχει φάει τα ψωμιά της και άρα αργά ή γρήγορα θα πρέπει να πάει σε εκλογές. Τώρα τα όριο μπαίνει για την άνοιξη. Με την προοπτική να γίνουν τριπλές εκλογές, για Βουλή, Ευρωβουλή και τοπική αυτοδιοίκηση.

Και το δεύτερο, μια κυβέρνηση συννεργασίας, με ανοιχτό από πού μέχρι πού. Ο Τατσόπουλος από τον ΣΥΡΙΖΑ το έκφρασε ανοιχτά, κάνοντας την πρόταση για συνεργασία όλων των πολιτικών κομμάτων, από τη Ν.Δ. μέχρι και τον ΣΥΡΙΖΑ. Ο Κουβέλης με την πρόταση Οικουμενικής που θα τη στήριζε και ο ΣΥΡΙΖΑ.

Η πραγματικότητα πίσω απ' όλα αυτά τα σενάρια είναι οι δυσκολίες που είχαν μέχρι τώρα όλες οι κυβερνήσεις του Μνημονίου να σταματήσουν το εργατικό κίνημα και τις απεργίες. Γι' αυτό, όπως παλιά σε τέτοιες στιγμές η ελπίδα ήταν ότι αυτό μπορεί να το καταφέρει το ΠΑΣΟΚ, τώρα κάποιοι ελπίζουν ότι μπορεί να το πετύχει ο ΣΥΡΙΖΑ.

Το καυτό φθινόπωρο

Για τον Σαμαρά το φετινό φθινόπωρο είναι κρίσιμο. Όπως η Θάτσερ έβαλε

στόχο να τσακίσει την απεργία των ανθρακωρύχων το 1983-84, γιατί αντιπροσώπευαν το πιο μαχητικό κομμάτι της εργατικής τάξης εκείνη την περίοδο, το ίδιο θα ήθελε να πετύχει τώρα ο Σαμαράς στους εκπαιδευτικούς, τους νοσοκομειακούς, στους δήμους, στα ΜΜΕ, στα πιο δυνατά και οργανωμένα κομμάτια της εργατικής τάξης. Δεν σκέφτεται μόνο ότι έτσι θα προχωρήσει χωρίς αντίσταση στο επόμενο μνημόνιο, αλλά ότι μ' αυτόν τον τρόπο θα τσακίσει την επιρροή και τη δύναμη της αριστεράς μέσα στους εργατικούς χώρους. Με άλλα λόγια, δεν είναι μόνο μια οικονομική, αλλά και μια πολιτική και ιδεολογική μάχη που δίνει τώρα η κυβέρνηση.

Για το εργατικό κίνημα αυτό το φθινόπωρο είναι η μεγάλη ευκαιρία. Η απόφαση των εκπαιδευτικών από τα συνέδρια του Ιούνη, να προχωρήσουν σε απεργία διαρκείας με το άνοιγμα των σχολείων τον Σεπτέμβριο, καθόρισε την ατζέντα για το φθινόπωρο. Είχε προηγηθεί η έκρηξη στην ΕΡΤ.

Η απόφαση των εργαζομένων της ΕΡΤ να καταλάβουν τη ραδιοτηλεόραση στην Αγία Παρασκευή και όλους τους περιφερειακούς σταθμούς για να μην περάσουν το κλείσιμο και οι απολύσεις, ήταν το ψηλότερο σημείο που μπορεί να φτάσει το εργατικό κίνημα. Οι εργαζόμενοι της ΕΡΤ συμπληρώνουν τρεις μήνες κατάληψης, έχουν απορρίψει κάθε συμβιβαστική πρόταση της κυβέρνησης με αντάλλαγμα τη διάλυση της συλλογικότητάς τους, και έχουν γίνει το παράδειγμα και μέτρο σύγκρισης για όλους τους αγώνες που ακολούθησαν.

Μια σειρά από νοσοκομεία που έδω-

σε ο Γεωργιάδης διαταγή να κλείσουν, αποφάσισαν ότι δεν φεύγουν, και ότι κρατάνε το νοσοκομείο ανοιχτό. Παράδειγμα το νοσοκομείο Λοιμοδόν στην Άγια Βαρβάρα. Σε συνέλευση που έγινε την τελευταία βδομάδα του Αυγούστου οι εργαζόμενοι αποφάσισαν να κρατήσουν ανοιχτό το νοσοκομείο και να μείνουν εκεί. Στην πρόκληση του Γεωργιάδη μαζί με τον διοικητή να το κλείσουν, η απάντηση ήταν η κλιμάκωση. Αυτό δεν είναι το μοναδικό παράδειγμα. Τέσσερα νοσοκομεία στα Βόρεια προχώρησαν σε συντονισμό ενάντια στα κλεισίματα, και για μια ολόκληρη βδομάδα από τις 19-23 Αυγούστου τα νοσοκομεία Αμαλία Φλέμινγκ και Σισμανόγλειο βρίσκονταν σε απεργιακές κινητοποιήσεις.

Η διαφορά από παλιότερες μάχες που έδιναν τα νοσοκομεία σε σύγκριση με σήμερα είναι ο συντονισμός τους. Από περιφερειακούς συντονισμούς, όπως στο Αιγαίο, τον συντονισμό στα Βόρεια, μέχρι τον κεντρικό συντονισμό μέσα από το Συντονιστικό Νοσοκομείων Επιτροπών Αγώνα Υγειονομικών. Η συναυλία στο τέλος Ιουλίου στα Προπύλαια με την κάλυψη της ΕΙΝΑΠ, ο συντονισμός των νοσοκομείων μέσα στο καλοκαίρι, η πρόταση στην ΠΟΕΔΗΝ και ΟΕΝΓΕ να προχωρήσουν σε 48ωρη απεργία στις αρχές του Σεπτέμβριο και τώρα η οργάνωση γενικών συνελεύσεων σε όλα τα νοσοκομεία για να βγει απεργία και συντονισμός με τους καθηγητές, δείχνουν πως η οργάνωση μπορεί να περάσει στη βάση των νοσοκομείων. Επίσης δείχνει το ρόλο που μπορεί να παίξει η αντικαπιταλιστική αριστερά μέσα σ' αυτές τις συνθήκες.

Αυτά ισχύουν συνολικότερα για τους αγώνες αυτό το φθινόπωρο. Η κυβέρνηση δεν έχει απέναντι της έναν εύκολο αντίπαλο. Αντιμετωπίζει μάχες που μπορεί να κρίνουν το μέλλον της. Η ΕΡΤ έκρινε την τύχη της τρικομματικής, οι απεργίες στην εκπαίδευση και στην υγεία μπορεί να σημαδέψουν τις εξελίξεις από δω και πέρα.

Ποιος μπορεί να δώσει τη λύση;

Οι απεργίες στα σχολεία και τα νοσοκομεία για να μην διαλυθεί η δημόσια υγεία και παιδεία δείχνουν πολύ απλά το ποιος μπορεί να παλέψει για τις ανάγκες των εργαζομένων. Όχι μόνο για να μη χάσουν τις δουλειές τους, αλλά και για να κρατήσουν ανοιχτές τις υπηρεσίες που εξασφαλίζουν την ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας και ζωής. Η λειτουργία της ΕΡΤ από τους ίδιους τους εργαζόμενους δεν κρατάει μόνο ανοιχτή τη δυνατότητα για 2.500 χιλιάδες κόσμο να κρατήσει τη δουλειά του, αλλά συγκρούεται ταυτόχρονα με τις κυρίαρχες ιδέες και ανοίγει το δρόμο για καινούργιες. Αυτό σημαίνει ότι μέσα από τις οικονομικές μάχες που δίνουν οι εργάτες/τριες για τις δουλειές τους, τους μισθούς τους, τις συντάξεις τους, αρχίζουν ταυτόχρονα να φέρνουν παραδείγματα οργάνωσης μιας καινούργιας κοινωνίας που συλλογικά οι εργαζόμενοι και θα μπορούν να την οργανώσουν και να την διαμορφώσουν.

Τα κόμματα της ρεφορμιστικής αριστεράς δεν εμπιστεύονται αυτή τη δύναμη και δεν βλέπουν έτσι τις εξελίξεις. Ο ΣΥΡΙΖΑ έφτασε να γίνει αξιωματική αντιπολίτευση πάνω στο σύνθημα «κυβέρνηση της αριστεράς». Δεκαπέντε μήνες αργότερα, την παραμονή του μεγάλου απεργιακού Σεπτεμβρίου και της βαθύτερης πολιτικής κρίσης, το μοτίβο έχει γίνει: «Κυβέρνηση με πυρήνα τον ΣΥΡΙΖΑ». Ο ΣΥΡΙΖΑ δηλώνει ανοιχτός σε όλες τις συνεργασίες -με όλους τους συμβιβασμούς και υποχωρήσεις που αυτές απαιτούν.

Το ΚΚΕ, παρότι δεν βλέπει τον εαυτό του κυβερνητικό εταίρο, προωθεί μια σχέση συγκράτησης με το απεργιακό κίνημα. Οι απεργίες διαρκείας καταγγέλλονται ως “τυχοδιωκτικές” π.χ. στους εκπαιδευτικούς. Οι καταλήψεις στα νοσοκομεία ως “προβοκάτσιες”. Οι συσχετισμοί κρίνονται ως αρνητικοί και το φάρμακο είναι η εκλογική ενίσχυση του ΚΚΕ.

Και τα δυο κόμματα, παρά τις διαφορές τους, μοιράζονται την ίδια αντιμετώ-

πιση. Η εκλογική μάχη είναι ανώτερη από τις απεργίες. Το πού οδηγεί αυτή τη στρατηγική το έχουμε ζήσει πολλές φορές. Η ιστορία – ελληνική και παγκόσμια – είναι γεμάτη από παραδείγματα. Φέτος συμπληρώνονται τα 40 χρόνια από το Πολυτεχνείο και θα έχουμε την ευκαιρία να συζητήσουμε για την εξέγερση που οδήγησε στην ανατροπή της Χούντας. Η ρεφορμιστική αριστερά και τότε δεν πίστευε σε μια τέτοια προοπτική και αυτό κόστισε στο κίνημα. Του έκλεισαν τις νίκες από τα χέρια του οι πολιτικάντηδες της μεταπολίτευσης, και σ’ αυτό έχουν μεγάλη ευθύνη και τα δυο κόμματα της ρεφορμιστικής αριστεράς εκείνης της περιόδου: το ΚΚΕ και το ΚΚΕ (Εσωτ.).

Η επαναστατική αριστερά

Η διαφορά από τότε που κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το ΣαΚ, είναι ότι σήμερα η παρουσία της επαναστατικής αριστεράς είναι πολύ πιο μεγάλη και αριθμητικά και πολιτικά. Μια παρουσία που έχει γίνει αισθητή ιδιαίτερα στις μάχες των τελευταίων χρόνων: στο να ξεκινήσουν οι απεργίες ενάντια στο Μνημόνιο και να συνεχίσουν, στα μεγάλα συλλαλητήρια στις πανεργατικές και στις πλατείες όπου ήταν μάχη κάθε φορά εάν θα τα διαλύσουν τα ΜΑΤ και τα δακρυγόνα, στον αντικυβερνητικό χαρακτήρα όλων αυτών των κινητοποιήσεων και την πολιτική ενοποίηση των αγώνων. Πάλεψε για τη σύνδεση του αντιρατσιστικού και αντιφασιστικού κινήματος με την οργανωμένη εργατική τάξη και τις μάχες της και τέλος για τη διαμόρφωση ενός αντικαπιταλιστικού προγράμματος. Η ΑΝΤΑΡΣΥΑ έπαιξε κα-

θοριστικό ρόλο σε όλη αυτή την εξέλιξη.

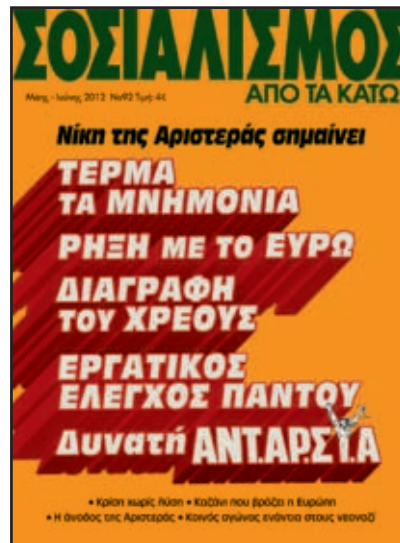
Αυτό σημαίνει ότι μέσα στο εργατικό κίνημα, ένα μεγάλο του κομμάτι έχει μπολιαστεί από τις επαναστατικές ιδέες. Ότι οι προσπάθειες για οργάνωση των αγώνων από τα κάτω, κάτω από τον έλεγχο της βάσης δεν ξεπηδάνε μόνο αυθόρμητα από τη ριζοσπαστικοποίηση χιλιάδων αλλά στηρίζονται και στην πολιτικοποίηση που έχει χτίσει τις εμπειρίες της και έχει προσανατολιστεί επαναστατικά. Οι ορίζοντες αυτού του κομματιού δεν εξαντλούνται στην προοπτική για κυβέρνηση της αριστεράς, αλλά πηγαίνουν παραπέρα.

Αυτά τα προχωρήματα ξαναδοκιμάζονται μέσα σ’ αυτή την περίοδο, μέρα με τη μέρα, μάχη με τη μάχη. Η οργανωμένη επαναστατική αριστερά, οι δυνάμεις της ΑΝΤΑΡΣΥΑ και ανάμεσά τους το ΣΕΚ, χρειάζεται να βοηθήσουν να ξεδιπλωθεί η δυναμική του φθινοπώρου. Να ριξουμε όλες μας τις δυνάμεις στις απεργίες που ξεκινάνε και που ξέρουμε ότι μπορούν να επηρεάσουν τις εξελίξεις. Να στηρίξουμε τους συντονισμούς που δίνουν δύναμη στους αγώνες και να κερδίσουμε όλους τους αγωνιστές της αριστεράς προς αυτή την προσπάθεια. Να συνδέσουμε τις απεργίες με τις αντιπολεμικές, τις αντιρατσιστικές και τις αντιφασιστικές μάχες. Να αναδείξουμε την προοπτική του εργατικού ελέγχου σαν τον μόνο τρόπο για να γίνουν πράξη οι ελπίδες για διαγραφή του χρέους και για απαλλαγή από τα δεσμά του ευρώ.

Είναι τόσο χειροπιαστό το τι σημαίνει να δυναμώσουμε και να ριζώσουμε την επαναστατική αριστερά μέσα σε κάθε χώρο, και στην Ελλάδα και παντού.

Η επανάσταση δίπλα μας, στην Αίγυπτο, κρίνεται από τη δυνατότητα του εργατικού κινήματος να τραβήξει το χαλί κάτω από τα πόδια των στρατηγών, όπως το τραβήξε και κάτω από τον Μουμπάρακ και τον Μούρσι. Είναι αυτό για το οποίο παλεύουν οι επαναστάτες εκεί. Και εμείς μαζί τους. Για μια επαναστατική αριστερά που δεν ψάχνει για το «λιγότερο κακό» αλλά για την ανατροπή του καπιταλισμού και στην Ελλάδα και στην Ευρώπη και στη Μέση Ανατολή και στον κόσμο ολόκληρο.

Σαράντα χρόνια από την εξέγερση του Πολυτεχνείου, και 21 χρόνια από την έκδοση αυτού του περιοδικού, πιστεύουμε ακράδαντα ότι το εργατικό κίνημα και η επαναστατική αριστερά μπορούν μαζί να καθορίσουν τις εξελίξεις. ■

ΣαΚ τεύχος 92,
Μάρης - Ιούνης 2012.

Μπορούμε να σταματήσουμε την επέμβαση στη Συρία

Οι ΗΠΑ απειλούν με νέα ιμπεριαλιστική επίθεση.

Ο **Πανος Γκαργκάνας** εξηγεί τις δυνατότητες για να αντισταθούμε.

Την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές, η νέα εκστρατεία του δυτικού ιμπεριαλισμού για επέμβαση στη Μέση Ανατολή με επίθεση στη Συρία από αφορμή τα χημικά όπλα του Άσαντ συναντάει δυσκολίες. Ο Κάμερον έχασε τη σχετική ψηφοφορία στη Βρετανική βουλή και ο Ομπάμα ανακοίνωσε ότι θα ζητήσει την έγκριση του Κογκρέσου πριν προχωρήσει. Παρ' όλα αυτά, δεν υπάρχει κανένα περιθώριο για εφησυχασμό. Η ανάγκη να σταματήσουμε τα σχέδια της νέας ιμπεριαλιστικής επέμβασης και την εμπλοκή της ελληνικής κυβέρνησης σε αυτά είναι επιτακτική. Οι αραβικές επαναστάσεις χρειάζονται την αλληλεγγύη

μας περισσότερο αυτές τις κρίσιμες στιγμές.

Αφετηρία για να δώσουμε αυτή τη μάχη είναι η εμπειρία του αντιπολεμικού κινήματος ενάντια στους προηγούμενους «ανθρωπιστικούς πολέμους» των ΗΠΑ και των «προθύμων» τους. Κανένας δεν μπορεί να καταπιεί τα ψέματα ότι το αμερικάνικο Πεντάγωνο ετοιμάζεται να τιμοφύσει το καθεστώς της Συρίας για τη χρήση χημικών όπλων, καθώς ξέρουμε πόσο ψεύτικες ήταν οι «ευαισθησίες» για τους λαούς της Γιουγκοσλαβίας όταν το ΝΑΤΟ έριχνε τις βόμβες του εκεί, όταν η ίδια συμμαχία «απελευθέρωνε» τις γυναίκες του Αφγανιστάν σκορπώντας το θάνατο, όταν ο Μπους και ο

Μπλερ ισοπέδωναν το Ιράκ για τα «όπλα μαζικής καταστροφής» του Σαντάμ που δεν βρέθηκαν ποτέ.

Κι όμως, οι ίδιοι λίγο-πολύ απολογητές που υποστήριζαν εκείνες τις επεμβάσεις χωρίς ποτέ να ζητήσουν συγγνώμη για τα ψέματά τους, επανέρχονται και εγκαλούν την Αριστερά ότι δεν νοιάζεται για τα παιδάκια της Συρίας που σκοτώνονται από τα χημικά, όπως γράφει π.χ. ο Μ. Μητσός στα ΝΕΑ.

Είναι γελοίες οι προσπάθειες να αμφισβητηθεί το ηθικό προβάδισμα της Αριστεράς που εναντιώνεται στον ιμπεριαλισμό. Οι αντιιμπεριαλιστικοί αγώνες έχουν σώσει τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων από τις βαρβαρότητες της αποί-

κιοκρατίας στο παρελθόν και την εξάπλωση της φτώχειας στον σημερινό κόσμο της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης. Η αντίσταση στην επίθεση στη Συρία έχει το δίκιο με το μέρος της και ηθικά και πολιτικά.

Αυτό φάνηκε με εντυπωσιακό τρόπο στην περίπτωση της Βρετανίας, της χώρας που είχε την πιο μεγάλη αντιπολεμική έκρηξη το 2003 ενάντια στην επίθεση στο Ιράκ. Επί δέκα χρόνια διάφοροι καλοθελητές καλλιεργούσαν το μοτίβο ότι το κίνημα δεν έπαιξε ρόλο, αφού ο Μπους και ο Μπλερ προχώρησαν στην εισβολή στο Ιράκ αγνοώντας τα εκατομμύρια που είχαν βγει στους δρόμους στο Λονδίνο, στη Νέα Υόρκη και σε όλες σχεδόν τις πρωτεύουσες του κόσμου.

Τι ήταν αυτό που οδήγησε τους βουλευτές σε ανταρσία κατά των σχεδίων της κυβέρνησης Κάμερον για άμεση επίθεση στη Συρία, αν όχι ο φόβος ότι θα έβγαζαν ξανά τον κόσμο στους δρόμους; Πολλοί βουλευτές από το κόμμα των Φιλελευθέρων που τώρα στηρίζει την συγκυβέρνηση με τους Συντηρητικούς είχαν εκλεγεί με τον αέρα του «αντιπολεμικού κόμματος», καθώς οι Φιλελεύθεροι είχαν αντιταχθεί στην επέμβαση στο Ιράκ όταν οι Εργατικοί του Μπλερ και οι Τόρυδες την στηρίζαν.

Κανένας αγώνας δεν πάει χαμένος και αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο στη σημερινή συγκυρία όπου το ιμπεριαλιστικό στρατόπεδο είναι γεμάτο προβλήματα και η «Αραβική Άνοιξη» δίνει κρίσιμες μάχες.

Ταλαντεύσεις

Οι ταλαντεύσεις του Ομπάμα και της αμερικάνικης ηγεσίας συνολικότερα, ασφαλώς προκαλούνται από την ανησυχία ότι η πλειοψηφία της κοινής γνώμης και στις ΗΠΑ είναι κατά της επέμβασης. Παλιότερα το κίνημα είχε προκαλέσει το λεγόμενο «σύνδρομο του Βιετνάμ» στα αμερικάνικα επιτελεία. Στη σημερινή περίοδο, ακόμη και ο Κέρι που είναι το γεράκι υπέρ της επέμβασης στη Συρία αναγκάζεται να ομολογεί ότι υπάρχει κόπωση από τους διαρκείς πολέμους των ΗΠΑ.

Υπάρχουν, όμως και άλλοι παράγοντες που επιδρούν. Ένας βασικός είναι η στροφή των αμερικάνικων προτεραιοτήτων προς την Ασία. Ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός ανησυχεί από την άνοδο της Κίνας και την αυξανόμενη επιρροή της στην περιοχή και ευρύτερα. Γι' αυτό, η αμερικάνικη διπλωματία καλλιεργεί

συστηματικά τις συμμαχίες της με τα ασιατικά κράτη που αισθάνονται απειλούμενα από την κινεζική άνοδο. Και βέβαια δεν περιορίζονται μόνο στη διπλωματία. Ο στρατιωτικός σχεδιασμός του Πεντάγωνου συγκεντρώνει δυνάμεις και πόρους στον έλεγχο του Ειρηνικού και στην ικανότητα να παρέμβει σε οποιαδήποτε κρίση στην περιοχή γύρω από την Κίνα.

Αυτή η στροφή απαιτεί περιορισμό των στρατιωτικών δεσμεύσεων των ΗΠΑ σε άλλα σημεία του πλανήτη. Ακόμη και ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός δεν μπορεί να συντηρεί ταυτόχρονα στρατούς κατοχής στα πεδία των προηγούμενων επεμβάσεών του και να κλιμακώνει την παρουσία του γύρω από την Κίνα. Η Μέση Ανατολή είναι η περιοχή όπου γίνεται πιο αισθητή αυτή η αλλαγή προτεραιότητων.

Ο Ομπάμα προσπαθούσε όλα τα προηγούμενα χρόνια να ντύσει αυτή την επιλογή με «φιλειρηνικό» μανδύα. Έπαιρνε αποστάσεις από την πολιτική του προκατόχου του και τόνιζε ότι οι ΗΠΑ μπορούν να εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους με μια πολιτική «soft power», δηλαδή οικονομική, διπλωματική και πολιτική επιρροή αντί για πολεμικές επεμβάσεις.

Ωστόσο, ο μανδύας ήταν ψεύτικος. Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» συνεχίστηκε όταν ανελέητος. Ο Ομπάμα είναι ο πρόεδρος που βρήκε και σκότωσε τον Οσάμα μπιν Λάντεν. Η χρήση μη επανδρωμένων αεροσκαφών (drones) για «στοχευμένους» βομβαρδισμούς κλιμακώθηκε με δραματικά αποτελέσματα σε βάρος των άμαχων πληθυσμών στο Πακιστάν και στο Αφγανιστάν. Και βέβαια η επέμβαση στη Λιβύη απέδειξε ότι όταν τα αμερικάνικα επιτελεία νομίζουν ότι «τους παίρνει» δεν διστάζουν να προχωρήσουν.

Λονδίνο, 31 Αυγούστου στην πλατεία Τραφάλγαρ.

Παρ' όλα αυτά, τα προβλήματα των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή δεν ξεπεράστηκαν. Τα αμερικάνικα στρατεύματα αποτραβήχτηκαν από το Ιράκ, αλλά το καθεστώς Μαλίκι που άφησαν πίσω τους βρίσκεται πιο κοντά στο Ιράν παρά στους συμμάχους των ΗΠΑ στην περιοχή. Οι ΗΠΑ αναγκάζονται να ανοίξουν συνομιλίες με τους Ταλιμπάν για να απεμπλακούν από το Αφγανιστάν. Η προσπάθεια να καπηλευτούν την Αραβική Άνοιξη ενθαρρύνοντας τον Πρόεδρο Μούρσι να γίνει ένας αυγύπιος Ερντογάν, να κάνει δηλαδή τη Μουσουλμανική Αδελφότητα ένα νεοφιλελεύθερο ισλαμοδημοκρατικό κόμμα σαν το ΑΚΡ της Τουρκίας, κατάρχησε σε φιάσκο. Το κακοστημένο σίριαλ «η Αμερική δύναμη δημοκρατίας στον αραβικό κόσμο» γίνεται εφιάλης με πρωταγωνιστή το Στρατηγό Σίσι και εναγκαλισμούς με τα κατάλοιπα του Μουμπάρακ.

Ακόμη και η επέμβαση στη Λιβύη που έδειξε ότι πάντα δίπλα στην «soft power» υπάρχει και ο σκληρός στρατιωτικός βραχίονας, δεν έφερε τα επιθυμητά γι' αυτούς αποτελέσματα. Φέτος το καλοκαίρι η παραγωγή πετρελαίου στη Λιβύη έχει πέσει στο ένα τέταρτο περίπου γιατί υπάρχουν απεργίες σε πετρελαιοπηγές, αγωγούς και λιμάνια, τις οποίες το μετά Καντάφι καθεστώς δεν καταφέρει να ελέγξει.

Μέσα σε αυτό το σκηνικό, ο Ομπάμα ξαναγυρνάει στα βήματα του Μπους χωρίς όμως τη βεβαιότητα ότι ένας νέος «ανθρωπιστικός πόλεμος» στη Συρία αυτή τη φορά μπορεί να πετύχει. Οι μέχρι στιγμής γνωστοί στόχοι μιας επέμβασης θα είναι να αποφύγει την εμπλοκή χερσαίων δυνάμεων και να επιβάλει στο καθεστώς Ασαντ να προχωρήσει σε μια ελεγχόμενη μεταπολίτευση χωρίς μια συντριπτική ήττα του συριακού

Διαδήλωση στην Άγκυρα ενάντια στην επέμβαση στη Συρία.

στρατού. Βομβαρδισμοί και πυραυλικά χτυπήματα «χειρουργικής ακρίβειας», όχι μόνο στρατιωτικής αλλά και πολιτικής «ακρίβειας».

Οι πολιτικές και στρατιωτικές δυσκολίες της ιμπεριαλιστικής επέμβασης πρέπει να μας ενθαρρύνουν να ξεδιπλώσουμε την αντίσταση, διεθνώς και στην Ελλάδα. Αφτηρία για αυτή την προσπάθεια είναι ο ίδιος ο αγώνας του λαού της Συρίας. Πρέπει να είμαστε ξεκάθαροι ότι η εξέγερση ενάντια στο καθεστώς Άσαντ είναι αναπόσπαστο τμήμα των επαναστάσεων της «Αραβικής Άνοιξης» και όχι «μαριονέτες» της Δύσης. Η (αυτο)προβολή του καθεστώτος Άσαντ ως «αντιιμπεριαλιστικού» είναι καθαρός αποπροσανατολισμός.

Η εξέγερση

Ο Χαφέζ αλ Άσαντ, πατέρας του σημερινού Προέδρου της Συρίας Μπασάρ αλ Άσαντ, βαρύνεται με εγκλήματα κατά των Παλαιστίνων. Η σφαγή στο στρατόπεδο προσφύγων Τελ αλ Ζαατάρ στο Λίβανο έγινε το 1978 όταν ο στρατός της Συρίας βρισκόταν εκεί και έκανε πλάτες στη φασιστική πολιτοφυλακή των «Φρουρών των Κέδρων». Το 1990-91 συμμετείχε ανοιχτά στο πλευρό του πατέρα Μπους στον λεγόμενο Πόλεμο του Κόλπου κατά του Ιράκ. Όσο για την καταστολή στο εσωτερικό της Συρίας, είχε όλες τις βωβαρότητες μιας δικτατορίας 30 χρόνων μέχρι το θάνατό του το 2000.

Ο γιος και διάδοχός του Μπασάρ κατάφερε πάνω σε αυτή την κληρονομιά να προσθέσει τη διεύρυνση των ταξικών ανισοτήτων μέσα στη Συρία. Η μερίδα

του πληθυσμού που ζει στο όριο της φτώχειας μεγάλωσε στα δικά του χρόνια. Το κίνημα που γκρέμισε τον Μπεν Αλί στην Τυνησία και τον Μουμπάρακ στην Αίγυπτο έδωσε την έμπνευση για την έκρηξη και στη Συρία το 2011. Ωστόσο ο Μπασάρ απάντησε πολύ γρήγορα με κλιμάκωση της βίας ενάντια στις διαδηλώσεις σπρώχνοντας προς τη στρατιωτικοποίηση της σύγκρουσης από νορίς.

Επίσης από νορίς άρχισαν οι προσπάθειες να μετατραπεί ο εμφύλιος πόλεμος από ταξικό σε θρησκευτικό. Το καθεστώς έπαιξε γρήγορα το χαρτί της ανησυχίας για την κυρίαρχη μειοψηφία απέναντι στη Σουνίτικη πλειοψηφία του φτωχού πληθυσμού. Η Σαουδική Αραβία έτρεξε να χρηματοδοτήσει ομάδες ισλα-

μιστών που εμφανίστηκαν ως προστασία από τις σφαγές του καθεστώτος. Η στήριξη του Άσαντ από το Ιράν και η εμπλοκή της Χεζμπολά στο πλευρό του έφερε ακόμη πιο κοντά την απειλή του εκφυλισμού της εξέγερσης σε ενδοθησοκεντρική σύγκρουση Σιτών-Σουνιτών. Υπάρχουν φωνές μέσα στο αμερικάνικο κατεστημένο σύμφωνα με δημοσίευμα των Φαϊνάνσιαλ Τάιμς που θεωρούν επιτυχία το γεγονός ότι Χεζμπολά και Αλ Κάιντα συγκρούονται στο έδαφος της Συρίας και «θα αλληλοεξοντωθούν σαν δυο σκορπισί κλεισμένοι σε ένα μπουκάλι».

Οι εξελίξεις στην Αίγυπτο έφεραν άλλη μια τροπή στη σύγκρουση στη Συρία. Η επέμβαση του αιγυπτιακού στρατού κατά του προέδρου Μούρσι και η εκστρατεία καταστολής του στρατηγού Σίσι ενθάρρυναν το καθεστώς Άσαντ και τον συριακό στρατό ότι μπορούν να ελέγξουν την κατάσταση στη Συρία. Μοιάζει αντιφατικό, δεδομένου ότι η Σαουδική Αραβία στηρίζει τον Σίσι στην Αίγυπτο και πολεμάει τον Άσαντ στη Συρία, αλλά δεν είναι. Το κυρίαρχο στοιχείο δεν είναι τα σχέδια των Σαούδ αλλά η ταξική αντιπαράθεση. Οι στρατηγοί στη Δαμασκό αποθρασύνθηκαν από την αντεπαναστατική δράση των ομολόγων τους στο Κάιρο.

Παρά όλες αυτές τις δυσκολίες, οι εξεγερμένοι της Συρίας δεν το βάζουν κάτω. Είναι ένα κίνημα με φοβερές αντοχές απέναντι στις σφαγές του Άσαντ αλλά και απέναντι στα «καπελόματα» από τη Δύση. Οι εξόριστοι αστοί πολιτικοί και οι φγαδάδες στρατηγοί που ηγούνται την ηγεσία από το εξωτερικό

ΣαΚ τεύχος 44, Σεπτέμβρης Οκτώβρης 2002.

ρικό, από τα πολυτελή ξενοδοχεία της Ισταμπούλ, δεν έχουν τον έλεγχο στις εξεγερμένες εργατογειτονίες των πόλεων της Συρίας. Οι Επιτροπές που αναδείχθηκαν μέσα στη φωτιά της εξέγερσης έχουν μεγαλύτερο κύρος. Και υπάρχει επαναστατική αριστερά που παλεύει για την πολιτική ανεξαρτησία τους δηλώνοντας ξεκάθαρα την αντίθεση της στην ιμπεριαλιστική επέμβαση και υποστηρίζοντας ότι η «επανάστασή μας δεν έχει άλλους σύμμαχους εκτός από τις λαϊκές επαναστάσεις στην περιοχή και σε όλο τον κόσμο», όπως έγραφαν οι σύντροφοί μας του «Ρεύματος Επαναστατικής Αριστεράς» της Συρίας σε ανακοίνωσή τους.

Κοινή διακήρυξη

Η πάλη ενάντια στην ιμπεριαλιστική επέμβαση στη Συρία ενισχύεται και από την κοινή διακήρυξη που υπέγραψαν επαναστατικές δυνάμεις της περιοχής. Οι οργανώσεις: Επαναστάτες Σοσιαλιστές (Αίγυπτος) – Ρεύμα Επαναστατικής Αριστεράς (Συρία) – Ένωση Κομμουνιστών (Ιράκ) - Μαχητής/Μαχήτρια (Μαρόκο) – Σοσιαλιστικό Φόρουμ (Λίβανος) δηλώνουν στις 31 Αυγούστου:

«- Η αναμενόμενη δυτική ιμπεριαλιστική επίθεση δεν στοχεύει να υποστηρίξει τη Συριακή επανάσταση με κανέναν τρόπο. Θα έχει ως στόχο να πιέσει τη Δαμιασκό στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, να διευκολύνει την αποχώρηση του Ασαντ από το προσκήνιο, διατηρώντας όμως το καθεστώς στη θέση του, ενώ παράλληλα θα βελτιώνει τις προϋποθέσεις για να ενισχυθεί η θέση του αμερικανικού ιμπεριαλισμού στην μελλοντική Συρία, ενάντια στον ρωσικό ιμπεριαλισμό.

- Όσο περισσότερο καταλάβουν αυτοί που συμμετέχουν στις συνεχιζόμενες λαϊκές κινητοποιήσεις – αυτοί που είναι πιο συνειδητοποιημένοι, πιο τίμιοι και πιο αφοσιωμένοι στο μέλλον της Συρίας και του λαού της- αυτήν την πραγματικότητα, τις συνέπειές της, τα αποτελέσματά της, και δράσουν ανάλογα, τόσο περισσότερο θα ενισχυθεί η προσπάθεια να επιλέξει ο συριακός λαός μια πραγματικά επαναστατική ηγεσία. Στη διαδικασία ενός αποφασιστικού αγώνα στηριγμένου στα σημερινά και μελλοντικά συμφέροντα του λαού, θα προκύψει και ένα ριζοσπαστικό πρόγραμμα, συμβατό με αυτά τα συμφέροντα, το οποίο θα μπορούσε να προβληθεί και να δοκιμαστεί στο δρόμο προς τη νίκη.

Όχι σε όλες τις μορφές ιμπεριαλιστικής επέμβασης, είτε από τις ΗΠΑ είτε από τη Ρωσία.

Όχι σε όλες τις μορφές αντιδραστικών σεχταριστικών παρεμβάσεων, είτε από το Ιράν, είτε από τις χώρες του Κόλπου.

Όχι στην παρέμβαση της Χεζμπολά, η οποία δικαιολογεί τη μέγιστη καταδίκη. Κάτω όλες οι ανταπάτες για το αναμενόμενο αμερικανικό στρατιωτικό χτύπημα. Διαρρήξτε τις αποθήκες όπλων για τον συριακό λαό και τον αγώνα του για ελευθερία, αξιοπρέπεια και κοινωνική δικαιοσύνη.

Νίκη σε μια ελεύθερη, δημοκρατική Συρία και κάτω η δικτατορία του Ασαντ και όλες οι δικτατορίες μια για πάντα.

Ζήτω η επανάσταση του Συριακού λαού».

Είναι άμεσο καθήκον για όλη την Αριστερά σε όλο τον κόσμο να ανταποκριθεί σε αυτή την έκκληση. Ιδιαίτερα αυτό ισχύει για την Αριστερά σε Ελλάδα, Κύπρο και Τουρκία, γιατί χωρίς τα

στηρίγματα σε αυτές τις χώρες καμιά ιμπεριαλιστική επέμβαση στη Μέση Ανατολή δεν μπορεί να προχωρήσει.

Η ετοιμόρροπη συγκυβέρνηση Σαμαρά-Βενιζέλου νομίζει ότι μπορεί να αξιοποιήσει τη συμμετοχή της στο πλευρό των ΗΠΑ για να ενισχύσει τη θέση της. Δηλώνει έτοιμη να παραχωρήσει τις διευκολύνσεις των βάσεων «σύμφωνα με τις διακρατικές δεσμεύσεις της χώρας» και παράλληλα κλιμακώνει τη ρατσιστική εκστρατεία του Δένδια ετοιμάζοντας νέα στρατόπεδα συγκέντρωσης για τους πρόσφυγες από τη Συρία.

Όσα δεν τολμάει να πει ανοιχτά η κυβέρνηση, τα προβάλλει η ακροδεξιά προπαγάνδα συμπλέοντας με τους νεοναζί της Χρυσής Αυγής. Η ελληνική συμμετοχή, λένε, μπορεί να εξαργυρωθεί με ανταλλάγματα που ξεκινάνε από την κατοχύρωση της ΑΟΖ και φτάνουν σε νέο «κούρεμα» του χρέους. Το κίνημα της εργατικής αντίστασης στα Μνημόνια και τις Τρόικες πρέπει να απαντήσει ξεκάθαρα σε αυτές τις βρομιές.

Για την εργατική τάξη δεν υπάρχει κανένα «αντάλλαγμα» ικανό να μας πείσει να προδώσουμε τους λαούς της Αραβικής Άνοιξης και τον αγώνα τους ενάντια στους ιμπεριαλιστές και τους ντόπιους δυνάστες. Η ιμπεριαλιστική επέμβαση θα οξύνει τους ανταγωνισμούς ανάμεσα στις κυρίαρχες τάξεις των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου, θα φέρει χειρότερες θυσίες και όχι «ανταλλάγματα». Συμφέρον των εργατών είναι να παλέψουμε ενάντια στην επέμβαση, να απαιτήσουμε να κλείσουν οι βάσεις και να σταματήσει η συνεργασία με το Ισραήλ, να ανοίξουν τα σύνορα για τους πρόσφυγες και να κλείσουν τα στρατόπεδα-Γκουντανάμο του Δένδια. ■

الاشتراكيون الثوريون

Επαναστάτες Σοσιαλιστές Αίγυπτος

تيار اليسار الثوري

Ρεύμα Επαναστατικής Αριστεράς Συρία

Σοσιαλιστικό Φόρουμ Λίβανος

commona الكومونة
الكومونة موقع سياسي يديره اتحاد الشيوعيين في العراق

Ένωση Κομμουνιστών Ιράκ

Μαχητής/Μαχήτρια Μαρόκο

ΣαΚ τεύχος 39, η φωτογραφία από τη μεγάλη απεργία του ασφαλιστικού το 2001.

Μια 20ετία εργατικής αντίστασης και ριζοσπαστικοποίησης

Οι συγκλονιστικές μάχες που δίνει το εργατικό κίνημα ενάντια στα Μνημόνια τα τελευταία χρόνια δεν έπεσαν από τον ουρανό. Ο **Λέανδρος Μπόλαρης** θυμίζει τις κρίσιμες καμπές της εικοσαετίας που προηγήθηκε.

Για να εκτιμήσουμε σωστά το εύρος, το βάθος και τη δυναμική της σημερινής εργατικής αντίστασης, πρέπει να εξετάσουμε τις μάχες που έχει δώσει το εργατικό κίνημα από τις αρχές της δεκαετίας του '90 τουλάχιστον. Η εργατική τάξη δεν ήταν ένα άγραφο λευκό χαρτί όταν η παγκόσμια κρίση χτύπησε τον ελληνικό καπιταλισμό και οι μάχες ενάντια στα Μνημόνια πατάνε σε πολιτικές και αγωνιστικές εμπειρίες χρόνων – δεν ήταν αυτόματα αντανάκλαστικά αγανάκτησης.

Η τριετία του Μητσοτάκη

Το καλοκαίρι του 1992 όταν κυκλοφορούσε το πρώτο τεύχος του περιοδικού μας, η εργατική τάξη έμπαινε σε τροχιά κατά μέτωπο σύγκρουσης με την κυβέρνηση του Μητσοτάκη. Ήταν το καλοκαίρι που ξεκίνησε η μεγάλη απεργία της ΕΑΣ, ένας σκληρός αγώνας που έγινε σύμβολο για όλο το εργατικό κίνημα. Το επόμενο τεύχος που κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο εκείνης της χρονιάς είχε στο πρωτοσέλιδο του τον τίτλο Φθινόπωρο Ταξικής Πόλωσης: «Μπαίνουμε σε μια περίοδο όπου η πόλωση ανάμεσα

στην εργατική τάξη και τους καπιταλιστές θα βρίσκεται στο κέντρο των εξελίξεων. Υπάρχει η δυνατότητα η εργατική τάξη να βγει νικηφόρα απ' αυτήν», ήταν η θέση του σχετικού άρθρου.

Η πτώση της κυβέρνησης τρία χρόνια μετά, ήταν η επισφράγιση της ήττας του θάτσερισμού αλά ελληνικά. Στη Βρετανία των αρχών της δεκαετίας του '80 η κυβέρνηση της Θάτσερ συνέτριψε τη μια μετά την άλλη τις «βαριές ταξιαρχίες» του εργατικού κινήματος με πιο γνωστή την ήττα της απεργίας των ανθρακωρύχων του 1984-85. Το ότι στην Ελλάδα αυτή η στρατηγική απέτυχε, είχε σαν αιτία τις μάχες που έδωσαν χιλιάδες εργάτριες και εργάτες.

Δεν ήταν μια αυτόματη διαδικασία. Η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ με τον Ανδρέα Παπανδρέου ακόμα στο τιμόνι, έκανε άλματα στην προσαρμογή της στις ιδέες της «ελεύθερης αγοράς». Στο επίπεδο της αντιπολιτευτικής τακτικής απέναντι στον Μητσοτάκη, το ΠΑΣΟΚ στήριζε τη λεγόμενη θεωρία του «ώριμου φρούτου»: η κυβέρνηση θα καταρρεύσει από μόνη της σαν ώριμο φρούτο στις κάλπες. Σκληρές απεργίες και άλλες κινη-

τοποιήσεις θα αποξένωναν ψηφοφόρους και θα απομάκρυναν αυτή τη στιγμή. Ο Λαλιώτης, μέλος του στενού ηγετικού κύκλου του ΠΑΣΟΚ τότε, δήλωνε στο Συνέδριο του ΕΚΑ ότι: «η εποχή των συνδικαλιστών τύπου Σκάργκιλ έχει περάσει». Ο Σκάργκιλ ήταν ο ηγέτης της απεργιάς των ανθρακωρύχων στην Βρετανία. Κι οι συνδικαλιστικές ηγεσίες έκαναν μεγάλες προσπάθειες να εφαρμόσουν αυτή την γραμμή. Σε πείσμα αυτών των πιέσεων, η εργατική τάξη δεν κάθισε να περιμένει πότε θα πέσει το φρούτο από το δέντρο.

Οι εργάτες και οι εργάτριες στα «προβληματικά» εργοστάσια συγκρούστηκαν με την πολιτική των απολύσεων και των κλεισιμάτων. Στη δεκαετία του '80 το ΠΑΣΟΚ είχε αναγκαστεί να ιδρύσει τον Οργανισμό Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων (ΟΑΕ) μετά από σκληρούς αγώνες χιλιάδων εργατών σε επιχειρήσεις που είχαν φουντάρει οι ιδιοκτήτες τους. Η κρατικοποίηση είχε γίνει με όρους που έβγαζαν λάδι τους πρώην ιδιοκτήτες και τις τράπεζες. Τώρα η κυβέρνηση της ΝΔ ήθελε να τις ξεφορτωθεί. Τα «φιλέτα» θα περνούσαν σε ιδιώτες, οι υπόλοιπες θα «εκαθαριζόνταν» και οι εργάτες θα πετιόντουσαν στο δρόμο.

Τον Σεπτέμβριο του 1990, οι περίπου 900 εργάτες της Πειραιϊκής-Πατραϊκής στο εργοστάσιο της Πάτρας αποφάσισαν να κάνουν κατάληψη. Η κατάληψη της Π-Π έγινε το κέντρο όλου του εργατικού κινήματος της πόλης και ζωντάνεψε ξανά μορφές πάλης που είχαν «ξεχαστεί» από καιρό. Χιλιάδες εργαζόμενοι από άλλα εργοστάσια, από Τράπεζες, ΔΕΚΟ όπως ο ΟΤΕ, έσπευδαν να εκφράσουν την αλληλεγγύη τους με κάθε τρόπο. Αντίστοιχα, οι κινητές ομάδες περιφρούρησης των απεργών της Π-Π βρέθηκαν να περιφρουρούν την απεργία των τραπεζοϋπαλλήλων και άλλων εργαζόμενων στη διάρκεια της πρώτης Γενικής Απεργιάς για το Ασφαλιστικό εκείνο τον Σεπτέμβριο και αργότερα.

Η απεργία διαρκείας της ΕΑΣ, των μπλε λεωφορείων της Αθήνας, ξεκίνησε στα τέλη Ιούλη 1992. Η κυβέρνηση είχε βάλει από την αρχή στο στόχαστρο το ισχυρό συνδικάτο των εργαζόμενων στην επιχείρηση, θέλοντας να δώσει ένα σκληρό μάθημα σε όλη την εργατική τάξη. Απαίτησε να αποδεχτούν 1.200 απολύσεις.

Οι εργαζόμενοι σε μια καντή γενική συνέλευση στο Σπόρτιγκ αποφάσισαν τετραήμερες επανалаμβανόμενες απεργίες («και τα σαββατοκύριακα» όπως

Απεργία Ιονικής, 1998

επέβαλε δια βοής η συνέλευση στην ηγεσία). Η κυβέρνηση προχώρησε στην απόλυση όλων των εργαζομένων και στην ιδιωτικοποίηση των λεωφορείων, στην παράδοσή τους στις ΣΕΠ (κάτι σαν τα ΚΤΕΛ), τους «νοικοκυραίους» όπως τους αποκάλεσε ο Μητσοτάκης.

Από την αρχή η απεργία υποθέτησε σκληρές μορφές πάλης. Οι απεργοί κρατούσαν τα αμαξοστάσια, και ομάδες τους άρχισαν να κυκλοφορούν στο κέντρο της Αθήνας εμποδίζοντας την κυκλοφορία των φορτηγών του στρατού που είχε επιστρατεύσει η κυβέρνηση για να μεταφέρουν επιβάτες.

Στις 20 Αυγούστου, εξήντα χιλιάδες εργαζόμενοι πλημμυρίζουν την Ομόνοια σε ένα συλλαλητήριο συμπαραστάσης στην ΕΑΣ. Το σύνθημα που κυριαρχεί είναι το «ΕΑΣ, ΕΑΣ, να φύγει ο κερατάς!» (ο Μητσοτάκης). Από κει και πέρα, το πολιτικό σύνθημα «Κάτω η Νέα Δημοκρατία» κυριαρχεί σε όλες τις εργατικές συγκεντρώσεις. Την επόμενη μέρα το βράδυ, τα ΜΑΤ προσπαθούν να διώξουν τους απεργούς από το αμαξοστάσιο του Βοτανικού. Χιλιάδες συγκεντρώνονται για να τα αντιμετωπίσουν και οι συγκρούσεις απλώνονται μέχρι την Ομόνοια.

Τον Σεπτέμβριο οι απεργοί αποφασίζουν να ανέβουν στην Θεσσαλονίκη για να διαδηλώσουν έξω από τα εγκαίνια της ΔΕΘ. Η κυβέρνηση εξαπολύει μια υστερική προπαγάνδα κινδυνολογίας για να αποτρέψει τη διαδήλωση. Οι συνδικαλιστικές ηγεσίες προσπαθούν να βάλουν φρένο. Στη γενική συνέλευση που πραγματοποιείται στη Λάρισα αγωνιστές της βάσης κερδίζουν την πλειοψηφία στη συνέχιση της πορείας προς τη Θεσσαλονίκη. Τελικά, η κυβέρνηση φράζει το δρόμο των απεργών με τα ΜΑΤ έξω από τη πόλη και αυτή τη φορά η συνδικαλιστική ηγεσία επιβάλλει την επιστροφή στην Αθήνα.

Ο αγώνας της ΕΑΣ συνεχίστηκε για

18 μήνες, περνώντας δύσκολες φάσεις. Οι ΕΑΣίτες συνέχισαν να είναι στο δρόμο μέχρι την πτώση της κυβέρνησης, ακόμα και όταν τα αμαξοστάσια και τα λεωφορεία είχαν περάσει στον έλεγχο των ΣΕΠ και της κυβέρνησης.

Το καλοκαίρι του 1993 οι εργαζόμενοι στον ΟΤΕ κατέβηκαν σε απεργία ενάντια στην ιδιωτικοποίηση. Ήταν η σταγόνα που έφερε τη ΝΔ στο χείλος του γκρεμού. Τυπικά τη σπρωξιά για να πέσει την έδωσε ο Σαμαράς, αλλά η αλήθεια είναι ότι η κυβέρνηση είχε σπάσει τα μούτρα της μπροστά στην εργατική αντίσταση.

Οι ανταρσίες ενάντια στο «εκσυγχρονιστικό» ΠΑΣΟΚ

Το εργατικό κίνημα που ανέτρεψε τον Μητσοτάκη είχε τις ελπίδες του στο ΠΑΣΟΚ. Σύντομα αυτές οι ανταπάτες άρχισαν να διαφεύδονται. Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ανέλαβε να προχωρήσει κομμάτι-κομμάτι τις επιθέσεις που είχαν κολλήσει με το ναυάγιο της κυβέρνησης της ΝΔ.

Η διαφορά με την τριετία του Μητσοτάκη ήταν ότι σε αυτή την προσπάθεια η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ μπορούσε να υπολογίζει στη στήριξη της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας. Μπορεί οι «εκσυγχρονιστές» του ΠΑΣΟΚ, όπως κι όλης της Ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, να θεωρούσαν βαρίδια την ιδιαίτερη σχέση των κομμάτων τους με την οργανωμένη εργατική τάξη. Παρόλα αυτά χρειαζόνταν την συνδικαλιστική γραφειοκρατία. Στο 4ο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ, το 1996, οι ψήφοι των συνδικαλιστών έγειραν την πλάστιγγα για την εκλογή του Σημίτη στην προεδρία του κόμματος.

Μαζί με αυτή την στροφή στην ΠΑΣΚΕ σημειώθηκε και μια αντίστοιχη ανακατάταξη στις συμμαχίες στο εσωτερικό της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας. Την προηγούμενη περίοδο την πο-

ρεία της ΓΣΕΕ τη καθόριζε η συμμαχία της ΠΑΣΚΕ με την Αριστερά. Τώρα το τιμόνι το έπαιρνε η «συγκυβέρνηση» ΠΑΣΚΕ-ΔΑΚΕ.

Όμως, αυτή η δεκαετία σηματοδεύτηκε από ανταρσίες της βάσης του ΠΑΣΟΚ και της εργατικής τάξης συνολικά, που καθόρισαν την συνέχεια. Ανταρσίες τόσο στο οικονομικό, όσο και στο πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο της ταξικής πάλης.

Η «ήπια δημοσιονομική προσαρμογή» που διαλαλούσε η κυβέρνηση σήμαινε στην πραγματικότητα συμπίεση των μισθών και λιτότητα. Τον Γενάρη του 1997 οι καθηγητές της ΟΛΜΕ ξεκινάνε απεργία διαρκείας με ένα αίτημα ριζοσπαστικό: 250.000 δραχμές κατώτερο μισθό, συν τα τρίμηνα, που σήμαινε 310.000 δραχμές καθαρά για τον πρωτοδιόριστο.

Την απόφαση για την απεργία την πήραν συνελεύσεις στις οποίες συμμετείχαν περίπου 30.000 καθηγητές. Κράτησε για οχτώ βδομάδες και τα ποσοστά συμμετοχής συνέχιζαν να είναι πλειοψηφικά μέχρι το τέλος. Μεγάλο ρόλο σ' αυτό έπαιξε η δράση των απεργιακών επιτροπών στις ΕΛΜΕ.

Η απεργία των καθηγητών στρώσε άγρια την κυβέρνηση του Σημίτη. Για να αποφύγει το ξέσπασμα απεργιών σε όλο το δημόσιο τομέα ενάντια στο μισθολόγιο που κατέβαζε αλλά και τις ΔΕΚΟ, η κυβέρνηση χρειάστηκε να καταπιεί την αδιαλλαξία της και να αρχίσει να δίνει αυξήσεις στα επιδόματα σε μια σειρά κλάδους που ζητούσαν αυξήσεις πάνω από το 7% που έδινε η κυβέρνηση. Συνολικότερα, αναγκάστηκε να χαμηλώσει ταχύτητα σε όλες τις επιθέσεις από το ασφαλιστικό μέχρι τις εργασιακές σχέσεις.

Η απεργία θα μπορούσε να νικήσει και όπως η προηγούμενη του 1988 να ανοίξει το δρόμο για άλλες απεργίες που θα έκαναν κομμάτια την πολιτική της λιτότητας. Αυτό δεν έγινε λόγω των συμβιβασμών των συνδικαλιστικών ηγεσιών – όχι μόνο της ΠΑΣΚΕ αλλά και της Αριστεράς. Αλλά η κυβέρνηση βγήκε χαμένη απ' αυτή τη μάχη.

Το άλλο μέτωπο που εκφράστηκαν οι ανταρσίες ήταν η πάλη ενάντια στις ιδιωτικοποιήσεις. Από αυτή την άποψη κομβική ήταν η απεργία των 46 ημερών της Ιονικής Τράπεζας το 1998. Η κυβέρνηση αποφάσισε να την πουλήσει στον Κωστόπουλο της Άλφα Μπανκ. Οι εργαζόμενοι κατέλαβαν το Μηχανογραφικό Κέντρο της Τράπεζας στον Πειραιά παραλύοντας κάθε απεργοσπαστική

απόπειρα. Όταν η κυβέρνηση έστειλε τα ΜΑΤ να εκκενώσουν το χώρο, χιλιάδες εργαζόμενοι από το Λιμάνι, τη Ζώνη, τις ΔΕΚΟ έτρεξαν να συμπαρασταθούν. Το συνέδριο του ΕΚΑ διέκοψε τις εργασίες του, μετά από πρόταση συνδικαλιστών της επαναστατικής αριστεράς, για να πάει με διαδήλωση στο χώρο της κατάληψης.

Η κυβέρνηση έβγαλε παράνομη την απεργία της Ιονικής στα δικαστήρια. Οι απεργιοί ανάγκασαν την ηγεσία της ΟΤΟΕ να καλύψει με δικιά της απόφαση την απεργία –εκατοντάδες συγκεντρώθηκαν έξω από τα γραφεία της όταν συνεδριάζε το Γενικό Συμβούλιο της Ομοσπονδίας. Όταν κι η απεργία της ΟΤΟΕ κηρύχτηκε παράνομη, οι απεργιοί κι οι συμπαραστάτες τους έβαλαν πίεση στην ΓΣΕΕ να κηρύξει την απεργία.

Την πλειοψηφία στο Σύλλογο της Ιονικής την είχε για χρόνια η παράταξη της ΠΑΣΚΕ (ΔΗΣΚ-Ιονικής). Με το ξεκίνημα της απεργίας ο πρόεδρος του συλλόγου Γ. Μαρκιάκης ανακοίνωσε την αποχώρησή του από την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ Τραπεζών και σύντομα όλη η παράταξη αποχωρεί από την ΠΑΣΚΕ. Ήταν η πρώτη φορά που οι ανταρσίες ενάντια στον Σημίτη παίρνουν ανοιχτή οργανωτική μορφή. Ήταν δείγμα του πόσο είχε αρχίσει να τρίζει ο έλεγχος των «εκσυγχρονιστών» στα συνδικάτα και προάγγελος για το μέλλον.

Οι ρήξεις δεν περιορίστηκαν σε κάποια σωματεία. Σήμερα το Δημοκρατικό Κοινωνικό Κίνημα (ΔΗΚΚΙ) του Δ. Τσοβόλα έχει ξεχαστεί. Όμως, η αποχώρηση της «κίνησης Τσοβόλα» από το ΠΑΣΟΚ που συγκροτήθηκε στο ΔΗΚΚΙ ήταν έκφραση της στροφής σ' αριστερά μέσα στην εργατική βάση του ΠΑΣΟΚ. Αυτή η στροφή εκφράστηκε εκλογικά στις ευρωεκλογές του 1999. Τα ποσοστά της Αριστεράς (ΚΚΕ και ΣΥΝ) μαζί με του ΔΗΚΚΙ έφτασαν το 19,7%. Ήταν το μεγαλύτερο ποσοστό που είχε πάρει συνολικά η Αριστερά για δεκαετίες. Αν αυτή η στροφή δεν εκφράστηκε και στις επόμενες εκλογικές αναμετρήσεις η ευθύνη ανήκε στις ηγεσίες της Αριστεράς (και του Τσοβόλα) που σπατάλησαν την ευκαιρία.

Η αρχή του τέλους για την κυβέρνηση Σημίτη ήρθε με την μεγάλη Γενική Απεργία ενάντια στην ασφαλιστική «μεταρρύθμιση» του Γιαννίτση – υπουργός Εργασίας – τον Απρίλη του 2001. Η «μεταρρύθμιση» συνοψιζόταν σε αύξηση των ορίων ηλικίας για συνταξιοδότηση

και περικοπή συντάξεων. Η επιτυχία της απεργίας ήταν απόλυτη. Οι υπολογισμοί μιλάνε για εκατοντάδες χιλιάδες διαδηλωτές σε όλη την Ελλάδα – στην Αθήνα είχαν γεμίσει ασφυκτικά το Πεδίο του Άρεως, την Πατησίων και το μεγαλύτερο μέρος της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Εργαζόμενοι στις ΔΕΚΟ, δημόσιοι υπάλληλοι, διαδήλωναν δίπλα-δίπλα σε εργοστασιακούς εργάτες – τα πιο κοινά εργοστάσια ήρθαν με πορεία στη συγκέντρωση μετά την πρωινή περιφρούρηση.

Η κυβέρνηση αναγκάστηκε να υποχωρήσει και ο Γιαννίτσης παραιτήθηκε. Ήταν μια θεαματική ήττα παρόλο που οι επιθέσεις στο ασφαλιστικό συνεχίστηκαν τα επόμενα χρόνια μέχρι σήμερα.

Η συνέχεια για την κυβέρνηση ήταν μια κρίση μετά την άλλη. Το 2004 ο Σημίτης παραιτήθηκε από την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ. Δέκα χρόνια πριν, φάνταζε ο ανίκητος «εκσυγχρονιστής», επικεφαλής των τεχνοκρατών με τα «γκρίζα κοστούμια» που προχωρούσαν ακάθεκτοι. Το εργατικό κίνημα, ουσιαστικά, έφερε την πτώση του Σημίτη.

Η ΝΔ αποτυγχάνει ξανά

Η σύγκρουση με την κυβέρνηση της ΝΔ ξεκίνησε αμέσως μετά τις εκλογές του 2004 από τους συμβασιούχους. Ήταν οι 250.000 εργαζόμενοι που ο Καραμανλής είχε υποσχεθεί ότι θα μονιμοποιήσει. Στις 14 Μάη 2004, χιλιάδες συμβασιούχοι από δήμους, νοσοκομεία, τον ΟΣΕ, υπουργεία και μια σειρά άλλες υπηρεσίες διαδηλώνουν με σύνθημα «Ψεύτες, Ψεύτες...». Αυτή η πίεση ανάγκασε την ΓΣΕΕ, που σφύριζε αδιάφορα, να κηρύξει απεργία στις 3 Ιούνη με αίτημα τη μονιμοποίηση όλων των συμβασιούχων.

Το κίνημα των συμβασιούχων ήταν η απόδειξη του πόσο λάθος είχαν οι θεωρίες που υποστήριζαν ότι πέρα από το στενό πυρήνα των «προνομιούχων» σε ΔΕΚΟ και στενό δημόσιο, η υπόλοιπη εργατική τάξη ήταν έρμαιο των ελαστικών εργασιακών σχέσεων και του ρουσφετιού. Οι συμβασιούχοι είχαν αρχίσει να οργανώνονται είτε στα σωματεία των υπόλοιπων εργαζομένων είτε στα δικιά τους εκεί που δεν υπήρχαν άλλα. Ήταν κόσμος που δούλευε χρόνια σε αυτές τις υπηρεσίες και είχε την αυτοπεποίθηση που δίνει η δύναμη της συλλογικότητας στο χώρο δουλειάς. Πρωτοπόρο ρόλο σε αυτή τη μάχη έπαιξαν οι γυναίκες. Τα συνδικάτα των καθαριστριών σχο-

Απεργία της ΕΑΣ, 1992.

λείων, των καθαριστριών του Υπουργείου Οικονομικών είχαν τη δύναμη να κάνουν την κυβέρνηση να υποχωρήσει. Ένα μέτρο σύγκρισης για την αδυναμία της κυβέρνησης ήταν ότι το 1991 ο αγώνας των «εκτάκτων του Δημοσίου» είχε τελειώσει σύντομα με τη μαζική τους απόλυση. Αυτή τη φορά τα πράγματα ήταν διαφορετικά.

Το 2005 η απόπειρα της κυβέρνησης να βάλει χέρι στα ασφαλιστικά ταμεία των τραπεζοϋπαλλήλων προκάλεσε την απεργία διαρκείας της ΟΤΟΕ. Όλα τα προηγούμενα χρόνια η Ομοσπονδία ήταν «κάστρο» του εκσυγχρονιστικού συνδικαλισμού (ο Χρ. Πρωτόπαπας ήταν για παράδειγμα πρόεδρος της πριν περάσει στην ΓΣΕΕ και μετά στις υπουργικές καρέκλες). Στην απεργία, όμως, ξαναζούν για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια μορφές δράσης όπως οι συνελεύσεις σε καταστήματα και οι απεργιακές φρουρές.

Η απεργία της ΟΤΟΕ άλλαξε συνολικά το «κλίμα» μέσα στα συνδικάτα. Η άνοιξη του 2005 είχε ξεκινήσει με μια επιτυχία της κυβέρνησης: την συναίνεση της συνδικαλιστικής ηγεσίας της ΟΜΕ-ΟΤΕ (ΠΑΣΚΕ-ΔΑΚΕ) στην κατάργηση της μονιμότητας, δηλαδή της κάλυψης των κανονισμών εργασίας, για τους νεοπροσλαμβανόμενους εργαζόμενους. Το χτύπημα των εργασιακών σχέσεων ήταν

ο όρος για το «πετυχημένο» ξεπούλημα της επιχείρησης. Όμως, αντί ο ΟΤΕ να γίνει το μοντέλο για όλες τις ΔΕΚΟ έγινε το μαύρο πρόβατο.

Η ΓΣΕΕ αναγκάστηκε να καλέσει απεργίες συμπαράστασης στην ΟΤΟΕ και τρεις γενικές απεργίες ανάμεσα στο Μάη και τον Ιούλη του 2005. Το σύνθημα που πρωτάρχισε να ακούγεται στις απεργιακές συγκεντρώσεις ήταν το «Καρμανλή θυμίσου το 1993». Τον Σεπτέμβρη εκείνης της χρονιάς στα εγκαίνια της ΔΕΘ ένα τεράστιο εργατικό ποτάμι διαδήλωσε στο κέντρο της Θεσσαλονίκης.

Τον Σεπτέμβρη και τον Οκτώβρη του 2006 οι δάσκαλοι κατέβηκαν σε απεργία διαρκείας με βασικό αίτημα 1.400 ευρώ κατώτερο μισθό για τον πρωτοδόριστο. Ήταν μια απεργία που βγήκε κάτω από την οργανωμένη πίεση της βάσης, των συνελεύσεων.

Τον Δεκέμβρη του 2007 η κυβέρνηση της ΝΔ εξαπέλυσε μια νέα επίθεση στο Ασφαλιστικό, αυτή τη φορά υπουργός Εργασίας ήταν η Πετραλιά. Η Γενική Απεργία εκείνο τον Δεκέμβρη ήταν σεισμός. Εντυπωσιακή ήταν η συμμετοχή των εργατριών στην απεργιακή συγκέντρωση – η «μεταρρύθμιση» είχε κεντρική αιχμή την επίθεση στο όριο ηλικίας για την συνταξιοδότησή τους. Και αυτή τη φορά η συνέχεια ήταν απεργίες διαρκείας σε τρεις δυνατούς κλάδους: τη

ΣαΚ τεύχος 2, Σεπτέμβρης - Οκτώβρης '92.

ΔΕΗ, τους δήμους και την Τράπεζα της Ελλάδας. Οι απεργιοί της ΤτΕ έδωσαν μια γεύση του τι μπορεί να σημαίνει δύναμη της τάξης να επιβάλει το δικό της έλεγχο. Παρέλυσαν τις ηλεκτρονικές πληρωμές του δημοσίου για τόκους του χρέους ή για πληρωμές εξοπλιστικών προγραμμάτων, αλλά εξασφάλισαν ότι οι πληρωμές των συντάξεων θα γίνονται κανονικά.

Η κυβέρνηση της ΝΔ κατέρρευσε το 2009 κάτω από τη διπλή πίεση της χειρότερης της οικονομικής κρίσης (παρά τις διακηρύξεις της για «θωρακισμένη οικονομία») και της εργατικής και νεολαιίστικης αντίστασης. Το κίνημα των καταλήψεων και η απεργία διαρκείας των πανεπιστημιακών το 2006-2007 είχαν βυθίσει την «ναυαρχίδα των μεταρρυθμίσεων» – την επίθεση στη τριτοβάθμια δημόσια εκπαίδευση. Η εξέγερση του Δεκέμβρη του 2008 που πυροδότησε η δολοφονία του Αλ. Γρηγορόπουλου έδειξε με τον πιο έντονο τρόπο και το βάθος της ριζοσπαστικοποίησης της νεολαίας και την απομόνωση της κυβέρνησης.

Το εργατικό κίνημα απέναντι στην καπιταλιστική κρίση

Τρία γεγονότα στα τέλη του 2009 και στις αρχές του 2010 «φωτογραφίζουν» τη δυναμική του εργατικού κινήματος στις παραμονές του πρώτου Μνημόνιου (Μάης 2010). Στα τέλη του χρόνου οι 250 εργάτες της υποδηματοποιίας ELITE στο Περιστέρι κάνουν κατάληψη, περιφρουρούν τις εγκαταστάσεις και τα αποθέματα, κόντρα στο κλείσιμο και τις απολύσεις. Στις 17 Δεκέμβρη οργανώνεται η πρώτη προσπάθεια για μια

γενική απεργία «από τα κάτω». Οι ηγεσίες της ΓΣΕΕ και της ΑΔΕΔΥ αρνούταν πεισματικά να κηρύξουν γενική απεργία, για να μην δημιουργήσουν πρόβλημα στη νέα κυβέρνηση του ΓΑΠ. Με πρωτοβουλία συλλόγων δασκάλων και ΕΑΜΕ, μια σειρά σωματεία και ομοσπονδίες πήραν παρόλα αυτά την απόφαση για απεργία.

Το αποτέλεσμα αυτών των πιέσεων και διεργασιών ήταν η συγκλονιστική Γενική Απεργία της 24 Φλεβάρη 2010. Υπολογίζεται ότι περίπου 2,5 εκατομμύρια εργάτες και εργάτριες πήραν μέρος.

Η εργατική τάξη που μπήκε στη μάχη ενάντια στα μνημόνια, δεν ήταν ούτε ηττημένη ούτε διαλυμένη. Ένας τρόπος να το δούμε αυτό είναι η κατάσταση στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων και των μισθών. Στο τεύχος του Μάρτη-Απρίλη 2012 το περιοδικό μας έγραφε: «*Σύμφωνα με το INE-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, το 2009, οι μέσες πραγματικές αποδοχές στον ιδιωτικό τομέα ήταν 20% ανώτερες του 1999 (παρόλο που η αύξηση της παραγωγικότητας ήταν μεγαλύτερη, άρα η εκμετάλλευση των εργατών εντάθηκε). Πάλι σύμφωνα με την ίδια πηγή, το 2009, ο κατώτατος μηνιαίος μισθός αποτελούσε το 45,2% του μέσου μισθού σε βιομηχανία, κατασκευές και υπηρεσίες.*

Δεύτερον, η εργατική τάξη μπήκε στη μάχη με εμπειρίες οργάνωσης και αγώνα. Αυτό συνήθως αγνοείται από αναλύσεις – δεξιά και αριστερά – που μιλάνε για «συνδικαλιστική έρημο» και βλέπουν τον συνδικαλισμό ως προνόμιο των «αριστοκρατών» του στενού και ευρύτερου δημόσιου τομέα. Αν εξετάσουμε όμως προσεκτικά τις μάχες που ξετυλίχτηκαν αυτά τα τρία χρόνια θα δούμε εργάτριες κι εργάτες να παλεύουν σε δεκάδες μικρά και μεγάλα εργοστάσια, σε καταστήματα, σε κλάδους και υπηρεσίες με τις πιο «ελαστικές» εργασιακές σχέσεις. Και τέτοιοι αγώνες έχουν παρελθόν που φτάνει πίσω στις αρχές της δεκαετίας του '90.

Επίσης, το εργατικό κίνημα έχει πλούσιες πολιτικές εμπειρίες, οι οποίες δεν «ποσοτικοποιούνται» εύκολα, αλλά είναι υπαρκτές και καθοριστικές. Οι μάχες που έδωσαν οι εργάτες ενάντια στη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ ήταν και πολιτικές. Το αντιπολεμικό κίνημα του 1999 (ενάντια στο ΝΑΤΟϊκό πόλεμο στη Σερβία) αγκάλιασε εκατοντάδες χιλιάδες, αλλά ήταν οι σιδηροδρομικοί της Θεσσαλονίκης που έκοψαν το δρόμο στα νατοϊκά άρματα που είχαν ξεφορτωθεί στο λιμάνι. Το 2001 στις παραμο-

νές της αντικαπιταλιστικής διαδήλωσης στη Γένοβα ενάντια στους G8, οι δημοσκοπήσεις έδειχναν το 65% να στηρίζει τους διαδηλωτές. Το ίδιο ισχύει με το γιγάντιο αντιπολεμικό κίνημα του 2003. Οι σημερινοί 35αρηδες και 40ρηδες που δουλεύουν ή είναι άνεργοι, έχουν ζήσει σαν μαθητές ή φοιτητές τους αγώνες ενάντια στον Μητσοτάκη, τον Σημίτη, ενάντια στον πόλεμο, έχουν επηρεαστεί από τις ιδέες του κινήματος ενάντια στην καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση.

Μέσα στα τρία χρόνια της κρίσης και των μνημονίων, το εργατικό κίνημα κατάφερε να ανατρέψει δυο κυβερνήσεις. Τα πολιτικά κόμματα στα οποία στηρίζονταν επί σχεδόν σαράντα χρόνια η άρχουσα τάξη για να διαχειρίζονται τις υποθέσεις της και να εξασφαλίζουν την «κοινωνική ειρήνη» είναι σε βαθιά κρίση. Η θανατερή κρίση του ΠΑΣΟΚ κάνει πιο έντονη και την κρίση στην συνδικαλιστική γραφειοκρατία: εξακολουθεί να είναι πρόβλημα για τους αγώνες, αλλά δεν μπορεί να παίξει το ρόλο που έπαιζε παλιότερα.

Επιθέσεις

Στο επίπεδο των επιθέσεων η άρχουσα τάξη μοιάζει με το δολοφόνο που αναγκάζεται να επιστρέφει συνέχεια στον τόπο του εγκλήματος. Παράδειγμα οι επιθέσεις στο συνδικαλισμό και τις εργασιακές σχέσεις των ΔΕΚΟ. Η πρώτη απόπειρα έγινε το 1983 με το «άρθρο 4» του Αρσένη, η συνέχεια ήταν οι επιθέσεις του Μητσοτάκη, η προσπάθεια του ΠΑΣΟΚ να καταργήσει τους Κανονισμούς Εργασίας το 1998, ο νόμος που πέρασε ο Αλογοσκούφης το 2005. Κάθε φορά οι νόμοι περνούσαν και έμεναν στα χαρτιά. Όλα αυτά πατάνε πάνω στις μάχες και τις νίκες της εικοσαετίας που πέρασε και δίνουν πρωτοφανέστες δυνατότητες για το εργατικό κίνημα και την Αριστερά.

Τον Δεκέμβριο του 1929 σε ένα άρθρο γραμμένο λίγο μετά το Κραχ στη Γουολ Στριτ ο Τρότσκι επεσήμαινε ότι: «*Όταν αναλύουμε το ζήτημα της ριζοσπαστικοποίησης των μαζών, δεν πρέπει να ξεχνάμε ούτε λεπτό ότι το προλεταριάτο αποκτάει τη 'μονολιθικότητά' του μόνο στις περιόδους της πιο ισχυρής επαναστατικής παλίνρροιας. Στη 'καθημερινότητα' της καπιταλιστικής κοινωνίας, το προλεταριάτο κάθε άλλο παρά μονολιθικό είναι. Ακόμα περισσότερο, η ετερογένειά των στρωμάτων του εκδηλώνεται πιο έντονα ακριβώς στις καμπές του δρόμου.*

Ο Τρότσκι έκανε αυτές τις διαπιστώσεις σε μια κριτική στους αριστερούς συνδικαλιστές της Γαλλίας. Ένα τμήμα τους θεωρούσε ότι το ξέσπασμα μερικών απεργιών ήταν απόδειξη ότι η επανάσταση ήταν προ των πυλών. Ένα άλλο έλεγε ότι η επανάσταση είναι χαμένη στο αόριστο μέλλον, μιας και οι αγώνες που ξεσπούσαν ήταν σκέτες εκρήξεις απόγνωσης που προκαλούσε η κρίση σε ανοργάνωτα κομμάτια εργατών.

Ο Τρότσκι είχε μια διαφορετική μέθοδο να εξετάζει την ριζοσπαστικοποίηση της εργατικής τάξης, πέρα από την αποσπασματικότητα των εντυπώσεων της στιγμής. «*Οι πολιτικές ιδέες του προλεταριάτου κάθε άλλο παρά αλλάζουν αυτόματα προς μια κατεύθυνση. Τις κορυφώσεις τις ταξικής πάλης ακολουθούν συρσίματα, την παλίνρροια η άμπωτις που εξαρτώνται από περίπλοκους συνδυασμούς υλικών και ιδεολογικών συνθηκών, εσωτερικών και εξωτερικών*» (στο: Leon Trotsky, *The "Third Period" of the Comintern's Mistakes*, www.marxists.org/archive/trotsky/1929/12/index.html).

Το ζήτημα τότε και τώρα είναι ποια Αριστερά, με ποια στρατηγική και ποιες πολιτικές επιλογές παρεμβαίνει σε αυτή την πολύπλοκη διαδικασία. Μια Αριστερά που υποτιμάει ή αγνοεί την κληρονομιά όλων αυτών των μαχών των προηγούμενων είκοσι χρόνων, δεν μπορεί να οδηγήσει το κίνημα προς τα μπρος. Το περιοδικό Σοσιαλισμός από τα Κάτω, αντίθετα είναι από την εμφάνισή του κομμάτι της προσπάθειας της επαναστατικής Αριστεράς να παρέμβει σε αυτή τη διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης για να την οδηγήσει στη συνολική και συνειδητή σύγκρουση με τον καπιταλισμό. ■

Διαβάστε ακόμα:

ΣΑΚ, νο.2, Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 1992: Φθινόπωρο Ταξικής Πόλωσης.

ΣΑΚ, νο.10, Φλεβάρης-Μάρτης 1994: Έτσι Νικάνε οι Απεργίες.

ΣΑΚ, νο.23, Μάης-Ιούνιος 1997: Η Απεργία των Καθηγητών.

ΣΑΚ, νο.28, Απρίλης-Μάης 1998: Η Απεργία της Ιονικής, οι εργάτες ενάντια στον Σημίτη.

ΣΑΚ, νο.54, Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 2005: Καραμανλή Θυμήσου το '93.

ΣΑΚ, νο.72, Γενάρης-Φλεβάρης 2009: Το Κίνημα των Προβληματικών.

ΣΑΚ, νο.79, Μάρτης-Απρίλης 2010: Ένα Δυνατό Απεργιακό Κίνημα, η Κατάληψη της ELITE.

ΣΑΚ, νο.91, Μάρτης-Απρίλης 2012: Το συνδικαλιστικό Κίνημα Σήμερα.

ΣΑΚ, νο.95, Νοέμβρης-Δεκέμβρης 2012: Συνδικάτα - Ανασύνταξη από τα Κάτω.

Η μεγαλύτερη κρίση του καπιταλισμού

Δεν είναι η πρώτη φορά που τα "οικονομικά θαύματα" μετατρέπονται σε "προβληματικές οικονομίες". Ο **Κώστας Σαρρής** πιάνει το νήμα των κρίσεων που σήμερα φτάνουν στην πιο μεγάλη.

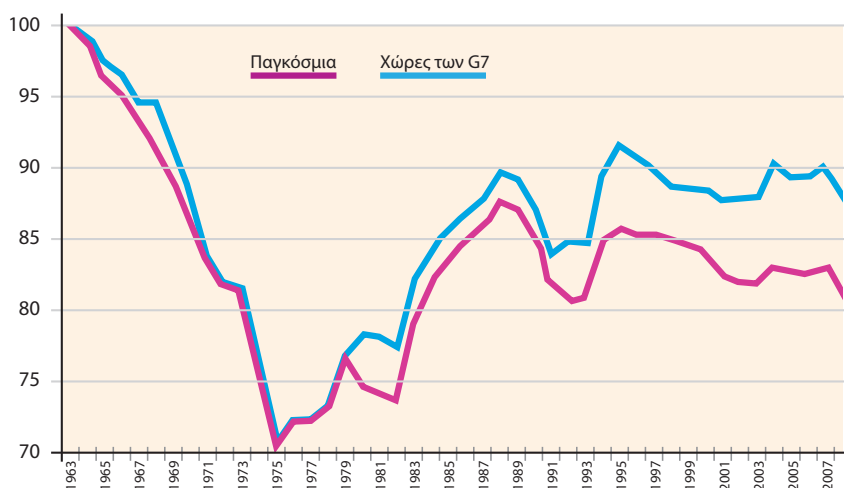
Η ιστορία του καπιταλισμού είναι ιστορία κρίσεων. Το περιοδικό «Σοσιαλισμός Από τα Κάτω» (ΣΑΚ) μέσα από τα 100 τεύχη που γιορτάζει, έχει αποδειχθεί πλούσιο οπλοστάσιο επιχειρημάτων για κάθε επεισόδιο της εποχής των κρίσεων: ποια είναι η ρίζα; τι τις προκαλεί; πώς μπορούν να απαντηθούν;

Αρκετοί μέσα στην κυρίαρχη τάξη θυμούνται υποκριτικά τον Μαρξ και τη θεωρία του, συνήθως στις κρίσεις της απόγνωσης. Αφήνουν, όμως, στην άκρη την ουσία, το δια ταύτα: τη δύναμη που μπορεί να επιφέρει το τέλος των κρίσεων, τον «ιστορικό νεκροθάφτη του καπιταλισμού», όπως αποκαλούσε ο Μαρξ τη δυνατότητα της εργατικής τάξης να αλλάξει τον κόσμο.

Τον Αύγουστο συμπληρώθηκαν έξι χρόνια από το τελευταίο ξέσπασμα της κρίσης, με το κραχ των ακινήτων, που προκάλεσε ασφυξία στο σύστημα, τραβώντας το χαλί ξανά προς την ύφεση σε παγκόσμια εμβέλεια.

Πλέον οι κρίσεις ξεσπούν στην «καρδιά» του ανεπτυγμένου καπιταλισμού και όχι σε κάποια «εξωτική» χώρα. Δεν ξεπερνούνται εύκολα, παρά την παρέμβαση των κυβερνήσεων για τη διάσωση των «προβληματικών» τραπεζών και των αναξιοπαθούντων της «τέχνης του επιχειρείν». Οι πολυεθνικές παρασύρουν ολόκληρα κράτη και στο παζλ προστίθεται η δημοσιονομική κρίση (διόγκωσης δημόσιων χρεών) οδηγώντας, μαζί με τον τεράστιο ιδιωτικό δανεισμό, σε μια διαρκή παγίδα ρευστότητας χωρίς κοντινή διέξοδο για το σύστημα.

Οι «ειδικοί» προσπαθούν να πείσουν πως οι κρίσεις είναι παροδικά φαινόμενα, που κρατούν 1-2 χρόνια και μετά έρχονται τα «πράσινα βλαστάκια» της ανάπτυξης. Ωστόσο, αυτό που συμβαίνει

Παγκόσμιο ποσοστό κέρδους

από το 2007 είναι μια διαρκή νευρική πίεση προς την ύφεση, αφού όποιες προσπάθειες ανάταξης επιχειρούνται διαρκώς υπονομεύονται από τον κοινό παρανομαστή όλων των κρίσεων: την ύφεση των κερδοφοριών, αυτό δηλ. που ο Μαρξ ονόμασε ως «πτωχική τάση του μέσου ποσοστού κέρδους (απόδοση κερδών ως προς τις επενδύσεις)».

Πλούσιο παρελθόν

Οι κρίσεις έχουν πλούσιο παρελθόν: Από τη φύσκα με τις τουλίπες στην Ολλανδία το 1637 (δηλ. στα πρώιμα στάδια ανάπτυξης του «βαμπίρ»), όπως συνήθιζε ο Μαρξ να παρομοιάζει τον καπιταλισμό), μέχρι τη φύσκα των σιδηροδρόμων σε ΗΠΑ και Βρετανία το 1850 και μετά το 1870. Κι από τη Μεγάλη Ύφεση του 1930, την «στασιμοληθροιστική» κρίση του '70, το κραχ στη Wall Street το 1987 και μετά στη Ν.Α. Ασία και τη Ρωσία το 1997-98, έως τη Λατινική Αμερική (θυμηθείτε την Αργεντινή, το Μεξικό) και το κραχ των dot.com το 2000

και των ακινήτων το 2007.

Η κρίση, το '90, πέρασε από την Ανατολή στη Δύση. «Επί τριάντα περίπου χρόνια, από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 μέχρι το 2008 η πίστη στο «αόρατο χέρι της αγοράς» σαν τον καλύτερο ρυθμιστή της οικονομίας και εγγύηση ευημερίας ήταν γενικευμένη», γράφει η Μαρία Στύλλου στο άρθρο «Οι εργάτες ενάντια στα αφεντικά», ΣΑΚ Νο 90 (Ιαν.-Φεβ. 2012).

«Αυτή η ιδεολογική ομοφωνία δέχτηκε ένα συντριπτικό πλήγμα όταν έσκασαν οι φούσκες το 2007 και κατέρρευσε η Lehman Brothers το 2008. Η ιδεολογική συνοχή της άρχουσας τάξης σε κάθε χώρα χωριστά αλλά και όλων μαζί διεθνώς διαταράχθηκε και άνοιξαν διαμάχες, διχόνοιες και σκληροί ανταγωνισμοί. Άνοιξαν παράθυρα αμφισβήτησης των κυρίαρχων ιδεών από τον απλό κόσμο που βιώνει την κρίση. Και καθώς οι εργαζόμενοι και η νεολαία άρχισαν να μπαίνουν σε δράση, οι ιδέες τους άρχισαν να αλλάζουν».

Διαδήλωση στη Wall Street.

Κραχ

Ο Μουσής Λίτσης στο άρθρο «Πού πάει ο καπιταλισμός», ΣΑΚ Νο 66 (Ιαν.-Φεβ. 2008) παρατηρεί το παταράκι του «νέου οικονομικού παραδείγματος» της εποχής, που υποτίθεται θα εξαφάνιζε τις κρίσεις:

«Τη δεκαετία του '20, πριν το ομώνυμο κραχ του 1929, είχε προηγηθεί η κατάρρευση της αγοράς ακινήτων στην Φλόριντα, γεγονός που ο γνωστός Αμερικανός οικονομολόγος μελετητής του κραχ Τζον Κένεθ Γκαλμπρείθ θεωρεί ως το πρώτο σημάδι για το κακό που θα ερχόταν λίγα χρόνια αργότερα. Οι αμερικανικές τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες και εταιρίες ακινήτων έβγαζαν ένα εκατ. δολάρια το χρόνο τη δεκαετία του '20, μέχρι το κραχ τον Οκτώβριο του 1929. Οι τράπεζες έχασαν 500 εκατ. δολάρια το 1930, 1,7 δις. δολάρια το 1931 και 2 δις. δολάρια το 1932...

...Το 2000 κατέρρευσε η χρηματιστηριακή φούσκα dot.com (υψηλή τεχνολογία), η οποία ήταν το τελευταίο επεισόδιο σε μία δεκαετία κρίσεων... Μπροστά στο αδιέξοδο η αμερικανική κεντρική τράπεζα, η Fed άρχισε να μειώνει τα επιτόκια προκειμένου να διευκολύνει τις τράπεζες και τους χρηματιστές της Γουόλ Στριτ να δανειστούν ξανά νέο χρήμα για να το ρίξουν ξανά στα χρηματιστήρια και τα ποικίλα χρηματιστηριακά προϊόντα...

Το νέο ξεσπό φθηνό χρήμα άρχισε να διοχετεύεται στην αγορά ακινήτων δημιουργώντας μία νέα φούσκα και συνθήκες «υπερθέρμανσης». Όμως, τα χρέη που άρχισαν να συσσωρεύονται όταν τα επιτόκια άρχισαν να αυξάνο-

νται από το 2004 και μετά, οι τράπεζες τα έκαναν «τίτλους», πακέτα τα οποία μεταπωλούσαν οπουδήποτε, σε άλλες τράπεζες του εξωτερικού, διαθέσιμους επενδυτές, ακόμη και σε επαρχιακές κομοπόλεις, μέχρι τον μακρινό νορβηγικό βορρά. Κάτι, δηλαδή σαν τα «δομημένα ομόλογα», τίτλους που στηρίζονταν σε πολύπλοκες υποθέσεις για μελλοντικές αποδόσεις, που «ανίδειοι χρηματιστές» φόρτωσαν στα συνταξιοδοτικά ταμεία στην Ελλάδα...

Η πραγματική ρίζα των προβλημάτων πρέπει να αναζητηθεί στην τάση του ίδιου του καπιταλισμού να δημιουργεί ανισορροπίες που οδηγούν σε κρίσεις

...Στις αρχές του 2007, ο κόσμος ανακάλυψε τη λέξη «subprime» (τα δάνεια των φτωχών), καθώς άρχισαν οι πωχεύσεις των πρώτων εταιριών... προκαλώντας πανικό στα χρηματιστήρια και ανεβάζοντας το κόστος του χρήματος, αφού καμία τράπεζα δεν εμπιστευόταν να δανείσει πια στην άλλη».

Δuo χρόνια μετά, ο Μουσής Λίτσης στο άρθρο «Ελλάδα: η Lehman Brothers του ευρώ!», ΣΑΚ Νο 80 (Μάιος-Ιούνιος 2010) αναδεικνύει πως «η ελληνική δημοσιονομική κρίση δεν

είναι παρά ένα ακόμη επεισόδιο της κρίσης του καπιταλισμού που άρχισε με την κατάρρευση των subprime και της Lehman Brothers. Μιας κρίσης που ανέδειξε όλη την παράνοια του συστήματος».

Δεν είναι η πρώτη φορά στην ιστορία που τα «θαύματα» του πιστωτικού συστήματος αποδεικνύονται απλά προθάλαμοι, νέων μεγαλύτερων κρίσεων ασφυξίας για τον καπιταλισμό. Αν γυρίσουμε πίσω στα χρόνια της διαμάχης, ανάμεσα στον Εντουαρντ Μπερνστάιν και τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, θα δούμε τον πατέρα του ρεφορμισμού στον 20ό αιώνα να ισχυρίζεται ότι το τραπεζικό σύστημα έχει κάνει τις κρίσεις παρελθόν και τη Ρόζα να του απαντά στο βιβλίο «Κοινωνική Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση»:

«Η πίστωση, αντί να είναι εργαλείο καταστολής ή έστω περιοτολής των κρίσεων, είναι αντίθετα ένα ιδιαίτερα ισχυρό εργαλείο σχηματισμού των κρίσεων. Δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο. Η πίστωση εξαφανίζει την ακαμψία που έχει απομείνει στις καπιταλιστικές σχέσεις. Εισάγει παντού τη μέγιστη δυνατή ελαστικότητα. Μετατρέπει όλες τις καπιταλιστικές δυνάμεις σε επεκτάσιμες, σχετικές και αμοιβαία ευαίσθητες σε ύψιστο βαθμό. Με αυτό τον τρόπο διευκολύνει και χειροτερεύει τις κρίσεις, οι οποίες δεν είναι τίποτε άλλο από περιοδικές συγχρούσεις των αντιφατικών δυνάμεων της καπιταλιστικής οικονομίας».

Ρίζα

Ο Πάνος Γκαργγκάνας στο άρθρο «Κρίση: από τις τράπεζες σε όλη την οικονομία, την ιδεολογία, την πολιτική», ΣΑΚ Νο 70 (Σεπτ.-Οκτ. 2008), εκτός από τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, θυμίζει ότι η ρίζα της κρίσης βρίσκεται βαθύτερα από την ανισορροπία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

«Πολύ κόσμος σιχάινεται δικαιολογημένα τους τραπεζίτες. Αλλά η απληστία και η αρπακτικότητα των τραπεζών δεν αρκεί για να εξηγήσει το γιγαντιαίο μέγεθος των κεφαλαίων που καταστράφηκαν στις φούσκες, ούτε το μακροχρόνιο της κρίσης που απλώνεται σε όλα τα επίπεδα του συστήματος. Ο διαχωρισμός των τραπεζιτών και της «κερδοσκοπικής υπερβολής» από τα υπόλοιπα αφεντικά σε άλλους κλάδους της αγοράς είναι λάθος και αφελής. Δεν αρκούν μόνο ρυθμιστικά μέτρα στον τραπεζικό τομέα. Η ρίζα της κρίσης είναι

Σακ τεύχος 66
Γενάρης Φλεβάρης '08.

βαθύτερη».

Αυτή η εικόνα επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία που αναφέρει ο Κρις Χάρμαν στο περιοδικό International Socialism (Άνοιξη 2008): «Η πραγματική κινητήρια δύναμη για το υπερβολικό πλεόνασμα κεφαλαίων προς αποταμίευση είναι ο τομέας των επιχειρήσεων. Ανάμεσα στο 2000 και στο 2004, η στροφή των εταιρειών προς την αποταμίευση στην ομάδα των G6 (Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Βρετανία, Ιταλία) ξεπέρασε τα 1.000 δις. δολ. (από έκθεση της JP Morgan)».

Πέντε χρόνια μετά, στο Πρωτοχρονιάτικο άρθρο «Η οικονομία μπροστά σε γκρεμό», ΣΑΚ Νο 96 (Ιαν.-Φεβ. 2013), τα στοιχεία μιλούν από μόνα τους: «Οι ιδιωτικές επενδύσεις στις πλούσιες χώρες του πλανήτη παραμένουν σχεδόν... νεκρές, σύμφωνα με έρευνα του McKinsey Global Institute (27/12). «Από το 2007 μέχρι και το τέλος του 2011 οι επενδύσεις στην Ευρωζώνη εμφανίζουν πτώση κατά 350 δις. ευρώ, πάνω από 15%. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί, η βουτιά των επενδύσεων κατά 27% και 64% μόνο σε Ισπανία και Ιρλανδία, αντίστοιχα, ενώ στην Ελλάδα δεν έχουν ακόμη πάρει μπροστά». Σχεδόν 4 τρις. δολ. κρατούν οι πολυεθνικές σε ΗΠΑ και Ευρώπη».

«Με άλλα λόγια, αντί να ξοδεύουν τα συσσωρευμένα κέρδη τους, οι μεγάλες εταιρείες τα αποταμιεύουν ως ρευστό», εξηγεί ο Κ. Χάρμαν συγγραφέας του μπεστ-σέλερ «Καπιταλισμός ζόμπι».

«Η πραγματική ρίζα των προβλημά-

των πρέπει να αναζητηθεί έξω από τα όρια του τραπεζικού και «παρατραπεζικού» συστήματος. Πρέπει να αναζητηθεί στην τάση του ίδιου του καπιταλισμού ως σύστημα να δημιουργεί ανισοροπίες που οδηγούν σε κρίσεις. Επειδή είναι ένα σύστημα τυφλής ανταγωνιστικής συσσώρευσης με κριτήριο το κέρδος, ο ίδιος ο καπιταλισμός έχει την τάση να υπονομεύει το ελατήριο που κινεί αυτή τη συσσώρευση. Έχει, μέσα του την «πρωτική τάση του μέσου ποσοστού κέρδους», όπως την ονόμασε ο Μαρξ κι αυτό οδηγεί σε καταστάσεις όπου οι επικεφαλής των εταιρειών αρνούνται να δαπανήσουν τα κέρδη τους σε νέες επενδύσεις», αναφέρεται στο ΣΑΚ Νο 70.

«Για να μην χάσει την ισορροπία της η οικονομία, είναι απαραίτητο η αγοραστική δύναμη των εργατών (και η προσωπική κατανάλωση των καπιταλιστών) να μπορεί να απορροφήσει την παραγωγή καταναλωτικών προϊόντων και οι επενδύσεις των επιχειρήσεων να μπορούν να απορροφήσουν την παραγωγή της βαριάς βιομηχανίας και το πρώτων υλών.

Όμως στον καπιταλισμό, το σύνολο των επενδύσεων προκύπτει αθροίζοντας τις επιμέρους, ιδιωτικές, τυφλές, επενδυτικές αποφάσεις επιχειρήσεων που δεν ξέρουν, ούτε νοιάζονται ποιο θα είναι το τελικό αποτέλεσμα. Δεν υπάρχει κάποιος μηχανισμός που να εξασφαλίζει ισορροπία, παρά μόνο εκ των υστέρων καταναγκαστικές διορθώσεις μέσω των κρίσεων που προκαλεί η διαταραχή της ισορροπίας. Πρόκειται για τον πιο σπάταλο και καταστροφικό τρόπο «εξισορρόπησης», αφού διαλύονται πόροι (εργοστάσια, πρώτες ύλες, απούλητα προϊόντα) και ανθρώπινες ζωές (ανεργία και φτώχεια)».

Ο Μαρξ ξεκαθάρισε πως χρωστάει πολλά στους αστούς οικονομολόγους, στον Ανταμ Σμιθ και πολλά περισσότερα στο Ντέιβιντ Ρικάρντο. Όμως, επίσης, ξεκαθάρισε πως αυτή η θεωρία δεν είναι μόνο συνέχεια της κλασικής οικονομικής θεωρίας. Ταυτόχρονα είναι και η αμφισβήτησή της, η άρνησή της. Ο υπότιτλος στο «Κεφάλαιο» του Μαρξ είναι: «Μια Κριτική στην Πολιτική Οικονομία». Για τους Σμιθ και Ρικάρντο το κινήρι του κέρδους είναι μια φυσική δραστηριότητα. Για τον Μαρξ είναι μια ιστορική κατάσταση, που αλλάζει με τον επαναστατικό μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Η Νάστια Καλλινίκου (λίγο πριν φύ-

γει αναπάντεχα από τη ζωή) στο άρθρο «Από πού βγαίνει το κέρδος» (εισήγηση στην εκδήλωση «Μαρξισμός 2008»), ΣΑΚ Νο 69 (Ιουλ.-Αυγ. 2008), έγραφε: «Αυτό που έδειξε ο Μαρξ είναι ότι η πηγή του κέρδους των καπιταλιστών είναι η απόσπαση ενός τμήματος της εργασίας των εργατών... Γι' αυτό η μεγαλύτερη απατησιά είναι όταν μας λένε ότι στον καπιταλισμό είμαστε όλοι ελεύθεροι. Αν δεν πουλήσουν την εργατική τους δύναμη οι εργάτες, τη μόνη άλλη επιλογή που έχουν είναι να πεθάνουν από την πείνα... Ο Μαρξ δείχνει ότι ο καπιταλισμός είναι ένα σύστημα καταδικασμένο να πέφτει σε κρίσεις, που όσο γερονάει γίνονται όλο και πιο καταστροφικές και επικίνδυνες».

Ο Σοτήρης Κοντογιάννης, στο άρθρο «Η κρίση... ελπίδες ανάκαμψης ή μαύρες τρύπες», ΣΑΚ Νο74 (Μάιος-Ιούνιος 2008), εξηγεί την κινήρια δύναμη της ροπής του συστήματος προς τις κρίσεις:

«Ο Μαρξ, αναλύοντας τον καπιταλισμό πριν από ενάμισι αιώνα – όταν δεν υπήρχαν ακόμα ούτε hedge fund, ούτε εξωτικά και τοξικά χρηματοπιστωτικά προϊόντα περιέγραφε τον καπιταλισμό σαν ένα σύστημα τυφλής συσσώρευσης: “Συσσωρεύετε, συσσωρεύετε – αυτός είναι ο Μουσης και οι προφήτες” – αυτός είναι ο υπέρτατος νόμος στον καπιταλισμό.

Ένας καπιταλιστής που δεν θα καταφέρει να συσσωρεύσει (να επενδύσει δηλαδή) με τον ίδιο ρυθμό με τους ανταγωνιστές του θα πεταχτεί έξω από την αγορά. Αυτό το κινήρι του κέρδους, όμως, έλεγε ο Μαρξ έχει, μακροχρόνια, ως αποτέλεσμα να υπονομεύει συνεχώς τη συνολική κερδοφορία του συστήματος. Οι επενδύσεις έχουν την τάση να αυξάνονται με πιο γρήγορους ρυθμούς από ό,τι τα κέρδη. Το αποτέλεσμα είναι ότι έρχεται μια στιγμή όπου οι επενδύσεις αρχίζουν να αγκομαχούν, τραβώντας, έτσι πίσω τους στον γκρεμό ολόκληρη την οικονομία. Ο Μαρξ, όμως, δεν πίστευε ότι ο καπιταλισμός θα καταρρεύσει από μόνος του».

Υποκατάστατα

Ούτε, πίστευε ότι ο καπιταλισμός μπορεί να συντηρηθεί για πολύ, με αντισταθμιστικά υποκατάστατα. Στο άρθρο «Το Ευρώ, η δραχμή και η Αριστερά», ΣΑΚ Νο 93 (Ιουλ.-Αυγ. 2012), ο Πάνος Γκαργκάνας στέκεται, επίσης, στην άμεση σχέση της «ελληνικής τραγωδίας» με τη διεθνή κρίση του καπιταλισμού ιστο-

Διαδήλωση μαθητών στην Κύπρο ενάντια στο Μνημόνιο.

ρικά, ως αφητηρία για τις απαντήσεις της Αριστεράς:

«Ένα στοιχείο που είναι ξεχωριστό στη σημερινή κρίση είναι το γεγονός ότι ήρθε μετά από μια ολόκληρη σειρά από προηγούμενες κρίσεις που ξεπεράστηκαν μόνο μερικά μέσα από αντισταθμιστικούς παράγοντες.

Είναι κοινός τόπος ότι η σημερινή κρίση του καπιταλισμού είναι η μεγαλύτερη από τη δεκαετία του 1930. Τότε η κρίση ξεπεράστηκε με δραματικό αλλά ριζικό τρόπο μέσα από τις καταστροφές κεφαλαίων που επέφερε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Η κερδοφορία αποκαταστάθηκε και τα μεταπολεμικά χρόνια ήταν περίοδος οικονομικής ανάπτυξης.

Η χρονική διάρκεια εκείνης της ανοδικής φάσης επεκτάθηκε μέσα από διάφορους παράγοντες, ο κυριότερος από τους οποίους ήταν ο ρόλος της πολεμικής βιομηχανίας των ΗΠΑ (όπως ανέλυσε ο Τόνι Κλιφ). Τα συσσωρευμένα κέρδη εκείνης της εποχής είχαν την τάση να συμπιέζουν το ποσοστό κέρδους με βραδύτερους ρυθμούς γιατί ένα μεγάλο μέρος τους διοχετεύονταν στην παραγωγή μέσων καταστροφής αντί για μέσο παραγωγής ή κατανάλωσης. Ένα μέρος του κεφαλαίου «καταστρεφόταν» με αυτόν τον τρόπο ανακουφίζοντας την πίεση πάνω στα υπόλοιπα.

Ωστόσο, αυτό δεν μπορούσε να είναι μόνιμη λύση. Ιδιαίτερα καθώς οι ΗΠΑ σήκωναν τα βάρη αυτού του μηχανισμού ανακούφισης, ενώ οι ανταγωνιστές τους σε Ευρώπη και Ασία έδρεπαν τα οφέλη. Οι κρίσεις επέστρεψαν τη δεκαετία του 1970, σε μια στιγμή που οι δαπάνες του αποτυχημένου πολέμου στο Βιετνάμ είχαν εκτροχιάσει αυτόν τον μηχανισμό στις ΗΠΑ.

Στις δεκαετίες που ακολούθησαν από τότε, οι κρίσεις έγιναν επαναλαμβανόμενο φαινόμενο: 1973-4, 1980-81, 1987, 1991, 1998, 2001-02, 2007. Αλλά καμιά

από αυτές δεν πήρε τις διαστάσεις της σημερινής. Υπήρξαν παρεμβάσεις που επέτρεψαν μερική διέξοδο για ορισμένα διαστήματα.

Ένας παράγοντας ήταν η εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης της εργατικής τάξης μέσα από τις επιθέσεις του νεοφιλελευθερισμού (θασσερισμού ή μονεταρισμού, όπως λεγόταν αρχικά). Ένας δεύτερος ήταν ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού τομέα που γιγαντώθηκε, διεθνοποιήθηκε και δημιούργησε τις φούσκες που μας έφεραν μέχρι το 2007...

...Η κρίση χρέους δεν χτύπησε την ελληνική οικονομία για πρώτη φορά το 2009, αλλά σχεδόν τριάντα χρόνια πριν. Και δεν δημιουργήθηκε από «υπερβολικές παροχές που έκανε το ΠΑΣΟΚ με δανεικά», αλλά από την κρατικοποίηση των ζημιών των τραπεζών και των «προβληματικών» επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα εκείνης της εποχής.

Η αύξηση του δημόσιου χρέους ως ποσοστού επί του ΑΕΠ και η επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού με υπέρογκα ποσά για τόκους έγινε μετά από το σκάσιμο μιας προηγούμενης φούσκας που χαρακτήρισε το διεθνή καπιταλισμό εκείνη την εποχή, της φούσκας των πετροδολαρίων και των ευρωδολαρίων.

Στο ΣΑΚ Νο 73 (Μαρ.-Απρ. 2009) υπάρχει μια αναφορά σε ένα ακόμα άρθρο του Κ. Χάρμαν στο περιοδικό International Socialism, που εξηγεί γιατί η προοπάθεια αναζήτησης απαντήσεων στις συνταγές αντιστάθμισης τύπου Κέινς (στην υποτιθέμενη δηλ. ικανότητα του κείνσιανισμού να «τονώνει τη ζήτηση»), είναι ένας μύθος:

«Διάφοροι μετανοημένοι νεοφιλελεύθεροι, αλλά και αρκετοί αναθροισμένοι οπαδοί του Κέινς, υποστηρίζουν ότι ένα γενναίο πρόγραμμα δημόσιων έργων θα μπορούσε να αναθερμάνει τη ζήτηση και να βγάλει την οικονομία από την

κρίση. Η περίπτωση της Ιαπωνίας τους διαψεύδει. Εκεί το πρόγραμμα δημόσιων έργων (για γέφυρες, υποδομές κλπ) έφτασε στη δεκαετία του 1990 να είναι τριπλάσιο σε σχετικό μέγεθος σε σύγκριση με τις ΗΠΑ και τη Γερμανία. Αυτό μπορεί να εμπόδιζε να βυθιστεί η Ιαπωνία σε ύφεση διαστάσεων της δεκαετίας του 1930, αλλά ποτέ δεν έφερε πραγματική οικονομική ανάκαμψη. Οι ρυθμοί ανάπτυξης έμειναν κολλημένοι κοντά στο 1% όλα αυτά τα χρόνια».

Η κρίση της δεκαετίας του '70 ήρθε ως αποτυχία του κείνσιανού κρατικού παρεμβατισμού που αποτέλεσε την οικονομική ορθοδοξία επί 30 χρόνια μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά αποδείχθηκε ανεπαρκής μπροστά στην έκρηξη του «στασιμοπληθωρισμού» το 1973-80, ανοίγοντας το δρόμο ξανά στις μονεταριστικές συνταγές του Φρόιντμαν. Δυο ακόμα κείμενα, «Η κρίση, το δολάριο, ο Κέινς και ο Μαρξ», ΣΑΚ Νο 67 (Μαρτ.-Απρ. 2008) και «Μαρξ και Κέινς», ΣΑΚ Νο 71 (Νοεμ.-Δεκ. 2008), προσφέρουν πλούσια όπλα.

Μέσα στη χειρότερη φάση του συστήματος αυτό που αναδεικνύει η συγκεκριμένη ανάλυση της κρίσης είναι ότι η πραγματική διέξοδος πρέπει να αναζητηθεί αντικαπιταλιστικά, στη ρίζα του προβλήματος: αποσπώντας τον έλεγχο των επενδύσεων από τα χέρια των καπιταλιστών και της λογικής «όλα για τη συσσώρευση, το κέρδος».

Ο,τιδήποτε λιγότερο δεν δουλεύει. Η εμπειρία της Ιαπωνίας δείχνει πως δεν υπάρχει κάποια εύκολη αλλαγή κρατικής διαχείρισης που μπορεί να δώσει διέξοδο. Σήμερα η κρίση επιδεινώνεται αντί να αναχαϊζέται, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο.

Έκθεση του διεθνούς οίκου S&P, τον Αύγουστο, ανησυχεί πως «η πιο σημαντική εξέλιξη είναι η συνεχιζόμενη επιβράδυνση της ανάπτυξης στην Κίνα». Η Ευρώπη συνεχίζει να είναι «ο πιο αδύναμος κρίκος», ενώ οι ΗΠΑ γνωρίζουν «μέτρια ανάπτυξη».

Διλήμματα

Δεν πρόκειται ούτε για ζήτημα «χαμμένης ανταγωνιστικότητας», ούτε για θέμα «λανθασμένης αρχιτεκτονικής του ευρώ» που θα διορθωθεί με «πολιτική και δημοσιονομική ενοποίηση». Στην Ελλάδα κατέρρευσαν οι «ναυαρχίδες» του καπιταλισμού – οι τραπεζίτες, οι εφοπλιστές, όχι κάποιο μπακάλικο ή ψαροκάικο. Τώρα, διατηρούνται διασωληνω-

μένοι με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ).

Στην ευρωζώνη δεν λείπει ένα «αμερικανικό μοντέλο ενωμένων πολιτειών». Αυτό δεν εμπόδισε η νέα κρίση του συστήματος να ξεκινήσει το 2007 από τις ΗΠΑ, τη Μέκκα του καπιταλισμού. Το ευρώ δεν δουλεύει, επειδή ο καπιταλισμός δεν δουλεύει. Γι' αυτό πίσω από τα χαμόγελα και τις υποσχέσεις αλληλεγγύης κυριαρχεί «ο σόζων εαυτών σωθήτω» στα Eurogroup, όπως έδειξε και η Κύπρος.

Ο Σωτήρης Κοντογιάννης στο άρθρο «Η χρεοκοπία είναι του συστήματος», ΣΑΚ Νο 78 (Ιαν.-Φεβ. 2010) γράφει: «Η Ελλάδα δεν είναι μόνη. Κάθε άλλο. Η υπερχρέωση κρατών, τραπεζών, οργανισμών, βιομηχανικών επιχειρήσεων, κλπ, είναι τόσο μεγάλη που έχει οδηγήσει πολλούς οικονομολόγους να κάνουν λόγο για “οικονομία των ζόμπι” – για μια οικονομία διάσπαρτη με οικονομικές οντότητες ουσιαστικά ζωντανές-νεκρές, χρεοκοπημένες, που, παρόλα αυτά όμως, συνεχίζουν να κινούνται μέσα στην αγορά κατασπαράζοντας τις σάρκες των ζωντανών».

Παρόμοια εικόνα βλέπουμε σήμερα. Στις ΗΠΑ ο πακτωλός «τυπωμένου» χρήματος θρέφει φούσκες στα χρηματιστήρια που έχουν κερδίσει 150% από τα χαμηλά του 2009, σε αντίθεση με την οικονομία που παραμένει αναιμική. Από το Μάρτιο του 2009, το ΑΕΠ των ΗΠΑ ενισχύθηκε κατά 2,3 τρισ. δολ. Στο ίδιο χρονικό διάστημα, η αξία των μετοχών του χρηματιστηρίου της Wall Street αυξήθηκε κατά 12,3 τρισ. δολ. Η συσχέτιση είναι 436% υπέρ των μετοχών!

Επίσης, η Κίνα είναι στο «κόκκινο», παρά το γιγαντιαίο πρόγραμμα κρατικών ενισχύσεων σε υποδομές (σιδηρόδρομους, γέφυρες, αυτοκινητόδρομους). Ανάπτυξη, εξαγωγές και επενδύσεις «φρενάρουν», ενώ τα χρέη διογκώνονται και οι φούσκες (real estate-ακίνητα) τρομάζουν, ενώ όλες οι «αναδυόμενες» (BRIC) σκοντάφτουν.

Η κρίση στην Ευρώπη χειροτερεύει και σίγουρα στο επίκεντρο παραμένει η μάχη να ξεφορτωθούμε τη θηλιά του χρέους και μαζί του το στενό ευρω-κορσέ, εξηγεί ο Σταύρος Μαυρουδέας στο άρθρο «Η κρίση της ΕΕ, η Ελλάδα και η Αριστερά», ΣΑΚ Νο 90 (Ιαν.-Φεβ. 2012): «Το 2011 σημαδεύθηκε από την κρίση ενός από τους βασικούς πυλώνες του διεθνούς καπιταλιστικού συστήματος, της ΕΕ. Η κρίση αυτή δεν είναι απλά κρίση του ευρώ (δηλαδή της Ευρωζώνης) αλλά κρίση όλου του εγχειρήματος της ευρωπαϊκής ιμπεριαλιστικής ενοποίησης όπου η ΟΝΕ αποτελεί την πιο προωθημένη αιχμή του».

Αντικαπιταλισμός

Ακόμα και σήμερα, μας λένε πως για το χρέος που παραμένει στα ύψη του 2010 (310 δισ. ευρώ) και για την κακή κατάσταση των τραπεζών, φταίει το “σπάταλο δημόσιο”. Ο Σωτήρης Κοντογιάννης στο άρθρο «Κρατικοποίηση των τραπεζών», ΣΑΚ Νο 94 (Σεπ.-Οκτ. 2012), δίνει την πραγματική διάσταση, προβάλλοντας τις αντικαπιταλιστικές απαντήσεις για τη διαγραφή του χρέους και τον εργατικό έλεγχο:

«Οι ελληνικές τράπεζες είχαν μικρή μόνο συμμετοχή στην φούσκα των ακι-

νήτων των ΗΠΑ που κατεδάφισε την Lehman Brothers τον Σεπτέμβριο του 2008. Αλλά έπαιξαν κεντρικό ρόλο στην κερδοσκοπική όργιο της ληλασίας των Βαλκανίων από τις ελληνικές επιχειρήσεις που άνοιξε με την πτώση του Τείχους το 1989 και απογειώθηκε με την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωζώνη το 2012. Την “χρυσή” εξαετία 2002-8, δισηκατομμύρια ευρώ ήρθαν στην Ελλάδα για να “επενδυθούν” στις φούσκες της Ολυμπιάδας, των Μεγάλων Έργων, της “άλωσης” των Βαλκανίων.

Οι “άμεσες επενδύσεις” μόνο (ένα νούμερο που δεν περιλαμβάνει τα χρήματα που πάνε στο χρηματιστήριο) ξεπέρασαν τα 36 δισ. ευρώ. Τον Απρίλη του 2008 ο Κώστας Σαρρής έγραφε χαρακτηριστικά στο τεύχος του Μαρτίου-Απριλίου του 2008 αυτού του περιοδικού: “Για τον ελληνικό καπιταλισμό τα Βαλκάνια αποτελούν το νέο Ελντοράντο και οι τράπεζες το ιππικό που ηγείται της εξόρμησης... Το 2007 μόνο τα τέσσερα μεγαλύτερα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (Εθνική, Eurobank, Alpha, Πειραιώς) έβγαλαν καθαρά κέρδη 1 δισ. ευρώ και έσοδα που ξεπερνούν τα 2 δισ. ευρώ από τις λεγόμενες αγορές της Νέας Ευρώπης”.

Όταν έσπασε το κανόνι της Lehman Brothers, τα κεφάλαια αυτά άρχισαν να φεύγουν με την ίδια ακριβώς ταχύτητα που έρχονταν τα προηγούμενα χρόνια. Το Ολυμπιακό Στάδιο, τα Μεγάλα Έργα, τα υποκαταστήματα και οι θηγατρικές στην Τουρκία, τη Μέση Ανατολή και τα Βαλκάνια, όμως, έμειναν – θλιβερά κουφάρια που σαπίζουν για να θυμίζουν τα περασμένα “μεγαλεία του έθνους”. Οι τράπεζες άδειασαν, κυριολεκτικά, από λεφτά».

Σήμερα, τα ίδια «ζόμπι» κάνουν πάλι τα ίδια. Το φετινό Προτοχρονιάτικο τεύχος του ΣΑΚ (Νο 96), ήταν το πρώτο έντυπο στην Ελλάδα που αποκάλυψε το σκάνδαλο των hedge fund. Το κόλπο με το μεγάλο ποντάρισμα στην «επαναγορά ομολόγων» που απέδωσε 2 δισ. δολ. σε ένα καλοκαίρι... χορηγία Αντώνη Σαμαρά, ο οποίος έκανε ξανά τον dealer των hedge fund στο ταξίδι στην Ουάσιγκτον και στην ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών.

Σε αυτό το φόντο της κρίσης και της αντίστασης, το ΣΑΚ είναι ξεχωριστό μηδράλιο επιχειρημάτων για δράση. Χρόνια Πολλά για τα 100 τεύχη: ας φροντίσουμε να γίνουν όσο το δυνατό λιγότερα τα χρόνια για τον καπιταλισμό και την... αυλή του. ■

Οι αρχιτέκτονες του σκανδάλου πώλησης του ΟΠΑΠ αλληλοσυγκραίονται.

15 Φλεβάρη
2003

Ο Σωτήρης Κοντογιάννης στέκεται στην επικαιρότητα της θεωρίας του Λένιν για να κατανοήσουμε τους πολέμους της εικοσαετίας.

Από τον ψυχρό πόλεμο στα σφαγεία της “Νέας Τάξης”

Το πρώτο τεύχος του περιοδικού "Σοσιαλισμός Από Τα Κάτω" κυκλοφόρησε τον Ιούνιο του 1992. Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, το στρατιωτικό σκέλος του Ανατολικού Μπλοκ, είχε διαλυθεί ένα σχεδόν χρόνο πριν. Η ίδια η Σοβιετική Ένωση είχε πάψει, εδώ και έξι μήνες, ακόμα και τυπικά, να υπάρχει.

Η Δύση πανηγύριζε. Ο Ψυχρός Πόλεμος, έλεγαν, είχε κλείσει θριαμβευτικά. Η δημοκρατία είχε συντρίψει τον κομμουνισμό. Η ελευθερία είχε νικήσει τον αυταρχισμό. Η απειλή του πυρηνικού ολοκαυτώματος που κατάτρεχε τον κόσμο εδώ και μισό αιώνα, έγραφαν οι εφημερίδες, θα γινόταν τώρα επιτέλους παρελθόν. Η Διεθνής Κοινότητα, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), η Διάσκεψη για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑΣΣΕ) και οι αντίστοιχοι διακρατικοί οργανισμοί δηλαδή, θα έκλειναν τώρα, σταδιακά την μια μετά την άλλη τις παλιές εστίες.

Μπροστά μας αναδυόταν ένας καινούργιος κόσμος, ένας κόσμος συνεννόησης, αφοπλισμού και ειρήνης.

Η Αριστερά συμμαριζόταν ουσιαστικά αυτή την εικόνα, αν και (συνά αλλά όχι πάντα) με αρνητικό τρόπο. Απαλλαγμένες από τις πιέσεις του "αντιπάλου δέους" οι ΗΠΑ, έλεγε, θα μπορούσαν τώρα ανενόχλητες να επιβάλλουν τα συμφέροντά τους σε ολόκληρο τον πλανήτη. Ο Ψυχρός Πόλεμος είχε πράγματι τελειώσει αλλά αυτό που ερχόταν τώρα ήταν η απόλυτη, καταθλιπτική επιβολή της "ιμπεριαλιστικής ειρήνης" των νικητών. "Στην Ελλάδα", γράφαμε την εποχή εκείνη, "για το μεγαλύτερο μέρος της αριστεράς, τα συνθήματα "Έξω από το ΝΑΤΟ", ή "Έξω από την ΕΟΚ" θεωρήθηκαν ξεπερασμένα. Πιστεύοντας μια προηγούμενη περίοδο ότι ο αντιιμπεριαλιστικός πόλος ήταν η ΕΣΣΔ, μετά την κατάρρευσή της πέρασαν στην προσαρμογή. Τώρα πια η πίεση στους διεθνείς ιμπεριαλιστικούς οργανισμούς έμοιαζε

να είναι η μόνη λύση. Για κάποιους αυτό έχει προχωρήσει ακόμα περισσότερο. Σημαίνει την υποστήριξη της επέμβασης του ΝΑΤΟ, της ΕΟΚ, του ΟΗΕ γιατί δεν έχουν τίποτα άλλο να πιστέψουν!"¹

Σήμερα, δυο δεκαετίες μετά, οι προβλέψεις για ειρήνη, συνεννόηση και αφοπλισμό μοιάζουν με κακόγουστο ανέκδοτο. Τον Αύγουστο του 1990, δέκα μόλις μήνες μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου ο πρόεδρος Τζορτζ Μπους (ο πρεσβύτερος) έστειλε τα αμερικανικά βομβαρδιστικά να ισοπεδώσουν το Ιράκ. Ο απολογισμός της "Καταιγίδας της Ερήμου" – όπως ονόμασαν τα αμερικανικά επιτελεία τις πολεμικές τους επιχειρήσεις – μετέτρεψε μεγάλα κομμάτια του Ιράκ σε σωρό από ερείπια και άφησε πίσω της πάνω από 100.000 νεκρούς.

Το ΝΑΤΟ αντί να ακολουθήσει το Σύμφωνο της Βαρσοβίας και να αυτοδιαλυθεί, επεκτάθηκε και αναβαθμίστη-

κε. Τον Μάρτη του 1999 τα νατοϊκά βομβαρδιστικά χτύπησαν την Σερβία: ήταν η πρώτη του στρατιωτική επιχείρηση στις πέντε δεκαετίες από την ίδρυση του. Δυο χρόνια αργότερα ξέσπασε ο "πόλεμος κατά της τρομοκρατίας". Τον Οκτώβρη του 2001 αμερικανικά βομβαρδιστικά έπληξαν την Καμπούλ, το Κανταχάρ, το Τζαλαλαμπάντ και άλλες πόλεις και περιοχές του Αφγανιστάν. Τον Μάρτη του 2003 ελιπέθηκαν στο Ιράκ. Αμερικανικά, Βρετανικά, Γαλλικά – ακόμα και Ελληνικά στην περίπτωση του Αφγανιστάν – στρατεύματα εγκαταστάθηκαν μέσα στα επόμενα χρόνια σαν στρατός κατοχής και στις δυο χώρες. Λίγο αργότερα ήρθε η κρίση της Γεωργίας, με πρωταγωνιστή αυτή τη φορά τη Ρωσία, που απάντησε στις υπόγειες προσπάθειες του ΝΑΤΟ να επεκταθεί στην αυλή της με τα όπλα.

Ιμπεριαλισμός, το ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού

Για να κατανοήσει κανείς γιατί το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αντί να θάψει απογείωσε τους ανταγωνισμούς, χρειάζεται να γυρίσει πίσω στην εποχή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και τη μαρξιστική θεωρία για τον ιμπεριαλισμό. Ο πόλεμος εκείνος είχε διαιρέσει βαθιά την αριστερά της εποχής. Η ηγεσία του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (SPD) διακήρυξε ότι το σύνθημα "προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε" ίσχυε μόνο στους καιρούς της ειρήνης και έτρεξε να στηρίξει τον "αγώνα για τα δίκαια της πατρίδας". Και το ίδιο ακριβώς έκαναν και οι ηγεσίες των περισσότερων σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της Ευρώπης. Αυτή η προδοσία του διεθνισμού συνοδεύτηκε από τις θεωρίες του "υπεριμπεριαλισμού": ο μιλιταρισμός, ο αγώνας δρόμου των εξοπλισμών και ο πόλεμος, έλεγε ο Καρλ Κάουτσκι, ο εμπνευστής της θεωρίας, σε ένα άρθρο του στην εφημερίδα του γερμανικού SPD Neue Zeit² δεν είναι ουσιαστικά χαρακτηριστικά του καπιταλισμού, αλλά υπολείμματα του παρελθόντος. Αργά ή γρήγορα οι ισχυρές χώρες θα σχημάτιζαν ένα "καρτέλ" μέσα από το οποίο θα μοίραζαν τον κόσμο και θα έλεγχαν τους ανταγωνισμούς τους – όπως έκαναν οι μεγάλες επιχειρήσεις όταν μοίραζαν μεταξύ τους την αγορά, για να αποφύγουν τον πόλεμο των τιμών. Οι ομοιότητες με τις "σύγχρονες" θεωρίες της "ειρήνης των διεθνών οργανισμών" είναι πάνω από εμφανείς.

Το βάρος της υπεράσπισης του διεθνισμού έπεσε στους επαναστάτες – στη Ρόζα Λούξεμπουργκ, τον Τρότσκι, τον Λένιν και τους συντρόφους του στο κόμμα των Μπολσεβίκων. Ο πόλεμος, εξηγούσαν, είναι το προϊόν της ανάπτυξης του καπιταλισμού και όχι κάποιας λοξοδρομησης από τις αρχές του "ελεύθερου εμπορίου", όπως έγραφε ο Κάουτσκι. Ο παγκόσμιος πόλεμος δεν θα ήταν "Ο πόλεμος που θα τελειωνε τους πολέμους", όπως έγραφε στο διάσημο μπεστ σέλερ της εποχής ο Η.Γ. Wells, αλλά ο πρώτος μεγάλος πόλεμος της εποχής του ιμπεριαλισμού.

Ο Μαρξ περιέγραφε τον καπιταλισμό σαν ένα σύστημα "συσσώρευσης για την συσσώρευση". Στο Κεφάλαιο κοροϊδεύει τους καπιταλιστές, ότι έχουν αναγάγει την τυφλή συσσώρευση σε "θείο νόμο": "Συσσωρεύετε, συσσωρεύετε! Ίδου ο Μωυσής και οι προφήτες".³ Αυτή, όμως, η μανία για συσσώρευση έχει αποτέλεσμα την ολοένα και μεγαλύτερη συγκέντρωση του κεφαλαίου σε "λίγα χέρια". Τα ισχυρά κεφάλαια αναπτύσσονται με μεγάλη ταχύτητα, πρώτον γιατί τα κέρδη τους τους δίνουν τη δυνατότητα να κάνουν μεγάλες επενδύσεις και δεύτερον γιατί καταφέρνουν να απορροφήσουν τους πιο καθυστερημένους ανταγωνιστές τους, που οδηγούνται στην χρεοκοπία. "Από αυτή τη διαδικασία, όπως υποστηρίζει ο Λένιν, προέρχεται η εμφάνιση του μονοπωλιακού και χρηματιστικού κεφαλαίου. Οι συγκρούσεις που κορυφώθηκαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, είναι έκφραση αυτών των

Σακ τεύχος 31
Μάρτης - Απρίλης '99

διαδικασιών".⁴

Ο Λένιν⁵ αναφέρει πέντε βασικά χαρακτηριστικά του ιμπεριαλισμού: την ανάπτυξη του μονοπωλιακού κεφαλαίου, την ανάπτυξη του χρηματιστικού κεφαλαίου, την τάση για εξαγωγή κεφαλαίων αντί για εξαγωγή εμπορευμάτων, τη δημιουργία πολυεθνικών επιχειρήσεων και το μοίρασμα του κόσμου ανάμεσα στις Μεγάλες Δυνάμεις. Αυτή η ανάλυση έχει κατοπινηθεί βάνανσα από τον σταλινισμό, όμως συνεχίζει να έχει ιδιαίτερη σημασία. Όπως γράφαμε, "αποτελεί τη βάση για οποιαδήποτε ανάπτυξη της μαρξιστικής θεωρίας για τον ιμπεριαλισμό".⁶

Ο Μπουχάριν, ένας από τους μεγάλους θεωρητικούς του Μπολσεβίκου κόμματος που εκτελέστηκε το 1938 στις δίκες της Μόσχας από τον Στάλιν (αφού είχε πρώτα συμμαχήσει για λίγο μαζί του) προχώρησε την ανάλυση του Λένιν για τον ιμπεριαλισμό ένα βήμα παρακάτω. Ο Λένιν επικέντρωνε την προσοχή του στον ρόλο που έπαιζε η συγκέντρωση του κεφαλαίου στο εσωτερικό των ιμπεριαλιστικών χωρών. Ο Μπουχάριν, αντίθετα, εξέτασε τον ιμπεριαλισμό από την σκοπιά ενός διεθνούς συστήματος. Ο ιμπεριαλισμός, έλεγε, χαρακτηρίζεται από δυο τάσεις, που βρίσκονται σε μόνιμη αντίφαση και σύγκρουση μεταξύ τους.

Η πρώτη είναι αυτή που ονόμαζε η τάση προς τον "κρατικό καπιταλισμό". Με την συγκέντρωση και την συγκεντροποίηση του κεφαλαίου δημιουργούνται τεράστιες μονάδες που έχουν πολύ μεγάλο ειδικό βάρος για την εθνική οικονομία. Όταν η Τζένεραλ Μότορς (GM) βήγει, έλεγε ένα παλιό ρήτορ, η Αμερική τρέμει. Αν καταρρεύσει μια επιχείρηση με το μέγεθος της GM κινδυνεύει να συμπαρασύρει ολόκληρη την αμερικανική οικονομία στην άβυσσο. Για αυτό έτρεξε ο Ομπάμα να την διασώσει (μαζί με την Chrysler και την Ford) το 2009. Και αντίστροφα, όμως, η δύναμη αυτών των επιχειρήσεων είναι τεράστια – κυριολεκτικά μπορούν να "ανεβάζουν και να κατεβάζουν κυβερνήσεις". Αυτό που χαρακτηρίζει τον σύγχρονο καπιταλισμό δεν είναι μόνο η συγκέντρωση του κεφαλαίου αλλά και η συγχώνευσή του με το ίδιο το κράτος. Για αυτό έκανε λόγο για "κρατικό καπιταλισμό" ο Μπουχάριν.

Ταυτόχρονα, όμως, οι επιχειρήσεις αυτές γίνονται σιγά σιγά υπερβολικά μεγάλες για την εθνική τους οικονομία. Απ' αυτό προκύπτει η δεύτερη τάση, η

τάση προς την διεθνοποίηση του κεφάλαιου: οι επιχειρήσεις αναζητούν όχι μόνο πρώτες ύλες και ημικατεργασμένα προϊόντα στο εξωτερικό αλλά και αγορές, δάνεια και ευκαιρίες για επενδύσεις.

"Αυτές οι δυο τάσεις βρίσκονται σε σύγκρουση μεταξύ τους. Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων... σπρώχνει προς μια ενιαία παγκόσμια οικονομία ενώ στα πλαίσια των ξεχωριστών (εθνικών) οικονομιών οι τράπεζες, οι βιομηχανίες και τελικά το κράτος συντονίζονται".⁷ Το αποτέλεσμα είναι η ανύψωση του ανταγωνισμού από το οικονομικό επίπεδο στο γεωπολιτικό: η αστάθεια και ο πόλεμος είναι εγγενή χαρακτηριστικά του καπιταλισμού της εποχής του ιμπεριαλισμού. Όπως έγραφε ο ίδιος ο Μπονχάρνιν, "ο αγώνας ανάμεσα σε κρατικά καπιταλιστικά τραστ κρύβεται κύρια από τους συσχετισμούς των στρατιωτικών τους δυνάμεων, γιατί η στρατιωτική ισχύς μιας χώρας αποτελεί το τελευταίο καταφύγιο των ανταγωνιζομένων εθνικών καπιταλιστικών ομάδων".⁸

"Ο καπιταλιστικός ιμπεριαλισμός", συνόψισε σε μια πρόσφατη εισήγησή του ο Άλεξ Κωλλίνικος, "είναι αυτό που προκύπτει όταν ο οικονομικός και ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός αλληλοσυνδέονται μεταξύ τους, γίνονται ένα. Κατ' αρχήν ο οικονομικός ανταγωνισμός, ο ανταγωνισμός για τις αγορές, ανάμεσα στις επιχειρήσεις είναι, όπως δείχνει ο Μαρξ, η βασική προωθητική δύναμη του καπιταλιστικού συστήματος. Από τα τέλη του 19ου αιώνα, όμως, αυτός ο οικονομικός ανταγωνισμός αρχίζει να συνδέεται με τον γεωπολιτικό ανταγωνισμό, με τους ανταγωνισμούς ανάμεσα στα διαφορετικά κράτη για την εδαφική κυριαρχία. Οι επιχειρήσεις αρχίζουν να στρέφονται προς τα κράτη τους αναζητώντας την στήριξη του στους ανταγωνισμούς τους στις διεθνείς αγορές με τις ξένες εταιρείες. Ταυτόχρονα, όμως, και τα κράτη, για να μπορούν να διατηρούν μια ισχυρή στρατιωτική μηχανή, αναγνωρίζουν ότι έχουν ανάγκη έναν ισχυρό καπιταλισμό".⁹

Ο ιμπεριαλισμός των υπερδυνάμεων

Ο Λένιν χαρακτηρίζει, στο βιβλίο του, τον ιμπεριαλισμό το "ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού". Ο καπιταλισμός δεν πρόκειται να επιστρέψει ποτέ πίσω στην εποχή των κλειστών συνόρων, των σχε-

τικά απομονωμένων εθνικών οικονομιών, των μικρών τοπικών επιχειρήσεων και του "laissez faire" – που ονειρεύονται συχνά οι οπαδοί ενός μικροαστικού καπιταλισμού "με ανθρώπινο πρόσωπο". Μέσα στα εκατό περίπου χρόνια που έχουν μεσολαβήσει ανάμεσα στο ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και το σήμερα, ο ιμπεριαλισμός έχει υποστεί μεγάλες και θεαματικές αλλαγές. Καμιά από αυτές, όμως, δεν έχει ανατρέψει την βασική του αντίφαση – και μαζί με αυτήν και την τάση του προς τον μιλιταρισμό και τον πόλεμο.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος άλλαξε ριζικά την εικόνα του πλανήτη. Στην θέση των παλιών προπολεμικών Μεγάλων Δυνάμεων, με τις σφαίρες επιρροής και τις αποικίες τους είχαμε τώρα έναν κόσμο διπολικό κυριαρχούμενο από δυο "υπερδυνάμεις", τις ΗΠΑ και την Ρωσία – τους δυο πραγματικούς νικητές του πολέμου. Πριν ακόμα κλείσει καλά καλά ο πόλεμος, ο Ρούσβελτ και ο Στάλιν, οι ηγέτες τους, μοίρασαν μεταξύ τους με τις συμφωνίες της Τεχεράνης και της Γιάλτας τον πλανήτη. Οι ανταγωνισμοί δεν έλειψαν φυσικά ούτε τότε: ο στόχος του βομβαρδισμού της Χιροσίμα και του Ναγκασάκι με ατομικές βόμβες δεν ήταν να αναγκάσουν την Ιαπωνία να συνθηκολογήσει – θα το έκανε έτσι και αλλιώς. Αυτό που ήθελε ο Ρούσβελτ να εξασφαλίσει ήταν ότι θα παραδοθεί στις ΗΠΑ και όχι στην Ρωσία. Τρία χρόνια μετά το τέλος του πολέμου οι ανταγωνισμοί αυτοί έφεραν τον Ψυχρό Πόλεμο – μια περίοδο όπου ο αγώνας δρόμου των εξοπλισμών έφτασε σε παροξυσμό, με τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ να συγκεντρώνουν πυρηνικά όπλα ικανά να αφανίσουν κάθε ίχνος ζωής πάνω στον πλανήτη.

Η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου δεν ήταν μια περίοδος ειρήνης, όπως ισχυρίζονται οι απολογητές των θεωριών

του "αντίπαλου δέους". "Οι μεταπολεμικές δεκαετίες είναι γεμάτες πολεμικές συγκρούσεις που στοίχισαν την ζωή σε δεκάδες εκατομμύρια ανθρώπους. Μπορεί οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ να μην οδηγήθηκαν ποτέ σε κατευθείαν σύγκρουση αλλά μετέφεραν τον ανταγωνισμό τους σε όλες τις γωνιές του πλανήτη. Και οι δυο υπερδυνάμεις κάλυπταν αυτόν τον ανταγωνισμό παριστάνοντας τον υπερασπιστή υψηλών ιδανικών... Αυτά τα μεγάλα λόγια δεν είχαν καμιά σχέση με την πραγματικότητα. Και οι δυο έχουν στο ενεργητικό τους μια μακρά σειρά ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων. Ο κατάλογος των ΗΠΑ είναι μακρύς και ματωβιμένος: από την Κορέα και την Λατινική Αμερική... μέχρι το Βιετνάμ που κόστισε τη ζωή σε 2 εκατομμύρια Βιετναμέζους. Το ίδιο ισχύει και για την ΕΣΣΔ, που η άρχουσα τάξη της δεν δίσταζε να επιβάλλει με σιδερένιο χέρι την πειθαρχία στη δική της σφαίρα επιρροής... Η εισβολή στο Αφγανιστάν το 1979 και ο δεκαετής πόλεμος που ακολούθησε κατέστρεψε κυριολεκτικά τη χώρα...(και) στοίχισε άλλο ένα εκατομμύριο νεκρούς".¹⁰ Η Ευρώπη, είναι αλήθεια, έζησε μισό αιώνα χωρίς πόλεμο στο έδαφός της – ένα πρωτόγνωρο φαινόμενο για τις προηγούμενες γενιές. Η Ασία, η Αφρική, η Λατινική Αμερική, όμως, πλήρωσαν έναν βαρύ φόρο σε αίμα για αυτή την "ειρήνη".

Παρόλα αυτά, η κυριαρχία των υπερδυνάμεων δεν στηριζόταν μόνο στη στρατιωτική βία: στηριζόταν ταυτόχρονα σε ένα δίκτυο από μικρούς και μεγάλους συμμάχους που αναλάμβαναν να παίξουν τον ρόλο όχι μόνο του τοποτηρητή της ιμπεριαλιστικής "τάξης" αλλά και του "εμπορικού αντιπροσώπου" των Μεγάλων Δυνάμεων στην περιοχή τους. Ιδιαίτερα μετά την ήττα στο Βιετνάμ οι ΗΠΑ άρχισαν να στηρίζονται ολοένα

Η επέμβαση στο Ιράκ

και περισσότερο σ' αυτούς τους "τοπικούς χωροφύλακες" για την επιβολή των συμφερόντων τους.

Η εμφάνιση των υποϊμπεριαλισμών οδήγησε σε πολλές περιπτώσεις σε έναν ιδιότυπο "ψυχρό πόλεμο" ανάμεσα σε διάφορες ανταγωνιστικές τοπικές δυνάμεις, σε μια διαμάχη ανάμεσα στις άρχουσες τάξεις για το ποια θα είναι αυτή που θα αναδειχτεί στο "κεφαλαιχώρι" της περιοχής. Το Αιγαίο με τις χρόνιες διαμάχες ανάμεσα στην Ελληνική και την Τουρκική άρχουσα τάξη είναι το πιο κοντινό μας παράδειγμα. Αλλά αυτοί οι ανταγωνισμοί συνέχιζαν να είναι κάτω από την σιά και τον έλεγχο των υπερδυνάμεων, όσο διαρκούσε ο "Ψυχρός Πόλεμος". Στρατιωτική επιχείρηση χωρίς την έγκρισή τους ήταν απλά αδιανόητη. Τον Νοέμβριο του 1956 ο πρόεδρος Αϊζενχάουερ εξανάγκασε με την απειλή ενός νομισματικού πολέμου σε μια υποτιμητική αποχώρηση από την Αίγυπτο την Βρετανία, την Γαλλία και το Ισραήλ – που είχαν εισβάλλει χωρίς την συγκατάθεση των ΗΠΑ, παρόλο που η επίθεση στρεφόταν ενάντια στην επανάσταση του Νάσερ.

Κρίση, πόλεμος, επανάσταση

Οι επαναστάσεις που διέλυσαν το 1989 το μπλοκ του "υπαρκτού σοσιαλισμού" άλλαξαν για μια ακόμα φορά την μορφή του ιμπεριαλισμού. Όπως γράφαμε τον Σεπτέμβριο του 1993, "έχουμε ξαναγυρίσει πίσω σ' ένα καπιταλιστικό σύστημα που το χαρακτηριστικό του είναι η αστάθεια. Τώρα πια έχουν ξαναβγει στην επιφάνεια ανταγωνισμοί οικονομικοί και πολιτικοί που την προηγούμενη περίοδο ήταν κάτω από τον έλεγχο των δυο υπερδυνάμεων...".¹¹ Μπροστά μας δεν ανοιγόταν μια περίοδος σταθερότητας και ειρήνης αλλά μια περίοδος όχι μόνο εντάσεων, συγκρούσεων και πολέμων αλλά και εξεγέρσεων και επαναστάσεων.

"Υπάρχουν τρεις κατηγορίες ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών που τροφοδοτούν την αστάθεια της Νέας Τάξης. Η πρώτη είναι η συνέχιση της παλιάς σύγκρουσης των δυο υπερδυνάμεων. Η Ρωσία μπορεί να έχασε τον Ψυχρό Πόλεμο, αλλά παραμένει η νούμερο 2 πολεμική μηχανή στον κόσμο που διεκδικεί την δικιά της ζώνη επιρροής. Η δεύτερη είναι η όξυνση των αντιθέσεων μέσα στο δυτικό στρατόπεδο, όπου η ηγεμονία των ΗΠΑ αμφισβητείται πολύ πιο έντονα και ανοιχτά από το παρελθόν. Και η τρίτη, είναι ο αποσταθεροποιητικός ρό-

ΣαΚ τεύχος 45, Νοέμβρης Δεκέμβρης 2002: η φωτογραφία από τη μεγάλη διαδήλωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Φόρουμ στη Φλωρεντία.

λος των υποϊμπεριαλισμών, που από χωροφύλακες της ιμπεριαλιστικής τάξης πραγμάτων έχουν εξελιχθεί σε πηγή τοπικών συγκρούσεων που αλληλοτροφοδοτούνται με τους ευρύτερους ιμπεριαλιστικούς ανταγωνισμούς... Η атаξία της 'Νέας Τάξης' μεγαλώνει και οι ειρηνόφιλες διακηρύξεις και μεσολαβήσεις της διεθνούς κοινότητας δεν αξίζουν ούτε το χαρτί που είναι τυπωμένες".¹²

Οι γραμμές αυτές αποδείχτηκαν προφητικές: αυτό που ακολούθησε ήταν μια δεκαπενταετία γεμάτη από βομβαρδισμούς, επεμβάσεις, στρατούς κατοχής. Αλλά ταυτόχρονα και μια δεκαπενταετία αντίστασης στον πόλεμο – όχι μόνο στο Ιράκ, την Παλαιστίνη ή το Αφγανιστάν αλλά και στην ίδια την "καρδιά" του ιμπεριαλισμού – στις ΗΠΑ και την Ευρώπη. Στις 15 Φλεβάρη του 2003 η ανθρωπότητα έζησε τη μεγαλύτερη συντονισμένη διεθνή κινητοποίηση στην ιστορία: πάνω από 30 εκατομμύρια άνθρωποι κατέβηκαν εκείνη την ημέρα στους δρόμους για να σταματήσουν τις πολεμικές προετοιμασίες των ΗΠΑ και της "Συμμαχίας των Προθύμων" για την επίθεση στο Ιράκ:

"Το αντιπολεμικό κίνημα της Ευρώπης ήταν αυτό που χτύπησε τα πιο εντυπωσιακά ρεκόρ συμμετοχής. Στη Ρώμη οι διαδηλωτές ξεπέρασαν τα 3 εκατομμύρια. Στην Βρετανία διαδήλωσαν περισσότεροι από 4 εκατομμύρια. Στην Γερμανία 500.000 κόσμος πλημμύρισε το Βερολίνο. Αντιπολεμικές διαδηλώσεις έγιναν και στις χώρες του πρώην

ανατολικού μπλοκ, στην Τσεχία, την Πολωνία, την Ουγγαρία...

Στη Μέση Ανατολή παρά τις απαγορεύσεις των κυβερνήσεων χιλιάδες διαδηλωτές στο Μπαχρέιν, στη Βηρυτό, τη Δαμασκό βγήκαν στους δρόμους. Στο Κάιρο η κυβέρνηση μπροστά σε αυτό το κύμα χρησιμοποίησε ακόμη και την καταστολή.

Η συμμετοχή του κινήματος της Λατινικής Αμερικής ήταν το ίδιο εντυπωσιακή... 50.000 βγήκαν στους δρόμους της Ουρουγουάης, στο Μοντεβιδέο. Στο Μεξικό, στη Χιλή, στη Βενεζουέλα, στη Βραζιλία, στην Αργεντινή ο κόσμος συμμετείχε κατά δεκάδες χιλιάδες... Ούτε η Αυστραλία έμεινε απ' έξω. Ακόμα και στη Νέα Ζηλανδία 20.000 άνθρωποι έκαναν τις μεγαλύτερες αντιπολεμικές διαδηλώσεις από την εποχή του Βιετνάμ...

Η συμμετοχή στην Αθήνα ξεπέρασε κάθε προηγούμενο. Ένα ατέλειωτο πλήθος πλημμύρισε το κέντρο. Η συγκέντρωση είχε καλεστεί στο Σύνταγμα, όμως οι δρόμοι ήταν γεμάτοι από την Ομόνοια μέχρι του Φιξί...".¹³

Οι κινητοποιήσεις είχαν τρομαχτικό αντίκτυπο σε κάθε γωνιά του πλανήτη. "Οι τεράστιες αντιπολεμικές διαδηλώσεις το προηγούμενο Σαββατοκύριακο σε ολόκληρο τον κόσμο", έγραφε δυο μέρες αργότερα η αμερικανική εφημερίδα New York Times, "ήρθαν να μας υπενθυμίσουν ότι ενδέχεται να υπάρχουν ακόμα δυο υπερδυνάμεις στον πλανήτη: οι ΗΠΑ και η παγκόσμια κοι-

Βομβαρδισμοί στο Αφγανιστάν.

νή γνώμη".¹⁴

Οι διαδηλώσεις της 15ης Φλεβάρη του 2003 δεν κατάφεραν να σταματήσουν τον πόλεμο. Στις 20 Μάρτη η "Συμμαχία των προθύμων" επιτέθηκε στο Ιράκ. Το καθεστώς της Βαγδάτης διαλύθηκε και ο Σαντάμ συνελήφθη και οδηγήθηκε στην αγχώνη. Δέκα σχεδόν χρόνια αργότερα οι αμερικανικές δυνάμεις εντόπισαν τον Μπιν Λάντεν, τον καταζητούμενο ηγέτη της Αλ Κάιντα και οργανωτή της επίθεσης της 11 Σεπτεμβρίου, στο κρησφύγετο του στο Πακιστάν και τον δολοφόνησαν.

Οι ΗΠΑ, όμως, δεν κέρδισαν τον "πόλεμο κατά της τρομοκρατίας". Ο πραγματικός στόχος των αμερικανικών επιτελείων δεν ήταν ποτέ ούτε η ανατροπή του Σαντάμ, ούτε η σύλληψη και η εξόντωση του Μπιν Λάντεν. Αυτό που ήθελαν ήταν να κάνουν τον 21ο αιώνα έναν "αμερικανικό αιώνα" – όπως ήταν και το δεύτερο μισό (τουλάχιστον) του 20ου αιώνα.

Οι ΗΠΑ συνεχίζουν να είναι η μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου. Αλλά το ειδικό τους βάρος έχει μειωθεί αισθητά. "Στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οι ΗΠΑ αντιπροσώπευαν το μισό περίπου της παγκόσμιας παραγωγής. Τώρα παράγουν περίπου το ένα πέμπτο. Οι αμερικανικές εταιρείες είναι τώρα αντιμετώπιες με τον όλο και πιο ισχυρό ανταγωνισμό των εταιρειών της Γερμανίας, της Ιαπωνίας και το τελευταίο διάστημα, αν και πιο ασθενικά, από τις εταιρείες της Κίνας".¹⁵ Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας ήταν μια προσπάθεια των καπιταλιστών των ΗΠΑ να μείνουν στην κορυφή του πλανήτη, παρά την σχετική υποβάθμιση της οικονομικής τους παντοδυναμίας, αξιοποιώντας το ισχυρό τους χαρτί: τα όπλα. Με την ισοπέδωση της Βαγδάτης ο Μπους ήθελε να στείλει το μήνυμα σε εχθρούς και φίλους ότι οι ΗΠΑ είναι και ισχυρές και αδιάσπαστες. Η στρατηγική αυτή, όμως, απέτυχε.

Οι ΗΠΑ κατ' αρχήν έφυγαν, παρά την καταστροφή που σκόρπισαν, ηττημένες και όχι νικήτριες από το Ιράκ. "Κάποιοι

μέσα στην αριστερά λένε, οι Αμερικάνοι δεν ηττήθηκαν στο Ιράκ. Η Blackwater και οι άλλες εταιρείες των Ρεπουμπλικάνων έβγαλαν πάρα πολλά λεφτά στο Ιράκ. Αλλά οι ΗΠΑ δεν εισέβαλαν στο Ιράκ με αυτό τον σκοπό. Ο στόχος τους ήταν να δημιουργήσουν ένα σταθερό, νεοφιλελεύθερο και φιλοδυτικό καθεστώς στο Ιράκ. Και σε αυτόν το στόχο απέτυχαν ολοκληρωτικά. Ο Μαλίκι, ο πρόεδρος του Ιράκ, είναι αναμφισβήτητα ένα καθαρά. Αλλά πέροι διαμήνυσε στους Αμερικάνους ότι, αν θέλουν να διατηρήσουν τις δυνάμεις τους στο Ιράκ, αυτές θα πρέπει να τεθούν υπό τον Ιρακινό νόμο. Αυτό είναι κάτι που καμιά Βρετανική κυβέρνηση δεν έχει τολμήσει μέχρι σήμερα να πει ποτέ στους Αμερικάνους... Το αποτέλεσμα ήταν να φύγουν οι Αμερικάνοι από το Ιράκ".¹⁶

Ακόμα χειρότερα για αυτούς, ο συνδυασμός της στρατιωτικής ήττας και της ριζοσπαστικοποίησης που γέννησε το αντιπολεμικό κίνημα έχει μετατρέψει ολόκληρη την Μέση Ανατολή – την καρδιά του πετρελαίου – στην πυριτιδαποθήκη του πλανήτη: γέννησε την Αραβική Άνοιξη, ένα κύμα επαναστάσεων που συνεχίζει μέχρι σήμερα, παρά την καταστολή, τις επεμβάσεις, τους πολέμους και τις αντεπαναστάσεις να τρομοκρατεί τις άρχουσες τάξεις από τη μια μέχρι την άλλη άκρη του πλανήτη.

Ένας πιο ασταθής κόσμος

"Οι ΗΠΑ", γράφαμε πριν από δυο χρόνια στο περιοδικό αυτό,¹⁷ "συνεχίζουν να είναι η ηγεμονική δύναμη χωρίς στη στρατιωτική τους υπεροχή και τον οικονομικό τους όγκο. Αλλά σε περίοδο διεθνών ανακατατάξεων... το σύστημα είναι πιο ασταθές και ο κόσμος πιο επικίνδυνος. Οι πόλεμοι στο Αφγανιστάν και το Ιράκ και τώρα στη Λιβύη με εκατομμύρια νεκρούς και τραυματίες και εκατομμύρια πρόσφυγες... είναι αρκετός λόγος για να ξεσηκωθούμε... Οι επαναστάσεις στη Μέση Ανατολή και η

αντίσταση των εργατών στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ είναι η μόνη δύναμη που μπορεί να σταματήσει έναν νέο πόλεμο, ένα νέο ολοκαύτωμα. Είναι σημαντικό να καταλάβουμε τον ιμπεριαλισμό... Αλλά είναι πολύ πιο σημαντικό να παλέψουμε για να τον αλλάξουμε".

Ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος έληξε το 1917-18. Τυπικά, η Αντάντ είχε νικήσει. Οι "σύμμαχοι", όμως, δύσκολα μπορούσαν να πανηγυρίσουν: στη Ρωσία, τον έναν από τους τρεις συμμάχους το καθεστώς του Τσάρου είχε σαρωθεί από την επανάσταση. Και το ίδιο ακριβώς συνέβαινε και στην αντίπαλη Γερμανία. Τα συνθήματα της Ρόζας Λούξεμπουργκ, του Λένιν, του Τρότσκι "ο εχθρός βρίσκεται στην ίδια μας τη χώρα", "να μετατρέψουμε τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο σε εμφύλιο" έμοιαζαν να γίνονται πραγματικότητα.

Το κύμα εκείνο των επαναστάσεων χάθηκε. Αλλά ο φόβος συνεχίζει από τότε να φωλιάζει συνεχώς στα μυαλά της άρχουσας τάξης. Και καλά κάνει. ■

1. Μαρία Στύλλου, "Το βάρβαρο πρόσωπο του ιμπεριαλισμού σήμερα", ΣΑΚ, Νο 7, Ιούλης-Σεπτεμβρίου 1993.
2. Το άρθρο δημοσιεύθηκε στις 11 Σεπτεμβρίου 1914 στην εφημερίδα Neue Zeit, ενάμιση μήνα μετά το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Όπως γράφει ο ίδιος ο Κάουτσκι στην εισαγωγή, το άρθρο είχε γραφτεί αρκετές βδομάδες πριν, σαν εισήγηση για το συνέδριο της Διεθνούς. "Παρά τον καθαρό θεωρητικό χαρακτήρα του", συνεχίζει ο Κάουτσκι, "το άρθρο δεν έχει χάσει την επικαιρότητά του...". Ολόκληρο το κείμενο στα αγγλικά υπάρχει στο: <http://www.marxists.org/archive/kautsky/1914/09/ultra-imp.htm>
3. Στην ελληνική έκδοση του 1978 έχει μεταφραστεί ως εξής: "Συσσωρεύετε, συσσωρεύετε! Αυτά λένε οι νόμοι και οι προφήτες". Στο: Το Κεφάλαιο, Τόμος Πρώτος, Χωρισμός της υπεραξίας σε κεφάλαιο και εισόδημα: Η θεωρία της εγκράτειας.
4. Άλεξ Καλλίνικος, "Ιμπεριαλισμός – ο σύγχρονος καπιταλισμός", ΣΑΚ, Νο 31, Μάρτης-Απρίλης 1999.
5. Β.Ι.Λενιν, Ο Ιμπεριαλισμός, Ανώτατο Στάδιο του Καπιταλισμού, στα ελληνικά έχει κυκλοφορήσει από τις εκδόσεις Θεμέλιο.
6. στο ίδιο.
7. στο ίδιο.
8. στο ίδιο.
9. "Ο ιμπεριαλισμός σήμερα", Απομαγνητοφωνημένη ομιλία του Άλεξ Καλλίνικος στον Μαρξισμό 2012, ΣΑΚ, Νο 93, Ιούνης-Ιουλίου 2012.
10. Λεάνδρος Μπόλαρης, "Ο ιμπεριαλισμός των δυο υπερδυνάμεων", ΣΑΚ, Νο 33, Σεπτεμβρίου-Οκτώβριος 1999.
11. Μαρία Στύλλου, ο.π.
12. Πάνος Γκαργκάνας, "Η αταξία της Νέας Τάξης", ΣΑΚ, Νο 20, Ιούνης-Ιουλίου 1996.
13. Κατερίνα Θωϊδού, "Η Αντίσταση", ΣΑΚ, Νο 46, Μάης-Ιουλίου 2003.
14. <http://www.nytimes.com/2003/02/17/world/threats-and-responses-news-analysis-a-new-power-in-the-streets.html>
15. "Ο ιμπεριαλισμός σήμερα", ο.π.
16. στο ίδιο.
17. Μαρία Στύλλου, "Η κρίση του αμερικανικού ιμπεριαλισμού", ΣΑΚ, Νο 86, Μάης-Ιουλίου 2011.

Η μάχη ενάντια στο ρατσισμό και το φασισμό

28 Απρίλη 2013:
διαδήλωση εργατών
της στη Μανωλάδα.

Ο Πέτρος Κωνσταντίνου κάνει μια αναδρομή σε μια μάχη με πλούσια ιστορία.

Ο ρατσισμός δεν είναι στη φύση των ανθρώπων, ούτε έκφραση των ανησυχιών του πληθυσμού από τη μαζική είσοδο μεταναστών στη χώρα. Έρχεται «από τα πάνω», από τις κυβερνήσεις, και χρησιμοποιεί ένα οπλοστάσιο ψεμάτων και άθλιας προπαγάνδας. Οι ρατσιστικές πολιτικές είναι στην ατζέντα των κυβερνήσεων χωρίς παύση και με ένταση από τις αρχές της δεκαετίας του '90. Έχουν ποτίσει την κρατική μηχανή και τους θεσμούς της μέχρι το μεδούλι. Όμως και η αντίσταση έχει μεγάλη παράδοση. Τα 100 τεύχη του *Σοσιαλισμού Από τα Κάτω* καταγράφουν αυτή την πορεία.

Ο Μητσοτάκης το 1991 στιγματίζει τους Αλβανούς ως «λαθρομετανάστες» και ψηφίζει το πρώτο ρατσιστικό νόμο. Αρχίζουν οι ρατσιστικές επιχειρήσεις σκούπα και το κλείσιμο των συνόρων. Αστυνομικοί δολοφονούν μετανάστες στα σύνορα και η ΕΛΑΣ ανακοινώνει θανάτους εξ αιτίας «εξοστρακισμού

σφαιρών». Ο υπουργός Δημόσιας Τάξης έχει στα χέρια του Λίστα ανεπιθύμητων και προχωράει σε απελάσεις που ξεπερνάνε το ένα εκατομμύριο. Αυτή ήταν η «υποδοχή» των μεταναστών που άρχισαν να έρχονται στην Ελλάδα μετά την κατάρρευση των χωρών του κρατικού καπιταλισμού της Α.Ευρώπης και της ΕΣΣΔ. Κανένας Σαμαράς δεν τους άνοιξε τα σύνορα. Ισα-ισα τα διπλωματικά παιχνίδια στα Βαλκάνια σήμαναν επιπλέον το χτύπημα των μειονοτήτων στην Ελλάδα, της τουρκικής και της μακεδονικής, και άνοιγμα της δυνατότητας στους φασίστες να προχωράνε σε επιθέσεις κατά της αριστεράς μετά τα εθνικιστικά συλλαλητήρια των παπάδων για το «όνομα της Μακεδονίας».

Το ΠΑΣΟΚ και ο Σημίτης συνέχισαν αυτή την πορεία φέρνοντας τα μέτρα της ΕΕ-φρουρίου ως παραπέρα εμπόδια στην απόκτηση δικαιωμάτων των μεταναστών και των προσφύγων. Οι άδειες παραμονής και εργασίας αντί για νομιμοποίηση

με πλήρη δικαιώματα, αλλά και οι προϋποθέσεις που άφησαν τους μισούς χωρίς αυτά τα χαρτιά, σήμαναν νέες κυνηγητά από την Αστυνομία και νέους κύκλους ρατσιστικών επιθέσεων από φασίστες. Ο Καζάκος αδειάζει το όπλο του σε έξι μετανάστες και ό ένας μένει παράλυτος. Επιχειρείται να μπούν εμπόδια στη εγγραφή παιδιών στα σχολεία και στη πρόσβαση στα νοσοκομεία από τον Παπαδόπουλο το 1997! Η είσοδος στην ΟΝΕ και η Ολυμπιάδα το 2004 ήταν σημαδεμένες από την άγρια εκμετάλλευση της σκληρής δουλειάς των μεταναστών που ανέβασε το ΑΕΠ κατά 5%.

Την σκυτάλη πήρε ο Καραμανλής και η ΝΔ βάζοντας τέλος σε κάθε νομιμοποίηση το 2005 και φέρνοντας σκληρά μέτρα κατά των αιτούντων άσυλο. Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης τη FRONTEX τελικά τα φτιάχνει ο Παπουτσίης με το Χρυσοχοϊδη και ο Δένδιας ολοκληρώνει τη φρόνη με τον Ξένιο Δια των πάνω από εκατό χιλιάδων προ-

σαγωγών και της φυλάκισης πάνω από πέντε χιλιάδων χωρίς χαρτιά.

Σε όλη αυτή την πορεία οι ιδεολογικές επιθέσεις ήταν χυδαίες. Οι Αλβανοί στις αρχές του '90 στοχοποιήθηκαν από τις κυβερνήσεις και τα ΜΜΕ ότι έφεραν το έγκλημα γιατί «είχαν αποδράσει από τις φυλακές του Χότζα»! Και όμως οι μελέτες των επιστημόνων αλλά και τα στοιχεία της Αστυνομίας δείχνουν ότι το ποσοστό συμμετοχής των μεταναστών στις εγκληματικές δραστηριότητες είναι ανάλογο με το ποσοστό τους στο συνολικό πληθυσμό ενώ στα αδικήματα, όπου η ρατσιστική προπαγάνδα ξεσαλώνει, τις ανθρωποκτονίες, είναι χαμηλότερο.

Κάθε φορά που η ανεργία ανέβαινε λόγω της καπιταλιστικής κρίσης και τα αφεντικά έκλειναν τα εργοστάσια τους, όπως επί Μητσοτάκη ή Ξανά στην πιο πρόσφατη δραματική εμφάνιση της, οι μετανάστες έμπαιναν στο στόχαστρο σαν υπεύθυνοι για την ανεργία αλλά και την υποβάθμιση της ζωής γιατί τάχα απορροφούσαν πόρους από την Υγεία και την Παιδεία. Απύθμενα ψέματα αν σκεφτούμε ότι η μετανάστευση έφερε εδώ ένα νέο εργατικό δυναμικό που με τη νομιμοποίησή του έδωσε ανάσα πάνω από μισό εκατομμύριο ασφαλισμένων στα Ασφαλιστικά Ταμεία. Πλήρωσαν και με το παρπάνω τα έξοδα περίθαλψης.

Η ιδεολογική επίθεση αναβαθμίζεται με την ισλαμοφοβία όταν ο Μπούς και οι ιμπεριαλιστές της Δύσης στοχοποιούν τους μετανάστες λόγω της «διαφορετικότητας» και μάλιστα «κατώτερης» θρησκείας τους, του Ισλάμ. Η συμμετοχή της Ελλάδας στις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις στο Ιράκ και το Αφγανιστάν έφερε και εδώ τις συνέπειες του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας» με τις επιθέσεις κατά των δημοκρατικών ελευθεριών αλλά και των μεταναστών. Οι απαγωγές των Πακιστανών από τις μυστικές υπηρεσίες της Βρετανίας και της Ελλάδας το 2005 ήταν η πιο ακραία επίθεση. Οι επιθέσεις στα τζαμιά ακολούθησαν.

Οι ρατσιστικές επιλογές των κυβερνήσεων άνοιξαν την πόρτα στους φασίστες πρώτα του ΛΑΟΣ που μίληκε στη Βουλή το 2007 και μετά της Χρυσής Αυγής. Δεν τους έφερε αυτόματα η κρίση, η οικονομική και η πολιτική, αλλά η υποτίμηση της πάλης ενάντια στο ρατσισμό και τη φασιστική απειλή από την επίσημη αριστερά. Ο Δεκέμβρης του 2008 τρόμαξε την άρχουσα τάξη και η ΝΔ στοχοποίησε τους «κουκουλοφόρους και τους λαθρομετανάστες» ανοίγοντας το δρόμο στην άνοδο του ΛΑΟΣ

και της Χρυσής Αυγής.

Πριν, ο Παπουτσιές δηλώσει ότι συννεργάζεται με τη Χρυσή Αυγή για να λυθούν τα «ζητήματα των κατοίκων στον Άγιο Παντελεήμονα» το 2009, ο Μαροκογιαννάκης, ως υφυπουργός Δημόσιας Τάξης της ΝΔ είχε συνεργαστεί με τις «επιτροπές κατοίκων» που έστησαν οι φασίστες κατά των μεταναστών. Οι δηλώσεις του Λοβέρδου ως υπουργός της κυβέρνησης συνεργασίας ότι οι μετανάστες αποτελούν «υγειονομική βόμβα» γίνονταν την ίδια περίοδο που οι νεοναζί ενθαρρυνόταν από την εκλογική επιτυχία στο Δήμο της Αθήνας προχωρούσαν σε πογκρόμ κατά των μεταναστών.

Η αντίσταση στο ρατσισμό

Οι αγώνες κατά του ρατσισμού και της φασιστικής απειλής είχαν τις καμπές τους και τους μεγάλους τους σταθμούς. Αντιρατσιστικά συλλλητήρια είχαν οργανωθεί στη δεκαετία του '90 κατά των ρατσιστικών επιθέσεων αλλά και για τη διεκδίκηση της νομιμοποίησης των μεταναστών. Το 2001 στη Ζάκυνθο όλο το νησί ξεσηκώνεται και αναγκάζει το Λιμενικό να ρυμουλκήσει ένα καράβι γεμάτο πρόσφυγες που κόντευε να βουλιάξει και οι αρχές αρνιόντουσαν να το φέρουν στο Λιμάνι.

Τα συνδικάτα έπαιξαν σημαντικό ρόλο σε αυτή τη πορεία. Ήταν τεράστια κατάκτηση η εγγραφή των μεταναστών στις γραμμές τους και το ότι συλλογικές συμβάσεις υπογράφονταν χωρίς διακρίσεις ντόπιων και μεταναστών. Παράδειγμα, στο Συνδικάτο Οικοδόμων, οι μετανάστες έπαιρναν τα εποχικά επιδόματα ανεργίας όπως και όλοι. Δεν έγινε

ΣαΚ τεύχος 36,
Μάης Ιουνίου 2000

αυτόματα, υπήρξαν μάχες που κερδήθηκαν, όταν σε μια πρώτη περίοδο τα ίδια αυτά συνδικάτα έβγαιναν με πανό «Εξο οι Ασιάτες εργάτες από το ΜΕΤΡΟ».

Κορυφαία μάχη ήταν η ακύρωση των διαταγμάτων του Πασόκου υπουργού Υγείας Παπαδόπουλου που απέκλειαν τους μετανάστες χωρίς χαρτιά από την πρόσβαση στα δημόσια νοσοκομεία. Αυτό που θέλει να επιβάλει σήμερα βάρβαρο ο φασίστας Άδωνις Γεωργιάδης. Η ΕΙΝΑΠ και η ΠΟΕΔΗΝ στην πράξη έσπασαν τις απαγορεύσεις και οι γιατροί τους περιέθαλπαν όπως άλλωστε όλους τους άπορους και ανασφάλιστους.

Την ίδια περίοδο, οι δάσκαλοι και οι καθηγητές αφηρούσαν τις οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας για να μην γράφονται στα σχολεία τα παιδιά των μεταναστών χωρίς χαρτιά με κάλυψη της ΟΛΜΕ και της ΔΟΕ. Στα σχολεία μάλιστα επιβλήθηκαν τρόποι ενισχυτικής διδασκαλίας για την καλύτερη εκπαίδευση των ξενόγλωσσων παιδιών. Η Δεξιά σύρλιαζε για την «πτώση του μορφωτικού επιπέδου των ελληνόπουλων λόγω των παιδιών των μεταναστών και των Ρομά». Ήταν μια επιτυχημένη μάχη ενάντια στους ρατσιστικούς αποκλεισμούς από την οποία κέρδισαν όλα τα παιδιά της εργατικής τάξης.

Οι απαγωγές των Πακιστανών

Την μεγαλύτερη ήττα στην ρατσιστική πολιτική γνώρισε η κυβέρνηση της ΝΔ το 2005-6 όταν ο Βουλγαράκης ως υπουργός Δημόσιας Τάξης συνεργάστηκε με τις βρετανικές μυστικές υπηρεσίες για την σύλληψη και ανάκριση 28 Πακιστανών στην Ελλάδα, «υπόπτον» ως μελών της Αλ Κάντα με σχέσεις με τους βομβιστές του Μετρό του Λονδίνου τον Ιούλη του 2005. Η Πακιστανική Κοινότητα μίληκε στο στόχαστρο και ο πρόεδρος της Τζαβέντ Ασλάμ φυλακίστηκε στο Κορυδαλλό ενώ στήθηκε μια ολόκληρη σκευωρία σε συνεργασία με τον δικτάτορα Μουσάρφ και ρουφιάνους της πρεσβείας του Πακιστάν για την απέλασή του ως διακινητή παράνομων μεταναστών.

Τότε η Συμμαχία Σταματήστε το Πόλεμο πήρε την πρωτοβουλία και οργάνωσε μια καμπάνια που κέρδισε διεθνή υποστήριξη ενάντια στη δράση του διεθνούς παρακράτους που επιδίωκε να στείλει στο Γκουαντάναμο τον Τζαβέντ Ασλάμ. Συσπειρώσε τα συνδικάτα και την αριστερά αλλά έφερε και στο δρόμο χιλιάδες μετανάστες σε ένα κύμα διαδη-

Αθήνα, 19 Γενάρη.

λώσεων και διαμαρτυριών που τσάκισαν την επίθεση της ΝΔ.

Το σκάνδαλο των απαγωγών που τις διέψευδε η κυβέρνηση αποκαλύφθηκε. Οι ίδιοι οι απαχθέντες είχαν τη δύναμη και τη στήριξη να καταγγείλουν δημόσια τις μυστικές υπηρεσίες και επίσης τις προσπάθειες του πρόεβη του Πακιστάν στην Αθήνα να τους δωροδοκίσει ώστε να στηρίξουν την ενοχοποίηση του Τζαβεντ Ασλάμ. Η ΓΣΕΕ έσπασε και το τελευταίο εμπόδιο καταβάλλοντας ένα υπέρογκο ποσό 30.000 ευρώ για την προσωρινή αποφυλάκιση του. Ο Τζαβέντ Ασλάμ όχι μόνο απελευθερώθηκε με πανηγυρισμούς χιλιάδων στην Ομόνοια αλλά και η απόπειρα έκδοσής του κατέπεσε ακόμη και στον Άρειο Πάγο όταν οι μοναδικοί μάρτυρες που έφερε η κυβέρνηση ήταν κάποιοι έγγλειστοι στις φυλακές καταδικασμένοι για δολοφονίες.

Ο Τάρικ Αλι όταν ήρθε στην Αθήνα είχε δηλώσει στον Τζαβέντ Ασλάμ «ότι άνοιξε τη μάχη με την κόλαση» κοντράροντας την πρεσβεία και τη Χούντα του Πακιστάν γνωρίζοντας τη μέθοδο του δικτάτορα Μουσάραφ να εξαφανίζει αντιπάλους. Ακόμη και την πρώην πρωθυπουργό Μπούτο από ό,τι αποκαλύφθηκε το τελευταίο διάστημα.

Αυτή η νίκη έδωσε αυτοπεποίθηση σε χιλιάδες μετανάστες ότι μπορούν να αγωνιστούν για τα δικαιώματά τους και να αντισταθούν στις επιθέσεις. Τους έφερε για πρώτη φορά να παλεύουν μαζί με την επαναστατική αριστερά και τα συνδικάτα έστω και αν ένα μεγάλο κομμάτι τους είχε τις ελπίδες του στον Γιώργο Παπανδρέου και το ΠΑΣΟΚ.

Ήταν μια μεγάλη διάψευση σε όσους υποτιμούσαν τους μετανάστες και, λόγω της μουσουλμανικής τους πίστης, υποστήριζαν ότι δεν μπορούν να παλεύουν ή ακόμη χειρότερα ότι με το να συμβαδίζουν μ' αυτούς που φωνάζουν «ο θεός

είναι μεγάλος» αποπροσανατολίζεις το κίνημα.

Σε αυτό το κίνημα που ανάγκασε το Βουλγαράκη να παραιτηθεί και να πάει σπίτι του, πάτησε η αντιμετώπιση μας από το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα ώστε να προτείνουμε την συστηματική ανάπτυξη δράσης για τη νομιμοποίηση των μεταναστών και το δικαίωμα του άσυλου για τους πρόσφυγες, με την ίδρυση της ΚΕΕΡΦΑ και της Ένωσης Μεταναστών Εργατών.

Στη μετέπειτα πορεία η Πακιστανική Κοινότητα αποδείχτηκε ένα από το πιο ισχυρά κομμάτια του κινήματος στη πάλη ενάντια στους φασίστες.

Η Ένωση Μεταναστών Εργατών είχε σαν κεντρικό το σύνθημα «εργάτες ενωμένοι ποτέ νικημένοι». Δεν έμεινε λόγια του αέρα, αλλά έγινε δράση ενάντια στις άγριες προκλήσεις των αφεντικών σε βάρος των μεταναστών εργατών. Από τη συμμετοχή με μαζικά μπλόκ στις Πανεργατικές Απεργίες ενάντια στα Μνημόνια φτάσαμε στις μάχες των εργατών Γης, από τη Σάλα Λακωνίας μέχρι την εξέγερση φέτος των εργατών φρούλας στην Μανωλάδα. Στήριξη είχαν οι μικροπωλητές της Αθήνας που μπήκαν στο στόχαστρο του Καμίνη και των φασιστών. Είχαν και οι απεργοί της ΠΟΕ-ΟΤΑ όταν η Ένωση Μεταναστών Εργατών κατάφερε να διαλύσει τον απεργοσπαστικό μηχανισμό ιδιωτών με μετανάστες.

Η Πακιστανική Κοινότητα έβαλε πλάτη στις δυναμικότερες κινητοποιήσεις όπως αυτή της Νίκαιας πέρυσι στις 5 Ιουλίου που σταμάτησε τη Χρυσή Αυγή στην απόπειρα της να κλείσει τα μαγαζιά των Πακιστανών αλλά και τη συγκλονιστική διαδήλωση χιλιάδων μεταναστών στη Ομόνοια πέρυσι στις 24 Αυγούστου τις μέρες που ο Δένδιας ξεδίπλωνε τον Ξένο Δία.

Η μάχη του Αγίου Παντελεήμονα άνοιξε το δρόμο

Η μάχη ενάντια στην φασιστική απειλή δόθηκε από τη αρχή του ξεδιπλώματος της ανοιχτής δράσης των νεοναζί κατά των μεταναστών και της αριστεράς στην περιοχή του Αγίου Παντελεήμονα με την κάλυψη της Αστυνομίας το 2008.

Οι φασίστες του ΛΑΟΣ και της Χρυσής Αυγής ξεκίνησαν ανοιχτή ρατσιστική δράση διεκδικώντας να διώξουν τους μετανάστες από τη περιοχή συγκροτώντας «επιτροπή κατοίκων» που οργάνωνε συστηματικά πογκρόμ στη περιοχή.

Τα καλέσματα σε αντισυγκεντρώσεις κατά των φασιστικών συγκεντρώσεων με σύνθημα «όχι στην εισβολή των λαθρομεταναστών» άνοιξαν την αντιπαράθεση μέσα στην αριστερά στο πως παλεύονται οι φασίστες. Με τη μαζική ενωτική δράση των συνδικάτων και της νεολαίας μπορούμε να τους σταματήσουμε, με μαζικές αντισυγκεντρώσεις όπου προσπαθούν να βγουν για να ελέγξουν δρόμους και γειτονιές. Όχι με τη δημιουργία ομάδων κρούσης του αντιφασιστικού κινήματος που θα διεξάγουν την σύγκρουση για λογαριασμό του κινήματος. Αυτή ήταν μια πρώτη αντιμετώπιση.

Βρεθήκαμε μπροστά στην αντιμετώπιση από τμήματα της αριστεράς ότι υπερτιμούμε τους φασίστες, ακόμη και ότι τους διαφημίζουμε «ενώ είναι περιθωριακή συμμορία». Οι δημοτικές εκλογές του 2010 με την ανάδειξη του Μιχαηλίου σε δημοτικό σύμβουλο έδειξαν ότι αυτές οι αντιμετώπισεις υποτιμούσαν την δυναμική των φασιστών. Την ίδια περίοδο όμως εμφανίζονται αντιφασιστικές δράσεις ξεκομμένες από την πάλη ενάντια στο ρατσισμό. Επρόκειτο για προσαρμογές στην επίθεση κατά της αριστεράς ότι ο «υπερβολικός αντιρατσισμός» της αριστεράς φέρνει τους φασίστες στο προσκήνιο.

Με τις διαδηλώσεις και πορείες προς τον Άγιο Παντελεήμονα βάλαμε με επίμονο τρόπο ότι η σύγκρουση με τους φασίστες έχει σαν πεδίο το να μην τους αφήσουμε τους δρόμους και τις Πλατείες, αλλά και να μην τους αφήσουμε να χύνουν το ρατσιστικό τους δηλητήριο με τις εμετικές καμπάνιες για την εγκληματικότητα και τα πογκρόμ. Όταν, οι νεοναζί κατηλενόμενοι τη δολοφονία του Μανώλη Καντάρη προχώρησαν στο μεγάλο πογκρόμ με την κάλυψη της Αστυνομίας το Μάη του 2011, η ΚΕΕΡΦΑ οργάνωσε την κινητοποίηση έξω από το Δημοτικό Συμ-

βούλιο της Αθήνας που έβαλε τέλος σε αυτό το κύμα των επιθέσεων.

Ετούτη η μάχη έδωσε δύναμη στους πρόσφυγες να προχωρήσουν στις μαζικές απεργίες πείνας στα Προπύλαια τόσο των Αφγανών όσο και των Ιρανών που ανάγκασαν τον Παπουτή να δώσει άσυλο. Άνοιξαν συνολικά το ζήτημα να φύγει η διαδικασία των επιτροπών ασύλου από τα χέρια της ΕΛΑΣ, κάτι που άρχισε να εφαρμόζεται από το φετινό Ιούλη.

Αυτή η μάχη άνοιξε το δρόμο για την σύγκρουση με τους φασίστες σε όλη τη Ελλάδα. Το «να μην γίνει η γειτονιά μας Άγιος Παντελεήμονας» ήταν η κατεύθυνση για κάθε πρωτοβουλία που πάρθηκε και τους εμπόδισε να απλώσουν τα πογκρόμ στη Νίκαια, τον Πειραιά, τη Ν. Ιωνία, το Περιστέρι, την Καλλιθέα αλλά και σε άλλες πόλεις από την Κρήτη μέχρι την Αλεξανδρούπολη.

Η μεγαλύτερη στροφή στο Δημοτικό Συμβούλιο της Αθήνα ήρθε με την υπερψήφιση της πρότασης της ΚΕΕΡΦΑ και της Ανταρσίας στις γειτονιές της Αθήνας από τη πλειοψηφία της πρότασης για την κινητοποίηση “19 Γενάρη, Αθήνα πόλη-αντιφασιστική”. Είχε τη στήριξη της παράταξης Καμίνη, του ΚΚΕ και του ΣΥΡΙΖΑ. Ένα χρόνο πριν, ο Δήμαρχος Καμίνης κατακεραυνώνει την ΚΕΕΡΦΑ και την ΑΝΤΑΡΣΥΑ ως «ένα εκ των δύο αλληλοσυμπληρούμενων άκρων της βίας» και δεν στήριζε τις πορείες προς τον Άγιο Παντελεήμονα.

Πως μπορούμε να συνεχίσουμε;

Τη χρονιά που ακολούθησε την είσοδο της Χρυσής Αυγής στη Βουλή άρχισε να ξεδιπλώνεται ένα μαζικό αντιφασιστικό και αντιρατσιστικό κίνημα που εμποδίζει τους νεοναζί να απλώνουν τη δράση των ταγμάτων εφόδου που επιχείρησαν να νομιμοποιήσουν με τους βουλευτές τους επικεφαλής. Στα Χανιά έφτασαν να δουν το πάτο της θάλασσας και στην Καλαμάτα είδαν αυτό το καλοκαίρι να ακυρώνεται το φεστιβάλ μίσους που προσπάθησαν να οργανώσουν με τις πλάτες τοπικών παραγόντων.

Στις 10 Αυγούστου, η εξέγερση των μεταναστών στην Αμυγδαλέζα, με τους αστυνομικούς να εγκαταλείπουν πανικόβλητοι τις φλεγόμενες εγκαταστάσεις και μαζί τους να δραπετεύουν κάποιοι έγκλειστοι του Ξένιου Δία έδειξε ότι η κυβερνητική πολιτική είναι σε πλέον σε πλήρες αδιέξοδο.

ΣαΚ τεύχος 97,
Μάρτης - Απρίλης 2013

Η επιβολή του ελέγχου, με την ρατσιστική αστυνόμευση των επιχειρήσεων σκούπα στο δρόμο και τη φυλάκιση σε στρατόπεδα συγκέντρωσης προκάλεσε έκρηξη οργής των μεταναστών και όχι το φόβο και την υποταγή. Είχε προηγηθεί τον Απρίλη μία πρωτοφανής μαζική απεργία πείνας άνω των τριών χιλιάδων κρατούμενων στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Ο Δένδιας, μετά τον εξευτελισμό της Αμυγδαλέζας, σκληραίνει τη ρατσιστική καταστολή, με παράταση της κράτησης των προσφύγων για δεκαοκτώ μήνες, επιχειρώντας αποκάλυπτα να ποινικοποιήσει την προσφυγιά και αποδίδοντάς της το χαρακτήρα του εγκλήματος.

Την ίδια ώρα, η ποινικοποίηση επιχειρείται να απλωθεί και κατά της δράσης της συμπαράστασης στους μετανάστες, με τη δίωξη του συντονιστή της ΚΕΕΡΦΑ, που γράφει αυτές τις γραμμές, μετά από αίτημα της Κρατικής Ασφάλειας, του 2ου Τμήματος Προστασίας του Πολιτεύματος προς την Εισαγγελία και με μοναδικό συνοδευτικό έγγραφο ένα δημοσίευμα γκαϊμπελικού χαρακτήρα σε ιστοσελίδα της Χρυσής Αυγής! Κατηγορούν την ΚΕΕΡΦΑ ότι προκαλεί τρόμο και ανησυχία στους πολίτες! Η ΚΕΕΡΦΑ είχε καταγγείλει τις εκτελέσεις των αλβανών δραπετών αντί για σύλληψη και δίκη, ως ενέργεια επαναφοράς της θανατικής ποινής στην αμοδιότητα μάλιστα ταγμάτων θανάτου της ΕΛΑΣ.

Χρειάζεται να δυναμώσουμε παραπέρα τη δράση του αντιφασιστικού κινήματος και να τη φέρουμε μέσα στη καρδιά της αντίστασης στα Μνημόνια και

τις περικοπές. Το κίνημα αυτό, πριν οι εργαζόμενοι οδηγήσουν την ΔΗΜΑΡ στην έξοδο από τη τρικομματική, είχε φτάσει να την κάνει μπίλιες με το διαβόητο αντιρατσιστικό νομοσχέδιο. Μπορεί να συμβάλει ώστε να καρφώσουμε μια ώρα αρχύτερα το τελευταίο καρφί στο φέρετρο της δικομματικής ΝΔ-ΠΑ-ΣΟΚ που κουβαλάει μέσα της υπουργούς φασίστες, σαν τον Γεωργιάδη και τον Αθανασίου, που πρωτοστάτησε στη κατάργηση του δικαιώματος στην ιθαγένεια για τα παιδιά. Το προχώρημα του μπορεί να ανοίξει νέους δρόμους για το ίδιο το κίνημα στη σύγκρουση όχι μόνο με τις ρατσιστικές πολιτικές αλλά και με το ίδιο το σύστημα που τον γεννάει.

Θα συνεχίσουμε τη δράση για να κλείσουν τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και να ανοίξουν τα σύνορα στους πρόσφυγες και τους μετανάστες, με το διώξιμο της FRONTEX. Θα συνεχίσουμε τη καμπάνια για την ιθαγένεια στα παιδιά των μεταναστών και το δικαίωμα ψήφου στις εκλογές για τους μετανάστες. Δεν θα αφήσουμε να περάσουν οι διώξεις κατά των αντιφασιστών και της ΚΕΕΡΦΑ.

Αυτή τη δράση φιλοδοξεί να οργανώσει το επόμενο διάστημα η ΚΕΕΡΦΑ, με την Αντιφασιστική Συνάντηση στις 5 και 6 Οκτώβρη. Η Πανελλαδική συνέλευση πρέπει να πλημμυρίσει με ακτιβιστές των αντιφασιστικών και αντιρατσιστικών τοπικών επιτροπών, με συνδικαλιστές, πανεπιστημιακούς, καλλιτέχνες, με ανθρώπους από τις κοινότητες των μεταναστών.

Την επόμενη χρονιά, οι ευρωεκλογές φέρνουν τη πρόκληση της πανευρωπαϊκής εμφάνισης των φασιστών, με ισχυρούς όρους ανόδου. Είναι μια μάχη που χρειάζεται να τη δώσουμε συντονισμένα με όλο το κίνημα διεθνώς κατά του ρατσισμού, της ισλαμοφοβίας και της ΕΕ-φροσύρι.

Το ότι θα βρεθούμε μαζί με αντιφασιστικά κινήματα από την Ευρώπη, τις ΗΠΑ και την Αυστραλία, θα μας δώσει τη δυνατότητα να κάνουμε βήματα για το συντονισμό στο κίνημα που είδαμε στις 19 Γενάρη να βγαίνει στους δρόμους, σε πάνω από σαράντα χώρες. Ανοίγεται η προοπτική κοινής δράσης σε διεθνές επίπεδο. ■

Διαβάστε ακόμα:

ΣΑΚ, no.97, Μάρτης-Απρίλης 2013:
Ιθαγένεια για όλα τα παιδιά.

ΣΑΚ, no.92, Μάρης-Ιούνιος 2012:
Κοινός αγώνας ενάντια στους νεοναζί.

ΣΑΚ, no.76, Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 2009:
Ενότητα απέναντι στη ρατσιστική κλιμάκωση

Ο Θανάσης
Καμπαγιάννης
ανοίγει τη συζήτηση
για την επαναστατική
Αριστερά που
χρειαζόμαστε σήμερα,
αξιοποιώντας τις
πλούσιες εμπειρίες
των τελευταίων
είκοσι χρόνων.

29 Αυγούστου 2013:
οι απεργοί των νοσοκομείων διαδηλώνουν.

Το επαναστατικό κόμμα στον 21ο αιώνα

Τα 100 τεύχη έκδοσης του περιοδικού Σοσιαλισμός από τα Κάτω αντιστοιχούν σε μια εικοσαετή προσπάθεια οικοδόμησης της επαναστατικής Αριστεράς στην Ελλάδα.

Στην προσπάθεια αυτή, οι συντάκτες του περιοδικού (οι συντρόφισσες και σύντροφοι της ΟΣΕ, της *Οργάνωσης Σοσιαλιστικής Επανάστασης*, από την οποία προήλθε το ΣΕΚ) δεν μπόηκαν χωρίς ιδεολογικές αποσκευές. Ήδη από το πρώτο τεύχος του ΣΑΚ, τον Ιούνιο του 1992, λεγόταν ξεκάθαρα ότι: “Σ’ αντίθεση με την υπόλοιπη Αριστερά που έχει κάνει τον αγνωστικισμό σημαία της, η ΟΣΕ υποστηρίζει ότι οι καθαρές πολιτικές απόψεις είναι όπλο για την εργατική τάξη και τους αγώνες της”. Σήμερα, ωστόσο, εκτός από αυτές τις κρίσιμες ιδεολογικές αποσκευές, ο στόχος της έκδοσης αυτού του περιοδικού – το χτίσιμο ενός μαζικού επαναστατικού κόμματος – μπορεί να ενισχυθεί από τις εμπειρίες και τα πραγματικά προχωρήματα εκατομμυρίων ανθρώπων τα είκοσι χρόνια που μεσολάβησαν.

Ας συνοψίσουμε τα τρία διαδοχικά κύματα αυτών των εμπειριών: 1) τους εργατικούς αγώνες στην Ευρώπη τη δε-

καετία του 1990 (από την ΕΑΣ στην Ελλάδα μέχρι – πιο κομβικά – τη γενική απεργία του 1995 στη Γαλλία) που σήμαναν την άνοδο στην κυβερνητική εξουσία των “εκσυγχρονισμένων” σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων, τη σύγκρουσή τους με τη βάση τους και τη διάψευση των ελπίδων εκατομμυρίων εργατριών και εργατών. Ως αποτέλεσμα αυτής της διεργασίας, 2) την αντικαπιταλιστική ριζοσπαστικοποίηση των αρχών της δεκαετίας του 2000 με το κίνημα του Σηάτλ και της Γένοβας, και τη συγχώνευση του αντικαπιταλισμού με το μαζικότερο αντιπολεμικό κίνημα στην ιστορία, αρχικά κατά του πολέμου στο Αφγανιστάν το 2001 και ιδίως κατά του πολέμου στο Ιράκ το 2003. Και τέλος, 3) τους αγώνες που ξεδιπλώνονται από την εκδήλωση της καπιταλιστικής κρίσης το 2008 μέχρι σήμερα: γενικές απεργίες στην Ευρώπη με επίκεντρο τον ευρωπαϊκό Νότο και βέβαια την Ελλάδα, κινήματα πλατειών (Πουέρτα ντελ Σολ, Σύνταγμα) και κινήματα Occupy στις ΗΠΑ και αλλού, φοιτητικά κινήματα και νεολαιίστικες ξεγέρσεις σε πολλές χώρες (Κεμπέκ, Χιλή, Βρετανία, Αυστρία, κλπ), ξεγέρσεις και μαζικά ξεσπάσματα σε Τουρκία, Βραζιλία, Βουλ-

γαρία, κοκ. Και βέβαια, όλα αυτά ταυτόχρονα με το επαναστατικό κύμα που κωδικά αποκαλούμε Αραβική Άνοιξη, με συγκλονιστικότερο παράδειγμα την Αιγυπτιακή Επανάσταση, τη σημαντικότερη επαναστατική διαδικασία της εποχής μας.

Στόχος αυτού του άρθρου είναι να ξανανοιξει τη συζήτηση όσον αφορά κάποιες από τις βασικές επιλογές για το χτίσιμο της Αριστεράς πάνω στις οποίες έχουμε πολλές φορές επιχειρηματολογήσει από τις στήλες αυτού του περιοδικού, υπό το φως αυτών των κινήματων εμπειριών. Ας ξεκινήσουμε με δύο βασικές παραδοχές.

Τα μαζικά κινήματα...

Η πρώτη παραδοχή είναι ότι, για όποιον επιθυμεί μια αντικαπιταλιστική εναλλακτική λύση στο σήμερα, το σημείο εκκίνησης πρέπει να είναι τα μαζικά κινήματα που μόλις περιγράψαμε. Παρότι η σοσιαλδημοκρατία έχει ξεθωριάσει και ο σταλινισμός μετά το 1989 έχει χρεωκοπήσει, οι ιδέες του “σοσιαλισμού από τα πάνω” εξακολουθούν να έχουν επιρροή. Η ιδέα, για παράδειγμα, ότι η μόνη ρεαλιστική αντίσταση στον αμερικάνικο καπιταλισμό σήμερα μπο-

Οι Επαναστάτες Σοσιαλιστές στο Κάιρο.

ρεί να προέλθει όχι από ένα “θολό” και “συγχυσμένο” μαζικό κίνημα, αλλά από ένα κράτος (ή μια συμμαχία κρατών) που θα αντιστρατεύεται τις ιμπεριαλιστικές του βλέψεις εξακολουθεί να είναι δημοφιλής. Ένα κράτος εξάλλου, λέει αυτή η άποψη, ειδικά αν έχει αριστερό ή αντι-ιμπεριαλιστικό παρελθόν, είναι πιο πιθανό να αντισταθεί αποτελεσματικά στην καπιταλιστική τάξη από ένα “θολό” και “συγχυσμένο” μαζικό κίνημα.

Κι όμως, είναι μόνον μέσα από τα θολά, συγχυσμένα και αντιφατικά κινήματα του σήμερα που μπορούν να αναγεννηθούν τα επαναστατικά οράματα και οι σοσιαλιστικές ιδέες στον 21ο αιώνα. Τα κινήματα αυτά είναι απαραίτητα όχι μόνο γιατί οι άρχουσες τάξεις δεν θα εγκαταλείψουν την εξουσία τους οικειοθελώς αλλά γιατί μόνο μέσα από τις διαδικασίες που αυτά εκκινούν μπορεί η εργαζόμενη πλειοψηφία της κοινωνίας να αλλάξει τον εαυτό της, να αποτινάξει “τη σκουριά των αιώνων” (όπως την αποκαλούσε ο Μαρξ) και να μεταμορφωθεί από τάξη κυριαρχούμενη σε τάξη κυρίαρχη.

Μπορεί στην ηγεσία των κινήματων αυτών αρχικά να φιγουράρουν γραφειοκρατικές ηγεσίες. Μπορεί η ταξική τους σύνθεση να ποικίλλει, από τις μεσαίες τάξεις που διαδηλώνουν ενάντια στην ιδιαίτερη πολιτική μορφή του καθεστώτος μέχρι τους εργάτες και τις εργάτριες που βρίσκουν την ευκαιρία να εκδηλώσουν την οργή τους ενάντια στα αφεντικά. Μπορεί τα αιτήματα τους να

είναι στην αρχή δημοκρατικά και μεταρρυθμιστικά. Τίποτα από αυτά όμως δεν πρέπει να σταθεί εμπόδιο στην κατανόηση της βαθιάς απελευθερωτικής δυναμικής τους.

Κι αυτό γιατί κάθε μαζικό κίνημα σαν κι αυτά που απαρτιθήσαμε παραπάνω σηματοδοτεί την εισβολή των μαζών στο κοινωνικό και πολιτικό προσκήνιο, των ίδιων μαζών που μόλις πριν λίγο βυθίζονταν φαινομενικά στους καθημερινούς ρυθμούς της παθητικότητας και της υποταγής. Γράφει, περιγράφοντας αυτές τις μοναδικές στιγμές ο Κόλιν Μπαρκερ:

“Τεράστιες μάζες ανθρώπων εκρήγνυνται στην ενεργό πολιτική ζωή με τρόπο που λίγες μέρες ή ώρες πριν, θα έμοιαζε απίθανος... Οι παλιές συνήθειες της υποταγής και της αδιαφορίας καταρρέουν. Η “κοινή γνώμη” της ταξικής κοινωνίας παραπαίει. Οι καθημερινές κοινωνικές σχέσεις μετασχηματίζονται. Οι ιστορικές ιεραρχίες... απειλούνται. Η λαϊκή αυτοπεποίθηση και η φαντασία προχωράει με άλματα... Κάθε “γιορτή των καταπιεσμένων” εμπειριέχει μια ξαφνική απελευθέρωση μιας συλλογικής ευχαρίστησης. Οι προοπτικές αλλάζουν, οι ορίζοντες του εφικτού επεκτείνονται.”¹

...και η διαπάλη στο εσωτερικό τους

Είναι τόσο ελκυστικές οι στιγμές αυτές των μαζικών κινήματων που δίνουν πάντοτε αφορμή για να ξεπηδήσουν ιδέες που θέλουν το κίνημα να παγώσει για πάντα σ’ αυτές. Ένας από τους πιο ρι-

ζοσπάστες σύγχρονους διανοητές, ο Αλαίν Μπαντιού, επενδύει τις ελπίδες της κοινωνικής αλλαγής στη στιγμή αυτή της εξέγερσης που την αποκαλεί “Συμβάν”, καλώντας ταυτόχρονα το κίνημα να αντισταθεί στον πειρασμό της πολιτικοποίησης και της εξουσίας (με τα δικά του λόγια, στη “μορφή-κόμμα”).²

Δυστυχώς για τους εκφραστές αυτών των απόψεων, τα μαζικά κινήματα – και ακόμα περισσότερο οι επαναστάσεις – δεν είναι στιγμές, αλλά διαδικασίες. Και όσο κι αν οι ζωντανές γενιές κάνουν φουριόζικα την εμφάνισή τους, οι νεκρές γενιές εξακολουθούν να τις βαρβαίνουν. Ας δούμε τη ζωντανή εμπειρία του κινήματος.

Οι νέοι επαναστάτες της Ταχρίρ που ξεκίνησαν μόνοι τους τις διαδηλώσεις κατά του Μουμπάρακ στις 25 Γενάρη του 2011 είδαν αίφνης όλα τα παλιά κόμματα και τους θεσμούς του αιγυπτιακού κράτους, από τη Μουσουλμανική Αδελφότητα μέχρι το Στρατό, να διεκδικούν την ηγεσία του αντιδικτατορικού κινήματος. Οι νέοι ακτιβιστές που υπερασπίστηκαν το πάγκο Γκεζί απέναντι στις μπουλντόζες του Ερντογάν είδαν σύντομα τους Κεμαλικούς και τους Γκρίζους Λύκους να καταφθάνουν στις μαζικές διαδηλώσεις και να τις χρωματίζουν με τα συνθήματα και τις σημαίες τους. Οι ακτιβιστές για τα δωρεάν εισιτήρια στη Βραζιλία πυροδότησαν ένα κίνημα εκατομμυρίων, δίνοντας όμως ταυτόχρονα το άνοιγμα στα κόμματα της Δεξιάς να παρέμβουν με τα δικά τους αιτήματα, για τους δικούς τους ιδιοτελείς εκλογικούς σκοπούς απέναντι στο κυβερνητικό Κόμμα των Εργατών. Το σημαντικότερο απ’ όλα: σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, μετά από το αρχικό ξάφνιασμα, το κράτος και η κυρίαρχη τάξη δεν εξαφανίστηκαν, τουναντίον ανασυντάχτηκαν, επιχειρώντας να ξανακερδίσουν το χαμένο έδαφος.

Οι εμπειρίες αυτές δεν ακυρώνουν σε τίποτα την πρώτη παραδοχή: την ανάγκη για ολόψυχη συμμετοχή στα μαζικά κινήματα. Κάνουν ωστόσο αναγκαία και μια δεύτερη. Οι πρωτοπόρες μειοψηφίες που έπαιξαν τον ρόλο του καταλύτη για το ξέσπασμα του κινήματος πρέπει να κάνουν αυτό ακριβώς που τις αποτρέπουν οι εραστές του αυθόρμητου: να πολιτικοποιήσουν δηλαδή την οπτική τους, να βαθύνουν την κατανόηση του κόσμου γύρω τους και να πλατύνουν τους στόχους τους μέχρι την οριστική υλοποίησή τους.

Αν πρέπει να μεταφράσουμε τα καθή-

κοντα αυτά όσον αφορά τις οργανώσεις της επαναστατικής Αριστεράς, εκείνες δηλαδή τις κρίσιμες συγκεντρώσεις οργανωμένων επαναστατών που μας έχει κληροδοτήσει το παρελθόν, τότε αυτό σημαίνει: πυροδότηση μαζικών κινήματων και σύνδεση με αυτά, αλλά ταυτόχρονα οργανωμένη μάχη για το πολιτικό τους ξεκαθάρισμα, τον ταξικό τους προσανατολισμό, τη δημιουργία νέων θεσμών εργατικής αυτενέργειας που θα ηγεμονεύσουν οργανικά και θα αντιμετωπίσουν όλα τα προβλήματα του κινήματος, από το μικρότερο μέχρι το μεγαλύτερο, που τελικά δεν είναι άλλο από την αντικαπιταλιστική ανατροπή και την κατάληψη της εξουσίας.

Στην θεωρία ακούγεται ίσως απλό. Τι πρέπει όμως να κάνουν στην πράξη οι μειοψηφίες που αντιλαμβάνονται αυτά τα καθήκοντα;

Τι να κάνουμε; Συγκρότηση...

Ας τοποθετηθούμε αρνητικά. Αυτό που πρέπει να κάνουν καταρχήν οι μειοψηφίες αυτές είναι να συγκροτηθούν και όχι να διαλυθούν. Στην ιστορία της επαναστατικής Αριστεράς ο πειρασμός της διάλυσης έχει πλούσιο παρελθόν, έχει πάρει μάλιστα το στριφνό όνομα “λικβινταρισμός” (αν το μεταφράσουμε ακριβώς σημαίνει “ρευστοποίηση”). Οι στιγμές του ξεσπάσματος των μαζικών κινήματων είναι συνήθως αυτές στις οποίες η πίεση για διάλυση κάθε ανεξάρτητης οργάνωσης – εκτός αυτής του κινήματος – είναι η μεγαλύτερη.

Η πραγματικότητα είναι ακριβώς η αντίστροφη: αν το κίνημα είναι πετυχημένο, τότε πολύ μεγαλύτερες δυνάμεις – τόσο ανοργάνωτες όσο και οργανωμένες – θα μπουν σ’ αυτό και θα παρέμβουν για να το καθορίσουν, είτε μέσω της απειρίας τους είτε μέσω της πολιτικής τους. Η διάλυση της ανεξάρτητης οργάνωσης των πιο προωθημένων πολιτικά μειοψηφιών θα σημαίνει την αδυναμία τους να καθορίσουν το μέλλον του κινήματος. Γράφει ο Κρις Χάρμαν στο κείμενο του “Κόμμα και Τάξη”: “...το επίπεδο συνείδησης της εργατικής τάξης δεν είναι ποτέ ομοιόμορφο. Όσο ραγδαία και αν διδάσκεται η μάζα των εργατών στη διάρκεια μιας επαναστατικής κατάστασης, μερικά κομμάτια της θα εξακολουθούν να είναι πιο προχωρημένα από κάποια άλλα. Το να αρκείσαι απλώς στον αυθόρμητο μετασχηματισμό ισοδυναμεί με το να δέχεσαι άκριτα οποιαδήποτε παροδική κατάσταση

δημιουργεί το αυθόρμητο”.³

Οι Αιγύπτιοι επαναστάτες έχουν βρεθεί αρκετές φορές μπροστά σε “παροδικές καταστάσεις που δημιουργεί το αυθόρμητο”: η πιο πρόσφατη είναι η μαζική υποστήριξη στο Στρατό ενάντια στη Μουσουλμανική Αδελφότητα μετά τις μεγάλες διαδηλώσεις της 30 Ιούνη κατά του Μούρσι, με ορατό κίνδυνο να μετατραπεί το κίνημα σε υποχείριο της αντεπανόστασης. Στις πλατείες το 2011, είχαμε να αντιμετωπίσουμε ανάλογα, αν και πιο ταπεινά, καθήκοντα: το κίνημα του Συντάγματος εξελισσόταν ταυτόχρονα με τα πογκρόμ της Χρυσής Αυγής και το ρατσιστικό όργιο της ΕΛΑΣ (διεργασίες που τα αποτελέσματά τους έγιναν ορατά έναν χρόνο αργότερα, στα εκλογικά αποτελέσματα). Δεν ήταν μόνο ο αρχικά “ακομμάτιστος” χαρακτήρας του Συντάγματος που δημιουργούσε πρόβλημα στο άνοιγμα τέτοιων ζητημάτων: η “κοινή γνώμη” ακόμα και των συμμετεχόντων στη λεγόμενη Κάτω Πλατεία του Συντάγματος ήταν ότι η προβολή αντιφασιστικών και αντιρατσιστικών επιχειρημάτων (όπως το έκανε η ΚΒΕΡΦΑ και το ΣΕΚ) ήταν “άκαιρη” και “υπερβολική”.

Η συγκρότηση σε ανεξάρτητη οργάνωση έχει νόημα μόνο αν συνοδεύεται από τη διαρκή προσπάθεια παρέμβασης προς τα έξω

Η ανάγκη για ανεξάρτητη οργάνωση σε τέτοιες στιγμές δεν προκύπτει από κάποια εμμονή στην επαναστατική καθαρότητα. Τουναντίον, επειδή ακριβώς δεν αρκεί η σεκταριστική επανάληψη επαναστατικών τοπικών αλλά χρειάζεται “συγκεκριμένη ανάλυση της συγκεκριμένης κατάστασης” για να αποφασιστούν οι πρωτοβουλίες που απαιτούν οι περιστάσεις, η συγκρότηση ενός οργανωμένου χώρου που θα αντιμετωπίσει αυτά τα ζητήματα είναι αναγκαία. Πολλοί μέσα στο κίνημα μπορεί να μην βρίσκουν ελκυστικό τον όρο “κόμμα”, αλλά για τους μαρξιστές ο σκοπός του κόμματος είναι να δώσει στους πιο προχωρημένους αγωνιστές αυτόν ακριβώς τον οργανωμένο χώρο.

...και εξώστρεφη παρέμβαση

Αν το ένα ξεκαθάρισμα έχει να κάνει με τον πειρασμό της διάλυσης, το άλλο αφορά τον χαρακτήρα της οργανωμένης δράσης. Κέντρο της δράσης μιας μειοψηφίας που επιχειρεί να καθορίσει την τύχη ενός κινήματος πρέπει να είναι η εξώστρεφη παρέμβασή της στο κίνημα. Εκεί θα κριθεί η επιτυχία των ιδεών της, εκεί θα φανεί η χρησιμότητα της ύπαρξής της. Και πάλι, αυτή η παραδοχή δεν είναι αυτονόητη.

Εξαιτίας των αποτυχιών της σοσιαλδημοκρατίας και του σταλινισμού, μεγάλο κομμάτι νέων ακτιβιστών θεωρεί σημαντικότερη την οικοδόμηση “απελευθερωμένων” χώρων που θα φέρνουν την κοινωνία που οραματιζόμαστε στο σήμερα, χωρίς να περιμένουμε την επανάσταση (που μπορεί να μην έρθει και ποτέ). Στην Αριστερά, η άποψη αυτή έχει εσωτερικευτεί ως εξής: το κόμμα που χτίζουμε πρέπει να είναι το “έμβρυο”, ο “προάγγελος” και η “εικόνα” της μελλοντικής σοσιαλιστικής κοινωνίας.⁴

Πρόκειται για σοβαρή παρανόηση τού ποιός τελικά είναι το υποκείμενο της κοινωνικής αλλαγής: η εικόνα της μελλοντικής κοινωνίας στο σήμερα βρίσκεται στους αγώνες της εργατικής τάξης και των κινήματων ενάντια στην εκμετάλλευση και κάθε είδους καταπίεση. “Εμβρυο” αυτής της μελλοντικής κοινωνίας είναι εκείνοι οι θεσμοί που σε στιγμές μαζικών εκρήξεων δημιουργούν οι ίδιοι οι εργαζόμενοι (τα εργατικά συμβούλια, οι επιτροπές βάσης, κλπ, όποια ονομασία κι αν παίρνουν σε κάθε εποχή) για να οργανώσουν την πάλη τους και τελικά να πάρουν την εξουσία. Το κόμμα είναι το εργαλείο των πιο πρωτοπόρων αγωνιστών προκειμένου να καθορίσουν ότι αυτή η διαδικασία θα τελεσφορήσει.

Από αυτή την άποψη, το κόμμα είναι γέννημα του παλιού κόσμου: αποτελείται από ανθρώπους που εξακολουθούν να είναι χαραγμένοι από τις ιδέες και τις πρακτικές της εκμεταλλευτικής κοινωνίας. Ένα οργανωσιακό κόμμα πρέπει να παλεύει αδιάλειπτα ενάντια σε αυτές τις ιδέες και τις πρακτικές. Αλλά η επιτυχία του τελικά κρίνεται από τις πολιτικές μάχες που δίνει στο κίνημα και την ταξική πάλη, όχι από τον εσωτερικό του μικρόκοσμο. Ο κίνδυνος που διατρέχει, αν επιχειρήσει να υποδυθεί τον “προάγγελο της σοσιαλιστικής κοινωνίας” δεν είναι μονάχα η τραγική διάψευση που θα βιώσουν τα μέλη του.

Είναι περισσότερο αυτός της σεκταριστικής απόμυθωσης: ως φανταστούμε τους επαναστάτες της Τακσίμ να εκδηλώνουν την αθεία τους (εικόνα όντως από τη μελλοντική σοσιαλιστική κοινωνία), αντί να προσπαθούν να συνδεθούν με τα εκατομμύρια των γυναικών με μαντήλα που μπαίνουν στο κίνημα ή εξακολουθούν ακόμα να στηρίζουν τον Ερντογάν.

Η συγκρότηση σε ανεξάρτητη οργάνωση έχει νόημα μόνο αν συνοδεύεται από τη διαρκή προσπάθεια παρέμβασης προς τα έξω, ώστε να εγκολπώνεται τις καινούργιες πρωτοπορίες που το κίνημα – και για τους μαρξιστές πρωταρχικά η εργατική τάξη – διαρκώς δημιουργεί. Οι επιλογές αυτές είναι κρίσιμες. Αλλά η υλοποίησή τους χρειάζεται οργάνωση. Και τα οργανωτικά ζητήματα αποτελέσαν πάντοτε πηγή τεράστιων αντιπαράθεσεων ανάμεσα στους ίδιους τους επαναστάτες. Ας δούμε κάποια από αυτά.

Οργάνωση και ηγεσία

Σύμφωνα με τα όσα είπαμε, μια επαναστατική οργάνωση συσπειρώνει στους κόλπους της πρωτοπόρους αγωνιστές και αγωνίστριες που επιδιώκουν να κερδίσουν το κίνημα στην επαναστατική προοπτική. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι διαθέτει μια ομοιογένεια που είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή των σοσιαλδημοκρατικών κόμματος, τα οποία έχοντας μια κοινοβουλευτική και εκλογική στρατηγική δέχονται ως μέλη τους όλα τα κομμάτια της τάξης χωρίς καμία διαφοροποίηση. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν λύνει από μόνο του τα οργανωτικά ζητήματα.

Επειδή ακριβώς η οικοδόμηση επαναστατικών οργανώσεων είναι μια πολύχρονη και κοπιαστική διαδικασία, τα μέλη τους έχουν πολλαπλές αφετηρίες: καταρχάς ανήκουν σε πολλές και διαφορετικές γενιές, πράγμα που συνήθως απεικονίζεται στο γεγονός ότι έχουν διαφορετικές εμπειρίες από διαφορετικά κινήματα. Αν μιλάμε για την Ελλάδα, οι μεγαλύτεροι πολιτικοποιήθηκαν στην Κατοχή και την Αντίσταση, άλλοι στη δεκαετία του '60 και το Πολυτεχνείο, άλλοι στη δεκαετία του '80 και αργότερα, άλλοι είναι “της Γένοβας” ή “του αντιπολεμικού” του Ιράκ και ούτω καθεξής.

Οι διαφορές είναι επιπλέον κοινωνικές: υπάρχουν πρώτα και κύρια εργαζόμενοι – ιδιωτικοί και δημόσιοι. Υπάρχουν όμως και φοιτητές, μαθητές, άνε-

ργοι, ελεύθεροι επαγγελματίες, αγρότες, κλπ. Οι διαφορές αυτές συνήθως έχουν επίπτωση στον χρόνο που αφιερώνουν τα μέλη στις δράσεις της οργάνωσης, ειδικά αν συνοδεύονται από κοινωνικές υποχρεώσεις όπως είναι η οικογένεια και τα παιδιά. Η επαναστατική στράτευση απαιτεί το μάξιμουμ της αφοσίωσης όσων εθελοντικά την αποδέχονται, αλλά είναι κοινή εμπειρία όσων είναι μέλη ενός επαναστατικού κόμματος ότι ακόμα και μέσα σε αυτό υπάρχουν πολλές και διαφορετικές ταχύτητες, διαθεσιμότητες και εμπειρίες.

Η αντικειμενική αυτή κατάσταση καθιστά αναγκαία την ύπαρξη ηγεσίας. Οι μαρξιστές προτιμάμε να αναγνωρίζουμε αυτή την αναγκαιότητα και να την οργανώνουμε, σε αντίθεση με τους αναρχικούς που την απορρίπτουν. Όσοι έχουν κάνει ακόμα και το συντομότερο περπάτημα από τον αναρχικό χώρο περνούσαν να πιστοποιήσουν ότι κι εκεί υπάρχουν ηγεσίες, χωρίς όμως ποτέ να ομολογούνται. Και είναι κοινή εμπειρία ότι η ύπαρξη μιας ηγεσίας που είναι θεσμισμένη είναι λιγότερη επικίνδυνη από μια ηγεσία που δεν είναι, και γι' αυτό είναι έξω από κάθε δημοκρατικό έλεγχο.

Η επαναστατική οργάνωση πρέπει έτσι, ανα τακτά χρονικά διαστήματα, να επιλέγει για ηγεσία της συντρόφισσες και συντρόφους που έχουν τα προσόντα, κυρίως την προσήλωση, τη θέληση και το ταλέντο, να οργανώσουν την οικοδόμησή της. Η ηγεσία αυτή θα πρέπει να συνθέτει δημιουργικά την εμπειρία και τις γνώσεις των μεγαλύτερων μελών της οργάνωσης, μαζί με τη ζωντάνια και την ευκινησία των νεότερων. Ένα από τα σημαντικότερα προσόντα μιας επαναστατικής ηγεσίας είναι η ικανότητά της να εντοπίζει σε κάθε συγκυρία τον αποφασιστικό κρίκο από τον οποίο εξαρτάται το προχώρημα του κινήματος και η επέκταση της επιρροής της οργάνωσης. Στις στροφές και τα γυρίσματα, ανάλογα με τα πάνω και τα κάτω του κινήματος, είναι που αναδεικνύονται τα στελέχη του κόμματος και τα μέλη του γίνονται ηγέτες.

Ο Γκράμοσι λέει ότι το κόμμα θα πρέπει να είναι “αποτέλεσμα μιας διαλεκτικής διαδικασίας κατά την οποία συγκλίνουν το ανθόρμητο κίνημα των επαναστατικών μαζών και η οργανωτική θέληση του κέντρου”.⁵ Η φόρμουλα αυτή ισχύει όχι μονάχα στη σχέση του κόμματος με την τάξη, αλλά και στη σχέση της ηγεσίας του κόμματος με τα ίδια του τα

μέλη. Στο σημείο αυτό είναι που θα πρέπει να μιλήσουμε για τον Λένιν.

Η πρόκληση του λενινισμού

Έστο κι αν η σταλινική αντεπανάσταση μετέτρεψε τον Λένιν σε μούμια και τον “λενινισμό” σε κρατική θρησκεία, ο Λένιν έκανε – με την πρακτική και τις ιδέες του – τη σημαντικότερη παρέμβαση στην ιστορία του εργατικού και του κομμουνιστικού κινήματος στον 20ό αιώνα, δίνοντάς μας έτσι τη δυνατότητα να μιλάμε για λενινισμό. Η καλύτερη σύνοψη αυτής της παρέμβασης έχει δοθεί από τον Ούγγρο επαναστάτη Γκέοργκ Λούκας στο βιβλίο του “Η Σκέψη του Λένιν”.

Αυτό που θα μας απασχολήσει εδώ πιο συγκεκριμένα είναι η παρέμβαση του Λένιν στα οργανωτικά ζητήματα, πάνω απ' όλα η επιμονή του στον “επαγγελματισμό” της επαναστατικής δράσης, απέναντι στον ερασιτεχνισμό (τη “χειροτεχνία” όπως την αποκαλούσαν τότε) που επικρατούσε στο ρωσικό σοσιαλιστικό κίνημα στις αρχές του 20ού αιώνα. Είναι πολλές οι αναλύσεις που θέλουν την επιμονή αυτή του Λένιν να είναι απλά αποτέλεσμα των ιδιαίτερων ρωσικών συνθηκών (τσαρισμός, απαγόρευση νόμιμης δράσης, κλπ). Είναι ωστόσο αναλύσεις λαθεμένες.

Η επιμονή στον επαγγελματισμό έχει τόση αξία για τους επαναστάτες μιας προηγμένης δυτικής δημοκρατίας του 21ου αιώνα όση είχε για εκείνους της καθυστερημένης Ρωσίας των αρχών του 20ού. Απέναντι στον οργανωτικό φιλελευθερισμό των διάσπαρτων σοσιαλιστικών ομάδων και των χύμα συνδικαλιστών, ο Λένιν προτείνει πανεθνικό δίκτυο επαναστατών, πανεθνική εφημερίδα, επαγγελματίες επαναστάτες και δημοκρατικό συγκεντρωτισμό. Βιώνοντας τα πιο πρόσφατα κύματα αγώνων σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης, θα έλεγε κανείς πως η παρέμβαση του Λένιν γράφτηκε για το σήμερα.

1) **Πανεθνικό δίκτυο επαναστατών:** για να αντιμετωπίσεις τις ανάγκες του κινήματος, είτε μιλάμε για το αντιφασιστικό κίνημα κατά της Χρυσής Αυγής στην Ελλάδα είτε μιλάμε για μια κοινωνική επανάσταση όπως στην Αίγυπτο, χρειάζεσαι όχι μια ομοσπονδία χαλαρά συνδεδεμένων ομάδων, αλλά μια πειθαρχημένη πανεθνική οργάνωση. Δεν πρόκειται για συντηρητικό κόλλημα κάποιων γραφειοκρατών, αλλά για αναγκαιότητα που πηγάζει από την εξέλιξη

Λένιν και Τρότσκι στην Κόκκινη Πλατεία, 20/05/1920.

της ταξικής πάλης.

Η επανάσταση είναι αποτέλεσμα μιας αυθόρμητης και αποκεντρωμένης έκρηξης εκατομμυρίων ανθρώπων. Αλλά η οριστική νίκη της, δηλαδή το τσάκισμα του αστικού κράτους και η μεταβίβαση της εξουσίας από μια τάξη σε μια άλλη, είναι το πιο συγκεντρωτικό καθήκον στον κόσμο. Αν οι επαναστάτες δεν έχουν οικοδομήσει τη συλλογικότητα που θα υλοποιήσει αυτό το καθήκον μέχρι την τελική του κατάληξη, είναι καταδικασμένοι να βλέπουν τις μαζικές εκρήξεις για τις οποίες μόχθησαν να υποκλέπτονται από άλλες κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις που έχουν τον μηχανισμό να το κάνουν (συνήθως το κράτος).

2) **Πανεθνική εφημερίδα:** η συλλογική βούληση αυτής της πανεθνικής οργάνωσης, και ακόμα παραπέρα της εργατικής τάξης, δεν μπορεί να χτιστεί με διατάγματα ούτε με διοικητικά μέτρα. Για τον λόγο αυτό, η ύπαρξη μιας πανεθνικής εφημερίδας είναι απαραίτητη. Συνήθως, επιχειρηματολογούμε για την αναγκαιότητα της εφημερίδας χρησιμοποιώντας την αναλογία της “σκαλωσιάς” σε μια οικοδομή. Είναι ο συλλογικός προπαγανδιστής που χρησιμοποιεί κάθε μέλος του κόμματος (ακόμα κι αν

μπήκε σ’ αυτό πολύ πρόσφατα και διαθέτει λίγες εμπειρίες) και ο συλλογικός οργανωτής, για τις ανάγκες κάθε μάχης που δίνει το κίνημα και η τάξη.

Ταυτόχρονα όμως, η πανεθνική εφημερίδα και το χτίσιμο μιας συλλογικότητας γύρω από το γράφημο και την ανάγκωσή της είναι η απάντηση στο ερώτημα του Γκράμσι: πώς μπορούμε να χτί-

Σακ τεύχος 98,
Μάης Ιούνης 2013

σουμε “μια ομοιογενή συλλογική συνείδηση”,⁶ “μια κοινή γλώσσα ανάμεσα σε πρόσωπα που δεν είναι επαγγελματίες διανοούμενοι”.⁷ Η εφημερίδα δεν είναι απλώς ζήτημα διάδοσης της προπαγάνδας (αν ήταν έτσι, το ίντερνετ και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης θα αχρήστευαν τη σημασία της). Είναι ο συγκεκριμένος τρόπος που έχουν οι επαναστάτες για να δημιουργήσουν, με τα λόγια του Λένιν:

“ένα δίκτυο ενεργών υποκειμένων... που... δεν θα κάθονταν να περιμένουν το κάλεσμα για την εξέγερση, αλλά θα εμπλέκονταν σε τέτοια σταθερή δράση που θα αποτελούσε εγγύηση για την επιτυχία της εξέγερσης όταν αυτή θα ξεσπούσε. Τέτοια δραστηριότητα θα δυνάμωνε τις σχέσεις μας με τις πλατύτερες μάζες των εργατών... θα καλλιέργησε τη δυνατότητα του ορθού υπολογισμού της γενικής πολιτικής κατάστασης... θα εκπαίδευε όλες τις τοπικές οργανώσεις να απαντήσουν ταυτόχρονα στα ίδια πολιτικά ερωτήματα, γεγονότα και συμβάντα... και να αντιδράσουν σε αυτά τα “γεγονότα” με τον πιο αυστηρό, ομοίμορφο και πρόσφορο δυνατό τρόπο”⁸

3) **Επαγγελματίες επαναστάτες:** για να οργανώσει πιο αποτελεσματικά τα

καθήκοντά του, ένα επαναστατικό κόμμα, πρέπει να απαλλάξει ένα κομμάτι των μελών του από τα βάρη που συνεπάγεται η ταξική εκμετάλλευση και να εξασφαλίσει τους πόρους προκειμένου αυτά να αφιερωθούν πλήρως στις ανάγκες της οργάνωσης της ταξικής πάλης. Τα αφεντικά διαθέτουν έναν στρατό από επιτελείς (κρατικούς αξιωματούχους, πολιτικό προσωπικό των αστικών κομμάτων, διανοούμενους, κλπ) για να εξασφαλίζουν τη διαίωξη της κυριαρχίας τους. Η αμφισβήτηση του δικαιώματος της εργατικής τάξης να αποκτήσει κι αυτή το δικό της “επαγγελματικό” επιτελείο ισοδυναμεί με αμφισβήτηση της δυνατότητας της να αναλάβει την εξουσία.

Υπάρχουν απόψεις που ανάγουν τη γραφειοκρατικοποίηση της ρώσικης επανάστασης στην επιλογή του Λένιν για επαγγελματίες επαναστάτες. Μάλιστα κάποιες από αυτές τονίζουν τον αποχωρισμό των επαγγελματιών επαναστατών από την παραγωγή και τις συνέπειες που αυτό έχει. Είναι λάθος αντιλήψεις όχι μόνο γιατί αποτυχαίνουν να εντοπίσουν τις πραγματικές αιτίες του σταλινικού φαινομένου.⁹ Αλλά και γιατί το κλειδί της επαναστατικής πολιτικής δεν βρίσκεται στην κοινωνιολογία: η εργατική συνείδηση που γεννιέται μέσα στη σφαίρα της παραγωγής είναι αναγκαία, αλλά όχι ικανή συνθήκη για την εκπόνηση επαναστατικής θεωρίας. Η τελευταία είναι γέννημα συνολικότερης αναμέτρησης με την ιστορία του κινήματος, την ιδεολογία και άλλων τάξεων, την πολιτική κατάσταση και ούτω καθεξής.

Ο Μαρξ και ο Λένιν μπορεί να μη βίωσαν τα δεσμά της μισθωτής εργασίας, αλλά με το έργο τους και την αδιάρρηκτη σχέση τους με το εργατικό κίνημα, προσέφεραν τα σημαντικότερα εργαλεία στο οπλοστάσιό του. Είναι από αυτή τη στενή και αμφίδρομη σχέση με τους αγώνες του εργατικού κινήματος που κρίνεται η επιτυχία ή η αποτυχία των επαγγελματιών επαναστατών, όχι από κάποιο κοινωνιολογικό ντετερμινισμό.

4) **Δημοκρατικός συγκεντρωτισμός:** για να λειτουργεί αποτελεσματικά μια επαναστατική οργάνωση χρειάζεται τη μεγαλύτερη ελευθερία στη συζήτηση και τη μεγαλύτερη ενότητα στη δράση. Ο δημοκρατικός συγκεντρωτισμός σημαίνει συλλογική συζήτηση και συναπόφαση της δράσης του κόμματος με βάση την εμπειρία των μελών. Και, στη συνέχεια, δοκιμή της απόφασης αυτής στην πράξη από όλα τα μέλη του κόμματος, προκειμένου να ελεγχθεί η ορθότητά της.

Γιατί δημοκρατία; Γιατί συγκεντρωτισμός;

Ας δώσουμε έμφαση και στις δύο πλευρές αυτής της λειτουργίας (που είναι κάτι πολύ παραπάνω από οργανωτική φόρμουλα). Η δημοκρατία στον δημοκρατικό συγκεντρωτισμό δεν είναι μία πολυτέλεια που μπορεί να απαλειφθεί. Δημοκρατία σημαίνει την αξιοποίηση της εμπειρίας και της κρίσης όλων των μελών του κόμματος που είναι διασκορπισμένα σε πολλά και διαφορετικά σημεία του κοινωνικού πεδίου και των πολιτικών πρωτοβουλιών. Τα μέλη του κόμματος είναι το συσσωρευμένο κεφάλαιό του, είναι το χρυσάφι του. Αν δεν συμμετάσχουν στη λήψη των αποφάσεων (περισότερο ή λιγότερο σημαντικών), τότε ούτε η εκτίμηση στην οποία θα φτάσει το κόμμα θα είναι επιστημονική, ούτε η μετέπειτα δράση του θα είναι επαρκώς συγκεντρωμένη.

Η δημοκρατική συζήτηση θα πρέπει να επιδιώκει την ανάδειξη των διαφωνιών, όχι την απόκρυψή τους. Κι αυτό γιατί, οι διαφωνίες αυτές είναι συνήθως θεμελιωμένες σε επιχειρήματα που το κόμμα θα συναντήσει στον έξω κόσμο. Γι’ αυτό η συλλογική αντιμετώπιση των διαφωνιών, σε ένα κλίμα ελευθέρων και συντροφικής συζήτησης, δυναμώνει, αντί να αδυνατίζει, την ενότητα και τη δράση του κόμματος.

Ο συγκεντρωτισμός, από την άλλη, δεν είναι “η λυπητερή” της δημοκρατίας μέσα στο κόμμα. Είναι η παραδοχή ότι κανένας δεν μπορεί να αλλάξει τον κόσμο μόνος του, χωρίς να είναι κομμάτι

μιας συλλογικότητας. Και, γι’ αυτό, η συλλογικότητα θα πρέπει να έχει την ευκαιρία να δοκιμάσει ενιαία και πειθαρχημένα τις αποφάσεις της στον έξω κόσμο. Για να ολοκληρωθεί η δοκιμή και για να γίνουν τα αποτελέσματά της αντικείμενο εκ νέου συζήτησης, όλο το κόμμα (ακόμα και αυτοί που μειοψήφησαν) θα πρέπει να στρατευτεί στην υλοποίηση των αποφάσεων, ειδικά αν αυτές απέτυχαν επειδή ήταν λαθεμένες ή επειδή δεν υλοποιήθηκαν από όλα τα μέλη.

Συγκεντρωτισμός σημαίνει ότι το κέντρο μέσα στο κόμμα είναι ένα. Η παραδοχή αυτή δεν αποκλείει τις ζωντανές αντιπαράθεσεις και τις διαφορετικές απόψεις, που σε διάφορες στιγμές μπορούν να μορφοποιηθούν σε φράξεις και να τεθούν σε συζήτηση και ψηφοφορία. Σημαίνει όμως ότι δεν υπάρχουν μόνιμα διαμορφωμένα εναλλακτικά κέντρα έξω από τις συλλογικές αποφάσεις και τα δημοκρατικά εκλεγμένα σώματα του κόμματος. Οι μόνιμες φράξεις έχουν σαν συνέπεια την ουσιαστική κατάρρευση της συζήτησης αφού κάθε αντικείμενο αντιπαράθεσης καθορίζεται πλέον όχι από τα επιχειρήματα, αλλά από την τοποθέτηση κάθε μέλους υπέρ της μίας ή της άλλης φράξιας, με παραλυτικές συνέπειες για την ενιαία δράση του κόμματος.

Η επιτυχία του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού ως τρόπου λειτουργίας του κόμματος και σύνδεσής του με την τάξη δεν είναι εκ των προτέρων δεδομένη. Αυτό που σίγουρα ωστόσο την κάνει πιο εφικτή είναι η διαρκής επιδίωξη για ιδεολογική ενότητα μεταξύ των μελών του. Τα βασικά πορίσματα του επαναστατικού μαρξισμού, έτσι όπως εμπλουτίζονται και ανανεώνονται θεωρητικά και πρακτικά από το επαναστατικό κόμμα, πρέπει να γίνονται διαρκώς κοινό κτήμα των μελών. Οι ιστορικές εμπειρίες του κινήματος και οι τρέχουσες ιδεολογικές αντιπαράθεσεις πρέπει να αποτελούν αντικείμενο διαρκούς ενδιαφέροντος και συζήτησης στα φόρουμ που αυτό διαθέτει.

Η ιδεολογική αυτή ενότητα δεν αποσκοπεί στο δογματικό κλείσιμο της συζήτησης. Ούτε θεωράζει το κόμμα από την ύπαρξη διαφωνιών. Αν υπήρχε ένα πεπερασμένο σώμα ιστορίας και ιδεολογίας που μπορούσε να απαντήσει εκ των προτέρων σε όλα τα πρακτικά προβλήματα της επαναστατικής δράσης, τότε το επαναστατικό κόμμα δεν θα χρειαζόταν ούτε συζήτηση ούτε πολιτική ηγεσία: θα του αρκούσε ένας ιστορικός για να εντο-

Σακ Τεύχος 83
Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2010

Πρωτομαγιά 2012 στην Αθήνα.

πίζει κάποια ιστορική αναλογία με το παρελθόν, κι ένας βιβλιοθηκονόμος για να ταξινομήσει τον όγκο των σχετικών βιβλίων. Η ιδεολογική ενότητα είναι χρήσιμη, προκειμένου να διευκολύνει την πολιτική συζήτηση και δράση του κόμματος στα κρίσιμα ζιγκ-ζαγκ της ταξικής πάλης, εξασφαλίζοντας ότι το σημείο εκκίνησής τους είναι εξαιρετικής επαρκώς προωθημένο, χωρίς να χρειάζεται διαρκώς επιστροφή στην αλφάβητο.

Η εμπειρία του ΣΕΚ

Το ΣΕΚ είναι μια συλλογικότητα που έχει τις ρίζες της στην επαναστατική Αριστερά που γεννήθηκε μέσα από τον αντιδικτατορικό αγώνα και την εξέγερση του Πολυτεχνείου. Βίωσε την παλίρροια της Μεταπολίτευσης, μαζί και τη διάψευση των προδοκιών της. Τη δεκαετία του 1980, η ΟΣΕ επιβίωσε ως μια μικρή ιδεολογική ομάδα που έδινε μάχες για την καθαρότητα κάποιων κεντρικών ιδεολογικών επιλογών – οι βασικότερες από αυτές επαναβεβαιώνονται σε αυτό εδώ το τεύχος. Το γεγονός ότι η ΟΣΕ δεν προήλθε από τη διάσπαση ενός μαζικού ρεφορμιστικού κόμματος έκανε εξαιρετικά δυσκολότερο το έργο οικοδόμησης ενός μαζικού, αυτοτελούς ρεύματος με τις ιδέες που πρόσβενε.

Ωστόσο, αξιοποιώντας τις πολιτικές ευκαιρίες που γεννήθηκαν ιδίως στο γύρισμα της δεκαετίας του 1990, η ΟΣΕ κατόρθωσε να μεγαλώσει μετατρέπονται σε οργάνωση συγκεκριμένης προπαγάνδας – κρίσιμο ρόλο σε αυτό έπαιξε η έκδοση της εφημερίδας Εργατική Αλληλεγγύη που από τα μέσα της δεκαετίας

του 1990 έγινε βδομαδιαία. Από το 1997 και μετά, το ΣΕΚ μπορούσε όλο και περισσότερο να αναλάβει καθήκοντα ενός μικρού αλλά εξαιρετικά εξωστρεφούς κόμματος.

Στην πορεία αυτή το ΣΕΚ προσπάθησε να φέρει σε πέρας ταυτόχρονα και τα δύο καθήκοντα για τα οποία επιχειρηματολόγησε αυτό εδώ το άρθρο. Αφενός ταυτίστηκε με την πυροδότηση μαζικών κινήσεων: το αντικαπιταλιστικό κίνημα και η Πρωτοβουλία Γένοβα, το αντιπολεμικό και η Συμμαχία Σταματήστε τον Πόλεμο, η μάχη ενάντια στον φασισμό και τον ρατσισμό και η δράση της ΚΕ-ΕΡΦΑ, είναι κάποια από αυτά. Αφετέρου έδωσε, μέσα σ' αυτά τα κινήματα, τη μάχη για το δυνάμωμα των επαναστατικών ιδεών, των ιδεών του Μαοξ και του Λένιν, της Ρόζας και του Τρότσκι, του Γκράμσι και του Κλιφ. Μια από τις σημαντικότερες πρωτοβουλίες των τελευταίων ετών για το ΣΕΚ είναι μαζί με άλλες συντρόφισσες και συντρόφους η οικοδόμηση της ΑΝΤΑΡΣΥΑ, του μετώπου της αντικαπιταλιστικής Αριστεράς που επιχειρεί να προβάλλει μια πολιτική εναλλακτική λύση στα αδιέξοδα των ρεφορμιστικών ηγεσιών.

Μπορούμε σήμερα βάσιμα να ισχυριστούμε ότι το δυνάμωμα του ΣΕΚ βοηθάει όλα αυτά τα μέτωπα και τους αγώνες να νικήσουν, χωρίς ο ισχυρισμός αυτός να γίνεται κατανοητός σαν μια εκδήλωση στείρου κομματικού πατριωτισμού. Γνωρίζουμε ότι η οικοδόμηση ενός μαζικού επαναστατικού κόμματος έχει ακόμα πολύ δρόμο μπροστά της. Ξέρουμε ακόμα από την ιστορία του

επαναστατικού κινήματος ότι ένα τέτοιο κόμμα δεν θα φτιαχτεί μονάχα στρατολογώντας μονάδες στις γραμμές του, αλλά μέσα από διασπάσεις μαζικών ρεφορμιστικών κομμάτων, συγχωνεύσεις με καινούργιες πρωτοπορίες που το κίνημα θα δημιουργήσει και άλλους ανορθόδοξους δρόμους.

Ωστόσο, αν κάτι δείχνει η ιστορία του 20ού αιώνα είναι ότι μόνο η έγκαιρη και στοχοπροσηλωμένη προετοιμασία ενός οργανωμένου δικτύου επαναστατών πριν τις μεγάλες εκρήξεις, όπως το έκανε ο Λένιν πριν το 1917, μπορεί να οδηγήσει την εργατική τάξη στην οριστική επίτευξη του ιστορικού της σκοπού, την κατάκτηση της εξουσίας. Ο καπιταλισμός στις αρχές του 21ου αιώνα προσφέρει ήδη στις επαναστάτριες και τους επαναστάτες καινούργιες ευκαιρίες για να δοκιμάσουν τις ιδέες τους.

Ο Τόνι Κλιφ συνήθιζε να θυμίζει και να παραφράζει τον τρόπο με τον οποίο ο Κάτων ο Πρεσβύτερος τελειώνει τους λόγους του: *Cartago delenda est* – Η Καρχηδόνα πρέπει να καταστραφεί. Έτσι κι εμείς, στις αρχές του 21ου αιώνα, έχουμε να επιμελούμε: το επαναστατικό κόμμα πρέπει να χτιστεί. ■

1. Colin Barker (ed), *Revolutionary Rehearsals*, Haymarket Books, Chicago 2002, pp 224-225.
2. βλ. σχετικά: Alain Badiou, *Η κομμουνιστική υπόθεση*, Πατάκης, Αθήνα 2009, ιδίως σελ. 221-254.
3. Κρις Χάρμαν, "Κόμμα και Τάξη", *Σοσιαλισμός από τα Κάτω*, no.78, Γενάρης-Φεβράριος 2010, σελ. 37.
4. βλ. αναλυτικότερα: "Το κόμμα, η τάξη και το κίνημα - Πού βρίσκεται το «πρόπλασμα» της μελλοντικής κοινωνίας;", *Εργατική Αλληλεγγύη*, τ. 938.
5. Antonio Gramsci, *Selection from Political Writings 1920-1926*, Laurence and Wishart, 1977, p. 198. Μεταφρασμένο το απόσπασμα αναφέρεται στο: Κρις Χάρμαν, Κρις Μπαμπερι, Αντόνιο Γκράμσι – *Η ζωή και οι ιδέες ενός επαναστάτη*, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2007, σελ. 39.
6. Αντόνιο Γκράμσι, *Η οργάνωση της κουλτούρας*, Στοχαστής, Αθήνα 2005, σελ. 73.
7. Αντόνιο Γκράμσι, *Παρελθόν και Παρόν*, Στοχαστής, Αθήνα 2005, σελ. 122.
8. Αναφέρεται στο: Κρις Χάρμαν, ο.π., σελ. 39.
9. βλ. σχετικά: Τόνι Κλιφ, *Κρατικός Καπιταλισμός στη Ρωσία*, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2005.

Διαβάστε ακόμα:

ΣΑΚ, no.35, Μάρτης-Απρίλης 2000:
Έναν κόσμο να κερδίσουμε, του Τόνι Κλιφ
ΣΑΚ, no.36, Μάρς-Ιούνης 2000:
Ο Λένιν στον 21ο αιώνα, του Πάνου Γκαργκάνα
ΣΑΚ, no.43, Ιούνιος-Ιούλης 2002:
Κινήματα και Κόμματα, του Πάνου Γκαργκάνα
ΣΑΚ, no.78, Γενάρης-Φεβράριος 2010:
Κόμμα και Τάξη, του Κρις Χάρμαν
ΣΑΚ, no.89, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2011:
40 χρόνια με τη σημαία της σοσιαλιστικής επανάστασης, του Πάνου Γκαργκάνα

Πολωνία 1980, το κίνημα της "Αλληλεγγύης".

Κρατικός καπιταλισμός και σοσιαλισμος από τα κάτω

Δεν υπάρχουν υποκατάστατα για την εξουσία των εργατών. Η κατάρρευση του Ανατολικού μπλοκ ήταν η επιβεβαίωση της πολύτιμης κληρονομιάς του σοσιαλισμού "από τα κάτω", γράφει ο **Νίκος Λούντος**.

Οι αρχές της δεκαετίας του '90 ήταν μια πολύ δύσκολη περίοδος για την Αριστερά. Όταν κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος αυτού του περιοδικού δεν είχε κλείσει χρόνος από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης (ΕΣΣΔ). Για τη συντριπτική πλειοψηφία των αγωνιστών της Αριστεράς, η κατάρρευση της ΕΣΣΔ ήταν αιτία απογοήτευσης ή σύγχυσης. Για δεκαετίες η Αριστερά είχε ταυτιστεί με την – μεγαλύτερη ή πιο κριτική – υποστήριξη προς τις χώρες του "υπαρκτού σοσιαλισμού". Ορισμένοι έβλεπαν σε αυτές την κοινωνία του μέλλοντος. Για πολλούς άλλους, δεν ήταν η κοινωνία των οραμάτων τους, αλλά ήταν τουλάχιστον κάτι καλύτερο από τον δυτικό καπιταλισμό.

Όμως, οι εργάτες του Ανατολικού Μπλοκ δεν υπεράσπισαν τα καθεστώτα που κατέρρεαν. Στις περισσότερες περιπτώσεις η μετάβαση έγινε αναίμακτα, με την εργατική τάξη να παρακολουθεί παθητικά τις εξελίξεις. Σε ορισμένες άλλες, όπως για παράδειγμα στη Ρουμανία, η εργατική τάξη έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο για την πτώση του καθεστώτος. Το σίγουρο είναι πως οι εργάτες των "σο-

σιαλιστικών" χωρών δεν έβλεπαν να καταρρέει κάτι δικό τους. Η δεξιά και οι οπαδοί των ιδιωτικοποιήσεων και της αγοράς αξιοποίησαν τη σύγχυση, κερδίζοντας ιδεολογικό έδαφος. Το κράτος που είχε στον επίσημο τίτλο του τη λέξη Σοσιαλισμός (Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών) δεν υπήρχε πια, και ήταν ευκαιρία για όσους ήθελαν να θάψουν μαζί και τον ίδιο το σοσιαλισμό. Ο ίδιος ο τίτλος του περιοδικού μας εκείνη την εποχή ήταν προκλητικός. Να επιμένεις στο σοσιαλισμό την ώρα που ανακρινόταν ο θάνατός του.

Η άποψη που υπερασπίσαμε εκείνα τα χρόνια ήταν άκρως αιρετική. Αυτό που κατέρρεε στην Ανατολή δεν ήταν ο σοσιαλισμός, υποστηρίζαμε, αλλά μια μορφή καπιταλισμού. Ακόμα πιο αιρετικό φαινόταν το συμπέρασμα αυτής της άποψης. Ενώ οι καπιταλιστές της Δύσης ανήγγελλαν τον θρίαμβό τους, εμείς υποστηρίζαμε πως όχι μόνο η προοπτική του σοσιαλισμού δεν βγαίνει από την ημερήσια διάταξη, αλλά το αντίθετο. Η κρίση της ΕΣΣΔ και των δορυφόρων της δείχνει το μέλλον για ολόκληρο τον καπιταλισμό, σε Ανατολή και Δύση. Η δυ-

ναμική και οι διαδικασίες που οδήγησαν την δεύτερη μεγαλύτερη υπερδύναμη εκείνης της εποχής να χάσει το έδαφος κάτω από τα πόδια της δεν ήταν οι “ιδιαιτερότητες” του σοβιετικού μοντέλου, αλλά οι ίδιες διαδικασίες που προκαλούν κρίση στον καπιταλισμό, όποια μορφή κι αν παίρνει. Στη ρίζα τους βρισκόταν η εγγενής τάση του καπιταλισμού προς την οικονομική κρίση.

Ανατολή και δύση

Σήμερα, με το πλεονέκτημα της απόστασης είκοσι και πλέον χρόνων και χωρίζοντας τα ιδεολογικά βαρίδια που κουβαλούσε η Αριστερά, κοιτώντας πίσω τον τρόπο με τον οποίο κατέρρευσαν τα καθεστώτα της Ανατολικής Ευρώπης, μπορούμε να δούμε σηνές από το δικό μας παρόν, από την Ευρωζώνη ως την Αίγυπτο. Πίσω από την πρόσοψη με τις κόκκινες σημαίες και τα σοσιαλιστικά σύμβολα, βρισκόταν καθεστώτα που μπήκαν σε οικονομική κρίση, προσπάθησαν να βρουν τρόπους να την ξεπεράσουν – πολλές φορές με δανεισμό – και βρήκαν τη “λύση” ρίχνοντας μαζικά το επίπεδο ζωής των εργατών τους. Συνταγές εξόδου από την κρίση εφαρμόζονταν και αποτύγχαναν. Η άρχουσα τάξη έχανε την αυτοπεποίθησή της, ενώ οι απλοί άνθρωποι συνειδητοποιούσαν ότι το σύστημα δεν δουλεύει και πως η “σοφή” ηγεσία δεν ξέρει πού βαδίζει. Η διάθεση για σύγκρουση αυξήθηκε. Οι απεργίες και οι ξεσηκωμοί μετέτρεψαν την οικονομική κρίση σε πολιτική κρίση. Η άρχουσα τάξη δεν ήταν σίγουρη για το αν μπορούσε να συνεχίσει τις επιθέσεις με τον παλιό τρόπο ή έπρεπε να αναζητήσει εναλλακτικές επιλογές. Οι κόντρες στο εσωτερικό των αξιωματούχων γίνονταν όλο και πιο άγριες, φτάνοντας να πάρουν χαρακτηρισμό ένοπλης σύγκρουσης. Κάποιες μερίδες άρχισαν να βλέπουν ως μοναδική διέξοδο εκτόνωσης της κρίσης – οικονομικής και πολιτικής – τα ανοίγματα στην αγορά και κάποιες μορφές πολιτική δημοκρατία. Προσπαθούσαν να βρουν τρόπο να μην σκάσει το καζάνι της οργής. Όταν ένα μικρό παραθυράκι άνοιξε, τα πράγματα δεν ήταν εύκολο να πιασθούν. Το ερώτημα που παρέμενε ανοιχτό ήταν αν η αλλαγή θα παρέμενε σε πολιτικό επίπεδο ή θα έπαιρνε βαθύ κοινωνικό χαρακτήρα. Αυτό που συνέβη ήταν το πρώτο. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα ηνία του κράτους και της οικονομίας μετά τη μετάβαση στον καπιταλισμό της αγοράς

τα κράτησαν στα χέρια τους στελέχη της παλιάς νομενκλατούρας. Ο Πούτιν, που κυβερνάει σήμερα τη Ρωσία, ήταν στέλεχος της πανίσχυρης μυστικής αστυνομίας KGB. Τις μέρες που γράφεται αυτό το άρθρο, η Βουλγαρία βρίσκεται σε πολιτική κρίση. Αν κοιτάξει κανείς στις δύο πτέρυγες του πολιτικού σκηνικού, και στη Δεξιά και την Κεντροαριστερά που κονταροχτυπιούνται μεταξύ τους, θα βρει στελέχη ή γόνους του παλιού μονοκομματικού καθεστώτος.

Όσοι νόμιζαν πως οι αλλαγές του 1989-91 ήταν “αντεπανάσταση” έπρεπε να εξηγήσουν πώς γίνεται αφενός οι εργάτες να μην υπερασπίζονται τα “επαναστατικά καθεστώτα” και αφετέρου μετά την “αντεπανάσταση” ο πλούτος και η εξουσία να παραμένουν σε γνώριμα χέρια. Οι μοναδικές εξηγήσεις που απέμειναν ήταν είτε οι θεωρίες συνωμοσίας, είτε ότι οι εργάτες του Ανατολικού μπλοκ θαμπώθηκαν από τη γοητεία του καταναλωτισμού και του Χόλιγουντ.

Αυτό που σήμερα πλέον είναι φανερό είναι ότι η απογοήτευση της Αριστεράς δεν οφειλόταν σε μια πραγματική μετατόπιση του συσχετισμού δυνάμεων προς όφελος των αφεντικών, αλλά στον ίδιο της τον ιδεολογικό αποπροσανατολισμό. Η δεκαετία του '90 δεν έφερε τον θρίαμβο του καπιταλισμού, ούτε την παγκόσμια σταθερότητα. Πολύ γρήγορα ο Δυτικός καπιταλισμός έδειξε ότι δεν είναι σε θέση να απορροφήσει εύκολα τους κραδασμούς της κατέρρευσης της Ανατολής, ενώ το κοντί της Πανδώρας άνοιξε και στο επίπεδο των ιμπεριαλι-

στικών ανταγωνισμών (για περισσότερα, δείτε το άρθρο του Σωτήρη Κοντογιάννη στο παρόν τεύχος). Αυτό που κράτησε αυτό το περιοδικό έξω από την δίνη που άνοιξε για την Αριστερά η κατάρρευση του Ανατολικού μπλοκ ήταν η θεωρία του κρατικού καπιταλισμού και η παράδοση του “σοσιαλισμού από τα κάτω”. Μια θεωρία που διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον γεννημένο στην Παλαιστήνη, εβραϊκής καταγωγής σοσιαλιστή, Τόνι Κλιφ, στα τέλη της δεκαετίας του '40.

Με την επανάσταση του Οκτώβρη του 1917 η εργατική τάξη ήρθε στην εξουσία στη Ρωσία. Ήταν ένα πρωτοφανές πείραμα δημοκρατίας. Η εξουσία πλέον όχι μόνο δεν συγκεντρωνόταν στο πρόσωπο ενός Τσάρου ή ενός στρατάρχη, αλλά είχε γίνει μια υπόθεση εκατομμυρίων. Τα “σοβιέτ”, τα συμβούλια των αντιπροσώπων που ξεπήδησαν από το Φλεβάρη ως τον Οκτώβρη του '17 μέσα σε χώρους δουλειάς, σε γειτονιές και στρατώνες, από όργανα αντίστασης έγιναν όργανα εξουσίας. Η “κάθε μαγείρισσα”, με τα λόγια του Λένιν, μπορούσε να κυβερνάει. Οι αντιπρόσωποι των εργατών δεν εκλέγονταν για τέσσερα χρόνια, αλλά μόνο για να υλοποιήσουν μια συγκεκριμένη απόφαση, και αν δεν την εκτελούσαν σωστά παύονταν από αντιπρόσωποι αμέσως. Οι εξουσίες των σοβιέτ έφταναν εκεί που η εξουσία της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας δεν φτάνει, μέχρι την ίδια την οικονομία και την παραγωγή. Οι αποφάσεις για τις προτεραιότητες, για το τι και πόσο θα παραχθεί, ποιος και πόσο θα δουλέψει, ήταν συλλογικές. Πάρθηκαν πρωτοφανή μέτρα απελευθέρωσης. Αυτόματο διαζύγιο, έκτρωση, οι ομοφυλοφυλικές σχέσεις νομιμοποιήθηκαν. Οι μειονότητες, θρησκευτικές και εθνικές, απέκτησαν τα δικαιώματά τους. Δόθηκε έμφαση στην απελευθέρωση της γυναίκας από τον καταναγκασμό του νοικοκυριού, με δημόσια εστιατόρια, πλυντήρια και παιδικούς σταθμούς που θα αποκαθιστούσαν τον χαμένο γυναικείο χρόνο, τη γυναικεία δημιουργικότητα και αξιοπρέπεια. Ήταν ένα εργατικό κράτος που έβαζε μπρος για την οικοδόμηση της σοσιαλιστικής και κομμουνιστικής κοινωνίας. Μιας κοινωνίας στην οποία δεν θα υπήρχε ο παραμικρός καταναγκασμός και η παραμικρή καταπίεση, μιας και όλες οι δυνατότητες της τεχνολογίας και της οικονομίας θα κατευθύνονταν στην κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων και όχι στα κέρδη.

Το 1ο τεύχος του περιοδικού, Ιούνης Ιούλης '92

Πολιορκημένη επανάσταση

Όμως, οι ίδιοι οι Μπολσεβίκοι – οι ηγέτες του κόμματος που βρισκόταν επικεφαλής αυτού του πειράματος απελευθέρωσης – ήξεραν πως το πείραμα δεν θα μπορούσε να πετύχει αν περιοριζόταν στα σύνορα της Ρωσίας. Η ρώσικη οικονομία ήταν υπανάπτυκτη ήδη πριν τον πόλεμο και στη διάρκειά του καταβραθρώθηκε. Το μεγαλύτερο μέρος της παλιάς παραγωγής δεν μπορούσε να ξαναμπει σε κίνηση. Το εργατικό κράτος δεν είχε τα εργαλεία, ούτε τα κεφάλαια για να ξαναστήσει ό,τι είχε γκρεμιστεί. Ενώ ταυτόχρονα ο πόλεμος συνεχιζόταν. “Χωρίς την επανάσταση στη Γερμανία, είμαστε καταδικασμένοι”, υποστήριζαν. Η επανάσταση σε μια αναπτυσσόμενη καπιταλιστική χώρα σήμαινε πως στη θέση του ανταγωνισμού, η εργατική τάξη από κάθε πλευρά των συνόρων θα μπορούσε να αξιοποιήσει τις τεχνολογικές και παραγωγικές δυνατότητες για να λύσει το πρόβλημα της φτώχειας. Επαναστάσεις όντως έγιναν, στη Γερμανία, την Αυστρία και την Ουγγαρία, ενώ στη βόρεια Ιταλία οι εργάτες έφτασαν στα πρόθυρα να πάρουν την εξουσία. Όμως η γερμανική επανάσταση, ο πιο κρίσιμος κρίκος, ηττήθηκε το 1923 μετά από πέντε χρόνια μαχών. Το εργατικό κράτος στη Ρωσία βρέθηκε στην παράξενη θέση να έχει κερδίσει στρατιωτικά τον εμφύλιο απέναντι στους νοσταλγούς του Τσαρισμού, να έχει αποκρούσει μια στρατιωτική επίθεση των ιμπεριαλιστών που ήθελαν να το στραγγαλίσουν, αλλά να βρίσκεται απομονωμένο οικονομικά και πολιτικά. Το κόστος αυτής της διαδικασίας ήταν τεράστιο. Πολλές μονάδες παραγωγής έπαψαν να λειτουργούν, οι πιο πρωτοπόροι εργάτες χρειάστηκε να στηρίξουν τον κεντρικό κρατικό μηχανισμό ή το στρατό. Πολύς κόσμος κατέφυγε στην ύπαιθρο για να επιβιώσει. Τα σοβιέτ στα εργοστάσια έπαψαν να είναι ζωντανά κύτταρα δημοκρατίας, μιας και οι άνθρωποι που τα είχαν δημιουργήσει δεν ήταν πλέον εκεί.

Στο μεταξύ η πίεση πάνω στους αγρότες για να παρέχονται τρόφιμα στην εργατική τάξη στις πόλεις είχε προκαλέσει εξεγέρσεις και απειλούσε να δημιουργήσει ένα επικίνδυνο χάσμα. Χρειάστηκαν να γίνουν υποχωρήσεις, με ανοίγματα στην ιδιωτική αγορά, παραχώρηση ελευθεριών στους πλούσιους αγρότες, για να συνεχίσουν να υπάρχουν τρόφιμα. Ένα νέο κοινωνικό στρώμα είχε κα-

Ουγγαρία 1956: η αποκαθήλωση του Στάλιν.

Στις περισσότερες περιπτώσεις τα ντρία του κράτους και της οικονομίας τα κράτησαν στα χέρια τους στελέχη της παλιάς νομενκλατούρας

ταφέρει να δημιουργηθεί μέσα στο κενό και την απομόνωση. Ήταν η γραφειοκρατία του νέου κρατικού μηχανισμού – πολλοί από αυτούς προερχόμενοι από το παλιό καθεστώς, άλλοι από άλλα κόμματα της Δεξιάς και της Αριστεράς. Όσο τα σοβιέτ έχαναν τη ζωντάνια τους λόγω της οικονομικής κατάρρευσης, τόσο περισσότερες αποφάσεις παίρνονταν από αυτούς τους γραφειοκράτες. Από κοντά και όσοι άρχιζαν να πλουτίζουν χάρη στα ανοίγματα προς την αγορά.

Στο εσωτερικό του μπολσεβίτικου κόμματος άρχισαν να αντανakλώνται οι πιέσεις των κοινωνικών στρωμάτων. Άλλοι πίεζαν για μεγαλύτερες δυνατότητες στην εργατική τάξη, άλλοι για περισσότερο χρήμα στους αγρότες, ενώ η γραφειοκρατία ήθελε κι άλλο έλεγχο στις εξελίξεις. Η ήττα της γερμανικής επανάστασης δημιούργησε ένα κλίμα απογοήτευσης και έδωσε δύναμη στις πιο συντηρητικές φωνές που αντί για άπλωμα της επανάστασης ζητούσαν συμβιβασμό. Γύρω από τον Στάλιν συσπειρώθηκε το στρώμα της νέας γραφειοκρατίας. Η ασθένεια και ο θάνατος του Λένιν έδωσε την ευκαιρία στη σταλινική πτέρυγα να εξαπολύσει επίθεση στην Αριστερά που είχε τον Τρότσκι στην ηγεσία. Πήρε

χρόνια για να κριθεί η μάχη και μεσολάβησαν κι άλλες απογοητεύσεις – όπως η ήττα της επανάστασης στην Κίνα – που ενίσχυσαν το συντηρητισμό.

Στα τέλη της δεκαετίας του '20, ο Στάλιν έχοντας επικρατήσει πάνω στην αριστερή αντιπολίτευση, διακηρύσσει πως η Ρωσία μπορεί μέσα σε λίγα χρόνια να αναπτυχθεί στα επίπεδα της Αγγλίας και της Γαλλίας. Αυτό που εξελισσόταν ήταν πως η γραφειοκρατία ετοιμαζόταν για τη μεγάλη της επίθεση. Μέσα σε λίγα χρόνια όντως η Ρωσία έγινε μια αναπτυσσόμενη χώρα. Κατάφερε μέσα σε λίγα χρόνια αυτό που στην Αγγλία πήρε πάνω από 100 χρόνια. Η πηγή αυτής της επιτυχίας ήταν το αίμα εκατομμυρίων αγροτών που έχασαν τη γη τους με τη λεγόμενη “κολλεκτιβοποίηση” και υποχρεώθηκαν να παράγουν ασταμάτητα ώστε να τροφοδοτήσουν τη βιομηχανία. Μέσα στα εργοστάσια, η εργατική δημοκρατία έδωσε τη θέση της στην αρχή “όταν ο διευθυντής μπαίνει στο εργοστάσιο, η γη πρέπει να τρέμει”. Οι παλιές ιδέες για την κοινωνική ειρήνη, την “ηθική” και την εργασία ξεθάφτηκαν. Εξαπολύθηκαν διώξεις κατά των θρησκευτικών και εθνικών μειονοτήτων που δεν είχαν τίποτα να ζηλέψουν από την τσαρική καταστολή. Τα σύμβολα της ιεραρχίας, οι στρατιωτικές στολές, οι χαιρετισμοί, τα πρόστυμα, οι τιμωρίες, όλα επανήλθαν.

Συσσώρευση

Αυτή η διαδικασία είχε ήδη περιγραφεί σε μεγάλο βαθμό από τον ίδιο τον Τρότσκι, τον επαναστάτη που έδωσε τη μάχη απέναντι στον σταλινισμό. Ο Τόνι Κλιφ όμως προχώρησε την ανάλυση του Τρότσκι σε δύο κρίσιμα σημεία. Επέμεινε στο γεγονός πως η αντεπανάσταση είχε κοινωνικό χαρακτήρα και όχι απλώς πολιτικό. Δεν ήταν απλώς ο πολι-

τικός έλεγχος της σταλινικής ηγεσίας που καθόριζε τις αντεπαναστατικές εξελίξεις. Η γραφειοκρατία ήταν μια νέα άρχουσα τάξη που κίνησε τα νήματα προς μια ανοιχτή κοινωνική αντεπανάσταση. Πήρε στα χέρια της την εξουσία και την οικονομία, υποτάσσοντας τα εκατομμύρια εργατών και αγροτών. Προφανώς για να επιτευχθεί αυτό, χρειάστηκε ως πολιτικό εκφραστή τη σταλινική ηγεσία του κόμματος. Χρειάστηκε να εκκαθαρίσει το κόμμα από όσους θα στέκονταν εμπόδιο. Το μπολσεβίκικο κόμμα στα τέλη της δεκαετίας του '20 δεν ήταν το ίδιο με το κόμμα του 1917. Η παλιά ηγεσία και τα στελέχη που είχαν πρωτοστατήσει στην επανάσταση είχαν πλέον πεταχτεί στο περιθώριο, βρέθηκαν στην εξορία και στη συνέχεια εκτελέστηκαν ή “εξαφανίστηκαν” με τις διώξεις της δεκαετίας του '30. Ελάχιστα από τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής του 1917 πέθαναν από φυσικό θάνατο.

Το δεύτερο κρίσιμο ερώτημα που απάντησε ο Τόνι Κλιφ ήταν τι είδους καθεστώσ ήταν σε οικονομικό επίπεδο αυτό που δημιούργησε η σταλινική αντεπανάσταση; Η απάντηση που έδωσε ήταν πως τα κεντρικά χαρακτηριστικά του νέου καθεστώτος που γεννήθηκε μέσα από τα πεντάχρονα πλάνα της δεκαετίας του '30 ήταν καπιταλιστικά. Η συσσώρευση κεφαλαίου καθόριζε την κίνηση του συστήματος στην ΕΣΣΔ. Μπορεί να μην υπήρχε ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους ξεχωριστούς καπιταλιστές, όπως συνηθίζεται στον καπιταλισμό της ελεύθερης αγοράς, όμως η γραφειοκρατία και το κράτος της λειτουργούσαν σαν ένας συλλογικός καπιταλιστής. Η απάντηση αυτή είχε μεγάλο θεωρητικό ενδιαφέρον, αλλά είχε ακόμη μεγαλύτερα πρακτικά αποτελέσματα.

Αν η ΕΣΣΔ (και στη συνέχεια τα καθεστώτα που δημιουργήθηκαν μεταπολεμικά κατ' εικόνα της) ήταν καπιταλιστική, σήμαινε ότι οι εξελίξεις στο εσωτερικό της θα υπάκουαν στη δυναμική που έχει ο καπιταλισμός. Σε τρία επίπεδα. Αφενός ήταν ένα σύστημα που απελευθέρωσε οικονομικές δυνάμεις και έδωσε τη δυνατότητα για ραγδαία ανάπτυξη. Με μαζικές ανθρωποθυσίες, η χώρα του ξύλινου άροτρου μέσα σε μερικές δεκαετίες νίκησε έναν από τους ισχυρότερους στρατούς του κόσμου, τον γερμανικό, και έστειλε τον πρώτο άνθρωπο στο διάστημα. Δεύτερον, η ίδια αυτή δυναμική θα οδηγούσε σε κρίσεις. Θα έφτανε ένα σημείο, όπως πάντα στον καπιταλισμό, όπου οι επενδύσεις

δεν θα μπορούσαν να φέρουν τα αναμενόμενα κέρδη. Τρίτον, το ίδιο το σύστημα θα δημιουργούσε τον νεκροθάφτη του, την εργατική τάξη, όσο κι αν αυτή φαινόταν να έχει διαλυθεί στα τέλη της δεκαετίας του '20.

Η ανάλυση του Τόνι Κλιφ ήταν το πιο ισχυρό εργαλείο πρόβλεψης και προσανατολισμού για τις εξελίξεις στο Ανατολικό Μπλοκ, γιατί μπορούσε να περιλάβει και την άνοδο και την πτώση. Υπήρχαν θεωρίες και ερμηνείες που μέσα από την εκτόξευση των δεκαετιών '30 - '60 κατέληγαν στο ότι στην ΕΣΣΔ έχει εδραιωθεί ένα νέο σύστημα (σοσιαλιστι-

Η θεωρία του κρατικού καπιταλισμού επανένωσε το νήμα της επαναστατικής παράδοσης, πάνω από το ποτάμι αίματος που είχε ανοίξει η σταλινική αντεπανάσταση

κό, μετα-καπιταλιστικό, διευθυντικό, ανάλογο με τη θεωρία), απαλλαγμένο από την τάση προς την κρίση. Αντίστροφα, τα σημάδια κόπωσης και η υποχώρηση των επόμενων δεκαετιών γέννησαν θεωρίες που ήθελαν το καθεστώσ εξορισμού χρεοκοπημένο, δυσλειτουργικό και παράλογο, μόνο και μόνο επειδή ήταν “κρατικό”. Το καθεστώσ ήταν παράλογο, αλλά είχε τον ίδιο παραλογισμό που έχει ο καπιταλισμός σε κάθε του εκδοχή.

Οι συνέπειες που είχαν στην Αριστερά οι διαφορετικές αναλύσεις για την ΕΣΣΔ ήταν πολύ ευρύτερες και βαθύτερες από μια ιδεολογική συζήτηση περί συσσώρευσης και κρίσης. Ο σταλινισμός αποπροσανατόλισε, παράλυσε και οδήγησε σε τραγωδίες την Αριστερά διεθνώς. Έκοψε με βία το νήμα που ένωνε την Αριστερά με την επαναστατική παράδοση των Μπολσεβίκων, της Κομμουνίας, του Μαρξ, την παράδοση της απελευθέρωσης της εργατικής τάξης από την ίδια την εργατική τάξη. Αν τα tanks του Στάλιν μπορούσαν να φέρουν το “σοσιαλισμό” από την Πολωνία μέχρι τη Βουλγαρία, όλη η αντίληψη για το τι είναι και πώς χτίζεται μια κοινωνία

απελευθέρωσης γυρνούσε με το κεφάλι προς τα κάτω.

Ο “σοσιαλισμός” ταυτίστηκε με καθεστώτα που οικοδομούν ισχυρές οικονομίες πάνω στην πλάτη της εργατικής τάξης. Η δημοκρατία των συμβουλίων έδωσε τη θέση της στα στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας και η σταλινική Αριστερά είτε έκλεινε τα μάτια είτε έλεγε πως αυτά ήταν απαραίτητα βήματα στο δρόμο προς τον κομμουνισμό. Επρόκειτο για μια νέα εκδοχή της σοσιαλδημοκρατικής αυταπάτης ότι όσο αναπτύσσονται οι “παραγωγικές δυνάμεις” της οικονομίας τόσο κοντύτερα φτάνουμε στο σοσιαλισμό. Τα Κομμουνιστικά Κόμματα στη Δύση εγκατέλειψαν τον επαναστατικό δρόμο και εκπαίδευσαν γενιές αγωνιστών σε μια αντίληψη “σοσιαλισμού από τα πάνω”. Αν στην Ανατολή οι στρατηγικοί και οι γραφειοκράτες χτίζουν το σοσιαλισμό με διατάγματα και ξένη κατοχή, στη Δύση το ίδιο θα μπορούσε να γίνει μέσα από τα Κοινοβούλια.

Το χαμένο νήμα

Στο λεγόμενο Τρίτο Κόσμο, οι ιδεολογικές συνέπειες της σταλινικής αντεπανάστασης ήταν επίσης τραγικές. Η Αριστερά έβαλε την ανάπτυξη των “παραγωγικών δυνάμεων” πάνω από την ανάπτυξη της ταξικής συνείδησης, της εμπειρίας των εργατών, της ξεχωριστής οργάνωσης των επαναστατών. Σύρθηκε πίσω από δικτάτορες, στρατιωτικούς ή αστούς πολιτικούς που υπόσχονταν εκβιομηχάνιση και εθνική ανεξαρτησία. Όχι μόνο ξέχασε την κεντρικότητα της εργατικής τάξης, αλλά υπέταξε τα συμφέροντα των εργατών στις ανάγκες του κρατικού μηχανισμού, της συσσώρευσης, της βιομηχανίας. Αν ο Στάλιν έχτισε το “σοσιαλισμό” με βαριά βιομηχανία στη φτωχή Ρωσία, γιατί να μην μπορούσε να γίνει το ίδιο με παρόμοιο τρόπο στο Βιετνάμ, την Ινδία, την Αίγυπτο, την Κούβα; Στις περισσότερες περιπτώσεις, που η Αριστερά ακολούθησε αυτές τις αυταπάτες, δεν ήρθε ούτε ανάπτυξη, ούτε εθνική ανεξαρτησία. Ακόμη κι εκεί που ανάπτυξη και ανεξαρτησία υπήρξε, σίγουρα δεν υπήρξε σοσιαλισμός. Νέες άρχουσες τάξεις έβαλαν τις χώρες στο χωρό της διεθνούς αγοράς, η εργατική τάξη και οι αγρότες πλήρωσαν το τίμημα και η Αριστερά βρέθηκε είτε στο ρόλο του νέου καταπιεστή είτε ξανά πίσω από τα σίδερα της φυλακής.

Μια νέα ριζοσπαστικοποίηση που γεννήθηκε το Μάη του '68 κινδύνευε να

Διαδήλωση αλληλεγγύης στους εργάτες της Ρουμανίας το 1989.

χαθεί μέσα στη συζήτηση για το αν στην Κούβα, το Βιετνάμ ή την Καμπότζη χτίζεται καλύτερα ο σοσιαλισμός, με τι πλάνα και τι βιομηχανίες. Ο βασικός προσανατολισμός του επαναστατικού μαρξισμού: πώς οργανώνεται, πώς εκπαιδεύεται, πώς αποκτά εμπειρίες η εργατική τάξη παλεύοντας ενάντια σε αφεντικά και στο κράτος, είχε τη ρετιβνά της “συνδικαλιστικής παρέκκλισης”.

Η θεωρία του κρατικού καπιταλισμού επανένωσε το νήμα της επαναστατικής παράδοσης, πάνω από το ποτάμι αίματος που είχε ανοίξει η σταλινική αντεπανάσταση. Αφενός επανένωσε την επαναστατική παράδοση σε διεθνιστικό επίπεδο. Όταν οι εργάτες της Ανατολικής Γερμανίας, με πρωτοπόρους τους οικοδόμους του Βερολίνου, ξεγέρονταν το 1953, για τη δική μας παράδοση είχαν εξίσου το δίκιο με το μέρος τους όπως και οι εργάτες σε κάθε άλλο σημείο του πλανήτη. Ο “σοσιαλισμός από τα πάνω” έβλεπε “αντεπανάστατικές ενέργειες”. Ο Μπέρτολτ Μπρεχτ που κάθε άλλο παρά αντικαθεστωτικός ήταν, είχε εκφράσει εκείνη την πικρή αντίφαση με τους στίχους “*μήπως θα έπρεπε η κυβέρνηση/ να καταργήσει το λαό/ και να εκλέξει έναν άλλο;*”

Η αντίφαση έφτασε σε ακόμη μεγαλύτερα επίπεδα το 1956 στην Ουγγαρία, όταν ο ρώσικος στρατός εισέβαλε για να καταστείλει την εξέγερση, την ώρα που οι εργάτες της Ουγγαρίας ξαναανακάλυπταν την παράδοση των σοβιέτ. Αντίστοιχα το 1968 στην Πράγα ή με την εισβολή στο Αφγανιστάν το 1979, η σταλινική οπτική περιέγραφε τους αντισεκόμμενους ως παραπλανημένους ή “πράκτορες ξένων δυνάμεων” και τα τανκς ως δύναμη απελευθέρωσης. Ίσως το μεγαλύτερο απεργιακό κίνημα στην ιστορία της εργατικής τάξης διεθνώς, οι αγώνες στην Πολωνία το ’80 – ’81 που

έφτασαν να επιβάλουν μαζικό εργατικό έλεγχο, για ένα κομμάτι της Αριστεράς δεν αποτελούν τμήμα της εμπειρίας της τάξης μας, αλλά αντεπανάστατικά γεγονότα.

Προσανατολισμός

“Σοσιαλισμός από τα πάνω” σημαίνει εκτός των άλλων έλλειψη εμπιστοσύνης στην εργατική τάξη να βρούκει τον προσανατολισμό της μέσα από τη δράση της. Στις εξεγέρσεις του ’89-’91 στο Ανατολικό Μπλοκ όπως και στα γεγονότα της Τιενανμέν στην Κίνα το 1989, πολύς κόσμος που πήρε μέρος είχε ανταπάτες για την αγορά. Με τον ίδιο τρόπο που στην Αίγυπτο το 2011 υπήρχε κόσμος που είχε ανταπάτες για το στρατό και αργότερα για τη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Το ερώτημα είναι αν η Αριστερά είναι προσανατολισμένη να αξιοποιήσει τη δύναμη και τις εμπειρίες που κατακτιούνται μόνο μέσα στους αγώνες, για να ξεπεραστούν οι ανταπάτες, ή αντίθετα καταδιώκει εκ των προτέρων κάθε μάχη ως χαμένη.

Αυτό το δίλημμα συνεχίζει να βρίσκεται στην καρδιά της παρέμβασης της Αριστεράς στους αγώνες εδώ και τώρα, στη δική μας χώρα. Η παράδοση του Σοσιαλισμού από τα κάτω σήμανε πως στα 21 χρόνια που κυκλοφορεί αυτό το περιοδικό, ο βασικός μας προσανατολισμός που διέτρεχε όλα τα άρθρα, ήταν να αναδείξουμε όλα τα βήματα που έκανε το εργατικό κίνημα, να βοηθήσουμε ώστε να γενικευτούν οι εμπειρίες και να βγουν συμπεράσματα για τους επόμενους αγώνες, χωρίς καμιά υποτίμηση. Παρά τον αποπροσανατολισμό της Αριστεράς, η εργατική τάξη στην Ελλάδα δεν τα έβαψε μαύρα μετά την πτώση του Ανατολικού μπλοκ. Αντιστάθηκε στη νεοφιλελεύθερη επίθεση, ριζοσπαστικο-

ποιήθηκε πολιτικά, πάλεψε τον πόλεμο και το ρατσισμό, συσπειρώθηκε και ξανασυσπειρώθηκε στα συνδικάτα της και συνέχισε να ψάχνει λύσεις στα αριστερά.

Τα πράγματα είναι ευτυχώς πολύ πιο καθαρά σήμερα. Δεν έχουν απομείνει πολλοί που να νομίζουν πως η απελευθέρωση της εργατικής τάξης θα έρθει από τανκς και γραφειοκράτες. Ποιός έχει σήμερα ανταπάτες ότι η δράση της συνδικαλιστικής ηγεσίας ή των κοινοβουλευτικών στελεχών της Αριστεράς είναι αρκετή για να σταματήσει την επίθεση των αφεντικών και να αλλάξει την κοινωνία; Είναι κατακτημένη γνώση ότι από τον παραμικρό αγώνα μέχρι τη μεγαλύτερη γενική απεργία, η δύναμη της βάσης, η πρωτοβουλία των εργατών μέσα σε ένα γραφείο, σε ένα νοσοκομείο, σε ένα αμαξοστάσιο είναι που φέρνει τα πάνω κάτω. Κανένα αφεντικό και καμιά κυβέρνηση δεν είναι διατεθειμένη να εφαρμόσει τη θέληση της πλειοψηφίας, αν η ίδια η εργατική τάξη δεν την επιβάλει με την πυγμή της, καταλαμβάνοντας τους χώρους δουλειάς, οργανώνοντας τον έλεγχό της πάνω στα μέσα παραγωγής, απλώνοντας τη δημοκρατία των γενικών συνελεύσεων.

Σοσιαλισμός από τα κάτω σημαίνει οργανωμένη πάλη ώστε αυτή να είναι η προοπτική ολόκληρης της κοινωνίας. Ο πλούτος στα χέρια αυτών που τον παράγουν, χωρίς αφεντικά, τραπεζίτες και άλλα παράσιτα. Δημοκρατία για όλους και για όλα, αποφάσεις από τις συνελεύσεις των εργατών και των εργατριών, όχι από τις συνελεύσεις των μετόχων. Δεν υπάρχει κανένας δρόμος “από τα πάνω” προς αυτή τη λύση. Δεν υπάρχει ούτε έτοιμος, χαρτογραφημένος δρόμος. Η οργάνωση από τα κάτω, η δράση – με τα προχωρήματα και ταπισωγυρίσματα της – είναι που μετατρέπει τον κάθε έναν και την κάθε μια από φαινομενικά παθητικό εργάτη σε επαναστάτη.

Αλλά δεν ξεκινάμε από το μηδέν. Η θεωρία του κρατικού καπιταλισμού και η παράδοση του σοσιαλισμού από τα κάτω είναι μια πολύτιμη κληρονομιά. ■

Διαβάστε ακόμα:

ΣΑΚ, νο.1, Ιούνης-Ιούλης 1992:

Ρωσία, τα αδιέξοδα της μετάβασης.

ΣΑΚ, νο.7, Ιούλης-Σεπτέμβρης 1993:

Η άνοδος και η πτώση του κρατικού καπιταλισμού στα Βαλκάνια.

ΣΑΚ, νο.33, Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 1999:

1989 - Δέκα χρόνια από την εξέγερση.

Βιβλιοκριτική

Δικαιώματα ή καπιταλισμός;

Δημήτρης Χριστόπουλος

Στο ρίσκο της κρίσης Στρατηγικές της αριστεράς των δικαιωμάτων

Τιμή 14,91€, 213 σελίδες

Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2013

Το βιβλίο του Δημήτρη Χριστόπουλου, που περιέχει σε επεξεργασμένη μορφή κείμενα τα οποία είχε δημοσιεύσει ο συγγραφέας στην περίοδο 2010-2013, αποτελεί μια σημαντική συμβολή στη συζήτηση για τις απαιτήσεις της Αριστεράς απέναντι στην κρίση. Σ' αυτήν την προσπάθεια βοηθά το γεγονός ότι είναι γραμμένο απλά, αν και όχι απλοϊκά, με σκοπό να διευκολύνει τον αναγνώστη να παρακολουθήσει τη σκέψη του και όχι να τον εντυπωσιάσει.

Ο συγγραφέας διακηρύσσει εξ αρχής την κατεύθυνση των αναζητήσεών του: ορίζει ως «Αριστερά των δικαιωμάτων» τον πολιτικό χώρο που επιλέγει το στρατόπεδο των αδύνατων στην ταξική πάλη αλλά ταυτόχρονα σέβεται τα δικαιώματα όλων των ανθρώπων και θεωρεί το αστικό κράτος ως «πολιτική συμπύκνωση των ταξικών σχέσεων εξουσίας αλλά και ως μηχανισμό εγγυήσεων των δικαιωμάτων μας» (σελ. 20). Έτσι, ο Δ. Χριστόπουλος, ενώ αναγνωρίζει το ρόλο του κράτους ως μηχανισμού ταξικής κυριαρχίας, ταυτόχρονα του αποδίδει και έναν υπερταξικό χαρακτήρα. Η «κουλτούρα συνταγματικών εγγυήσεων» της μεταπολίτευσης όμως είναι το αποτέλεσμα αγώνων που το κίνημα επέβαλε στο κράτος. Με τα λόγια του Λένιν, «Τι είναι το Σύνταγμα; Ένα χαρτί πάνω στο οποίο έχουν γραφτεί τα δικαιώ-

ματα του λαού. Πού βρίσκεται η εγγύηση για την πραγματική αναγνώριση αυτών των δικαιωμάτων; Στη δύναμη εκείνων των τάξεων του λαού που απέκτησαν επήνωση αυτών των δικαιωμάτων και μπόρεσαν να τα κερδίσουν». Οι αφετηρίες του συγγραφέα αποτελούν τη βασική αντίφαση που διαπερνά όλο το βιβλίο.

Χαρακτηριστικό είναι το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου. Ο συγγραφέας ξεκινά με μια διεισδυτική κριτική στο νεοφιλελεύθερο λόγο περί μεταρρυθμίσεων, η σκόπιμη ασάφεια του οποίου αποσκοπεί στο να κρύψει τη βαρβαρότητα των αλλαγών που διαλύουν το κοινωνικό κράτος πίσω από το μανδύα του «εκσυγχρονισμού». Απέναντι στη νεοφιλελεύθερη επίθεση που δεν μειώνει μόνο τις κοινωνικές παροχές του κράτους αλλά και κατασταλακτικό ρόλο του, θέτει το πρόταγμα «να τους ταράξουμε στη μεταρρύθμιση» στη θέση του «επικίνδυνα αθώου» συνθήματος του Μάη «Μεταρρυθμίσεις=χλωροφόρμιο». Ωστόσο, η επαναστατική

πολιτική δεν μεταθέτει τα πάντα «επέκεινα της ανατροπής» αλλά, όπως έγραφε η Ρ. Λούξεμπουργκ την οποία επικαλείται ο Δ. Χριστόπουλος, στηρίζει τους αγώνες για μεταρρυθμίσεις αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την ανάγκη ανατροπής του συστήματος.

Οι καλύτερες σελίδες του βιβλίου βρίσκονται στα κεφάλαια που αναφέρονται στο ρατσισμό και το φασισμό, πράγμα καθόλου τυχαίο αφού πρόκειται για ζητήματα τα οποία ο συγγραφέας έχει αναδείξει τόσο επιστημονικά, όσο και με τη δράση του μέσα από την Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Έτσι, υπενθυμίζει ότι οι ελληνικές κυβερνήσεις εφάρμοζαν στους μετανάστες «ένα ιδιότυπο νεοφιλελεύθερο διαλυτικό «Μνημόνιο» αρκετά πριν την έλευση του Μνημονίου το 2010» (σελ. 84). Τα πράγματα χειροτέρευσαν βέβαια στην εποχή της κρίσης όταν υιοθέτησαν την απάνθρωπη στρατηγική «όσο χειρότερα, τόσο καλύτερα», κάνοντας τη ζωή των μεταναστών αφόρητη με το κυνικό επιχείρημα ότι έτσι θα πάψει η χώρα να αποτελεί μεταναστευτικό προορισμό. Στον αντίποδα αυτής της πολιτικής προτείνει σειρά νομοθετικών ρυθμίσεων για τη διευκόλυνση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών, μέσα από την απόδοση ιθαγένειας, το άνοιγμα διαδικασίας νομιμοποίησης και την καταγραφή των χωρίς χαρτιά μεταναστών.

Διεισδυτικές είναι οι αναλύσεις του και για το ζήτημα της ιθαγένειας. Ο Χριστόπουλος υπενθυμίζει αυτό που έχει αναλύσει εκτεταμένα σε προηγούμενο βιβλίο του (*Ποιός είναι Έλληνας πολίτης;*, Βιβλιόραμα, 2012), ότι δηλαδή όπως πριν από πενήντα χρόνια το ζήτημα «ελληνική ιθαγένεια» αφορούσε τους κομμουνιστές και πριν από τριάντα χρόνια τη μειονότητα της Θράκης, έτσι σήμερα η

Δεξιά το χρησιμοποιεί σαν αιχμή του δόρατος του ρατσισμού, αλλά και ως πεδίο μάχης για την ιδεολογική και πολιτική ηγεμονία απέναντι στην Αριστερά.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι εκτιμήσεις του Χριστόπουλου για την άνοδο της Χρυσής Αυγής. Ο συγγραφέας αποδίδει σημαντικές ευθύνες σε ΠΑΣΟΚ και ΝΔ για τη νομιμοποίηση της ακροδεξιάς, τόσο επειδή δέχτηκαν να συγκυβερνήσουν με το ΛΑΟΣ, όσο και διότι χρησιμοποίησαν συστηματικά το ρατσισμό, που είναι η άλλη όψη της ταξικότητας των μνημονιακών πολιτικών στις οποίες «δεν χωράνε» όχι μόνο οι μετανάστες αλλά ούτε οι ντόπιοι. Στο επίπεδο της αντιφασιστικής στρατηγικής, ο Χριστόπουλος προτείνει τη συγκρότηση ενός πλατιού αντιφασιστικού μετώπου που να υπερβαίνει την τομή του Μνημονίου και να περιλαμβάνει και συντηρητικές πολιτικές δυνάμεις. Ο συγγραφέας δεν αγνοεί την «ηθική ανυποληψία του αστικού πολιτικού κόσμου» και δεν παραλείπει να απαντήσει στη «θεωρία των δύο άκρων» που ταυτίζει την Αριστερά με την ακροδεξιά. Υποτιμά όμως το γεγονός ότι το αντιφασιστικό μέτωπο αν δεν θέλει να μείνει ευάλωτο στην «αντισυστημική» ρητορεία των νεοναζι οφείλει να είναι ριζοσπαστικό, παίρνοντας ταυτόχρονα ευρείες πρωτοβουλίες που να προκαλούν ρήγματα στο μνημονιακό στρατόπεδο. Ένα τέτοιο παράδειγμα ήταν η πετυχημένη καμπάνια της ΚΕΕΡΦΑ «Αθήνα πόλη αντιφασιστική».

Ο συγγραφέας αφιερώνει επίσης μερικές σελίδες εμπειριστατωμένης κριτικής στον διαχρονικό εθνικισμό των ελληνικών κυβερνήσεων απέναντι στις μειονότητες. Θεωρεί όμως την άποψη που συνδέει τον κρατικό εθνικισμό με τα συμφέροντα της ελληνικής αστικής τάξης στα Βαλκάνια ως «οικονομίστικη», εκτιμώντας ότι «αιτία της ελληνικής μεταψυχροπολεμικής πολιτικής στο Μακεδονικό είναι η αγοραία επένδυση στον εθνικιστικό λόγο» (σελ. 190). Ίσως εδώ θα μπορούσαμε να αποδώσουμε στον Δ. Χριστόπουλο την "επικίνδυνη αθωότητα" που καταλογίζει στους επαναστάτες του Μάη. Οι έλληνες καπιταλιστές πραγματοποίησαν τις δύο τελευταίες δεκαετίες μια τεράστια διείσδυση στη γειτονική χώρα, όπως και γενικά στα Βαλκάνια, που για να

είναι αποτελεσματική έπρεπε να έχει τη στήριξη της «ισχυρής Ελλάδας», μέλους της ΕΕ και του ΝΑΤΟ. Οι κυβερνήσεις ανέπτυξαν την πολιτική του εμπάρκο και των βέτο και χρησιμοποίησαν τον εθνικισμό όχι μόνο για λόγους μικροπολιτικής αλλά κυρίως για να εξασφαλίσουν τους καλύτερους δυνατούς όρους της διείσδυσης του ελληνικού κεφαλαίου στην περιοχή και για να αναβαθμίσουν τη γεωστρατηγική του θέση.

Συνολικά, το βιβλίο παρέχει πλούσια ερεθίσματα στη συζήτηση για τον προσανατολισμό της Αριστεράς, ιδιαίτερα στο βαθμό που οι απαντήσεις του έχουν ως γνώμονα μια «στρατηγική της υλοποίησης», δηλαδή «ένα σχέδιο μετουσίωσης των ιδεών που ενώνουν και σφυρηλατούν συλλογικότητες σε δράσεις με πολιτικό περιεχόμενο και κοινωνικό εκτόπισμα» (σελ. 202). Για να λυθεί όμως «η αντίφαση ανάμεσα σε δικαιώματα και καπιταλισμό» την οποία υπογραμμίζει ο συγγραφέας στο τέλος του βιβλίου, θα πρέπει αυτές οι ιδέες και οι δράσεις να μπολιαστούν με την προοπτική της ανατροπής του συστήματος και όχι με τη λογική των αλλαγών στο πλαίσιο των θεσμών του.

Μπάμπης Κουρουνδής

Θεσμικές ανταπάτες

Άννα Φραγκουδάκη

Ο εθνικισμός και η άνοδος της ακροδεξιάς

Τιμή 15,98€, 278 σελίδες

Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2013

Μετά την είσοδο της Χρυσής Αυγής στη Βουλή έχει ανοίξει μια πλατιά συζήτηση σχετικά με την άνοδο της ακροδεξιάς στην Ελλάδα, στην οποία φιλοδοξεί να συμβάλει με το τελευταίο βιβλίο της η Άννα Φραγκουδάκη. Καταρχήν η συγγραφέας κάνει μια ενδελεχή ανάλυση των ακροδεξιών οργανώσεων στην Ελλάδα που ξεπέρασαν το όριο του 3% και μπήκαν στο κοινοβούλιο (ΛΑΟΣ, ΧΑ). Σωστά επισημαίνει ότι, παρόλο που οι δυο αυτές ακροδεξιές οργανώσεις ακο-

λουθούν μεταξύ τους διαφορετικές τακτικές ως προς τις θέσεις, τους στόχους και την τοποθέτησή τους απέναντι στους κανόνες της κοινοβουλευτικής νομιμότητας, έχουν κοινή ιδεολογία που τη συνθέτει ο φανατικός εθνικισμός, ο αυταρχισμός, ο αντισημιτισμός και η ξενοφοβία. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι η Φραγκουδάκη τοποθετεί ξεκάθαρα στο τόξο της ακροδεξιάς και το ΛΑΟΣ, αναφέροντας πληθώρα στοιχείων που εκφράζουν το ακραία εθνικιστικό και ρατσιστικό του πρόσωπο. Γυρίζει πίσω στη δεκαετία του '90 σε μια περίοδο όπου οι φασίστες, παρόλο που ήταν θλιβερή μειοψηφία, άρχισαν να απολαμβάνουν ιδιαίτερης προβολής από τα ΜΜΕ, ποντάροντας ιδιαίτερα στα εθνικά ζητήματα. Η μετατροπή τους σε «περιζήτητες τηλεπερσόνες», σε συνδυασμό με το ότι εκπρόσωποι όλων των πολιτικών κομμάτων τους αποδέχτηκαν ως ισότιμους συνομιλητές, έδωσε χώρο και υπόσταση στους φασίστες.

Η είσοδος του ΛΑΟΣ στη Βουλή το 2007 νομιμοποίησε την ακροδεξιά και τράβηξε συνολικά το πολιτικό σκηνικό στα δεξιά, με αποκορύφωμα τη συμμετοχή του ΛΑΟΣ στην τριμερή κυβέρνηση του Λ. Παπαδήμου, όπου για πρώτη φορά στη Μεταπολίτευση φασίστες, όπως ο Βορίδης, γίνονται υπουργοί. Είναι προφανές ότι οι φασίστες του ΛΑΟΣ με τις γραβάτες έστρωσαν το δρόμο στους «λεβέντες με τις μαύρες μπλούζες» της Χρυσής Αυγής. Δίκαια, η συγγραφέας επισημαίνει ότι η ΧΑ είναι μια εγκληματική ναζιστική συμμορία, που εφαρμόζει

τη χιτλερική θεωρία της κυριαρχίας στους δρόμους σαν προθάλαμο για την κυριαρχία της στο κράτος και χρησιμοποιεί τη βία ως κεντρική «πολιτική» της πρακτική.

Όμως, προχωρώντας την ανάλυση της η Φραγκουδάκη σχετικά με το ρατσισμό και τον εθνικισμό σαν αίτιες που οδήγησαν στην άνοδο της ακροδεξιάς, εμφανίζει αδυναμίες. Δεν θεωρεί ότι ο ρατσισμός αποτελεί βασική αιτία της ακροδεξιάς ανόδου. Η λανθασμένη της εκτίμηση απορρέει από το γεγονός ότι εστιάζει μόνο στην απουσία κρατικής μεταναστευτικής πολιτικής και εξαφανίζει την επιθετική ρατσιστική πολιτική που αποτελεί κεντρική επιλογή των κυβερνήσεων, ιδιαίτερα από το 2008 και μετά, τόσο στην Ελλάδα, όσο και πανευρωπαϊκά. Η πολιτική που κλείνει τους μετανάστες σε στρατόπεδα συγκέντρωσης-κολαστήρια, που στήνει φράχτες στον Έβρο, που ενισχύει τη FRONTEX και οργανώνει επιχειρήσεις σκούπα, είναι αυτή που σπίζει τα χέρια των νεοναζί της Χρυσής Αυγής. Ο ρατσισμός κατά των μεταναστών και ιδιαίτερα των μουσουλμάνων – και όχι τόσο ο αντισημιτισμός – είναι η αιχμή του δόρατος. Η ισλαμοφοβία, που αποτελεί πλέον τη βάση του κυρίαρχου ρατσιστικού λόγου, ανοίγοντας ξανά ζητήματα διακρίσεων με βάση το χρώμα και επαναφέροντας επιχειρήματα περί ανωτερότητας και κατωτερότητας των πολιτισμών, δεν αναφέρεται από τη Φραγκουδάκη, που μοιάζει να ξεχνά ότι αυτές οι θεωρίες δίνουν τροφή στους φασίστες.

Αντίθετα, τονίζεται περισσότερο ο εθνικισμός. Τον εμφανίζει, όμως, σαν κοινωνικό φαινόμενο και όχι σαν πολιτική στρατηγική της κυρίαρχης τάξης. Η άποψή της ότι ο «παραδοσιακός εθνικισμός» είναι σήμερα ανεπίκαιρος λόγω της παγκοσμιοποίησης και των υπερεθνικών πολιτικών θεσμών, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει αποδειχτεί μύθος. Η εθνικιστική καμπάνια για το όνομα της Μακεδονίας το '92, για παράδειγμα, ήταν μια πρωτοβουλία που ήρθε από τα πάνω για να εξυπηρετήσει στόχους, τόσο στην εξωτερική, όσο και στην εσωτερική πολιτική της χώρας, που φιλοδοξούσε να πάρει μέρος στη μοιρασιά, όχι μόνο της πρώην Γιουγκοσλαβίας, αλλά όλων των Βαλκανίων. Επιπλέον, χαρακτηριστική είναι η εθνικιστική πολιτική που έχει ακο-

λουθηθεί από τις κυβερνήσεις της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ σε ζητήματα που άπτονται των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Οι ανταγωνισμοί ανάμεσα στις άρχουσες τάξεις, που διεκδικούν τα δικά τους συμφέροντα στην περιοχή, έχει οδηγήσει τις δυο χώρες στα πρόθυρα πολέμου τρεις φορές (1976,1987,1996), αποδεικνύοντας ότι ο πόλεμος δεν αποτελεί μια ξεπερασμένη τακτική για τους καπιταλιστές, όπως θέλει να θεωρεί η συγγραφέας. Το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης ενίσχυσε τον εθνικισμό και τον έφερε πιο έντονα στο προσκήνιο. Άλλωστε, ο εθνικισμός – οικονομικός και πολιτικός – βρίσκεται διαρκώς στη φαρέτρα της άρχουσας τάξης, αποτελεί δομικό κομμάτι του καπιταλισμού και δεν σταμάτησε ποτέ να παίζει κεντρικό ρόλο στο εσωτερικό των χωρών, προκειμένου να εξαπατά την εργατική τάξη και να την πείθει ότι οι όποιες θυσίες γίνονται προς όφελος του εθνικού συμφέροντος.

Το βασικότερο όμως πρόβλημα, που εμφανίζει το βιβλίο της Φραγκουδάκη, ο αναγνώστης το συναντά στις αναφορές της σχετικά με το κίνημα και την Αριστερά, αφού σαν αιτία για την άνοδο της ακροδεξιάς θεωρεί την εμφάνιση ενός γενικευμένου καθεστώτος ανομίας με σημείο σταθμό την εξέγερση του Δεκέμβρη '08, επεκτείνοντας το στις απεργίες και στα κινήματα που ακολούθησαν, καθώς και στην αδιέξοδη, όπως καταλήγει, αντιμνημονιακή της πολιτική. Έτσι, αν και προσπαθεί να κρατήσει αποστάσεις από τη "θεωρία των δυο άκρων" καταλήγει να ενσωματώνει ακριβώς αυτό το σχήμα. Δεν ήταν οι πλατείες των αγανακτισμένων και οι ομαδικές μούντζες στη Βουλή αυτές που ζέσταναν το αυγό του ναζιστικού φιδιού, ούτε η Αριστερά επειδή είναι αντιμνημονιακή, αντι-ΕΕ και οργανώνει απεργίες. Έχοντας τέτοια εκτίμηση δεν είναι τυχαίο ότι το αντιφασιστικό κίνημα αποτυπώνει εντελώς από το βιβλίο. Η παρατήρηση της Φραγκουδάκη ότι η βία της ΧΑ δεν καταδικάζεται από την πλειοψηφία της κοινωνίας ξεχνάει ότι οι φασιστικές επιθέσεις σε γειτονιές και οι προσπάθειες της ΧΑ να παρέμβει μέσα σε εργασιακούς χώρους έχουν ξεσηκώσει θύελλα αντιδράσεων και έχουν δημιουργήσει ένα πλατύ αντιφασιστικό μέτωπο με τη συμμετοχή ευρύτερων κομματιών κόσμου, συνδι-

κάτων και οργανωμένων πολιτικών χώρων σε όλη την Ελλάδα, από την Κρήτη μέχρι την Ξάνθη και από τη Μανωλάδα μέχρι τις συνοικίες της Αθήνας, με αποκορύφωμα την πανελλαδική και διεθνούς εμβέλειας κινητοποίηση «19 Γενάρη - Αθήνα Πόλη Αντιφασιστική».

Το πώς εκτιμά και με ποιά εργαλεία την αντικειμενική κατάσταση η Φραγκουδάκη έχει τεράστια επίπτωση στην πολιτική στρατηγική που προτείνει. Η ανάλυσή της χάνει το πραγματικό υποκείμενο που μπορεί να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση και την άνοδο της ακροδεξιάς και καταλήγει να βλέπει ως μόνη λύση μια «σοσιαλδημοκρατική ευρωπαϊκή πολιτική» στα πλαίσια της ΕΕ και της ΟΝΕ, ξεχνώντας πως οι θεσμοί του αστικού κράτους βρίσκονται σε πλήρη σύμπτωση με τις ανάγκες του κεφαλαίου και όχι της κοινωνίας. Η καπιταλιστική κρίση και η άνοδος της ακροδεξιάς δεν θα αντιμετωπιστούν με επικλήσεις στους θεσμούς αλλά με ενίσχυση του κινήματος, ανοίγοντας την αντικαπιταλιστική προοπτική και δυναμώνοντας το ενιαίο αντιφασιστικό μέτωπο. Μ' αυτή την έννοια το βιβλίο της Άννας Φραγκουδάκη σίγουρα είναι ένα χρήσιμο βιβλίο κυρίως, όμως, λόγω της ανάλυσης σχετικά με το ποια είναι η ακροδεξιά στην Ελλάδα και λιγότερο για τις απαντήσεις που έχει να προσφέρει στο κίνημα.

Μαργαρίτα Παπαμηνά

Βασικά ερωτήματα

Ευτύχης Μπιτσάκης

Ανθρώπινη φύση

Για έναν κομμουνισμό του πεπερασμένου

Τιμή 18,70€, 243 σελίδες

Εκδόσεις Τόπος 2013

Ο Ευτύχης Μπιτσάκης στο νέο του βιβλίο καταπιάνεται με το πιο βασικό ερώτημα που αντιμετωπίζει ο καθένας και η καθεμιά που παλεύει για έναν καλύτερο κόσμο: είναι η ανθρώπινη φύση εμπόδιο σε αυτή την προσπάθεια; Μήπως τελικά ο εγωισμός

και η απληστία είναι τόσο ριζωμένα στην ανθρώπινη φύση ώστε μπορούν να διαφθείρουν ακόμη και τις καλύτερες απόπειρες για μια δίκαιη κοινωνία;

Οι κυρίαρχες ιδέες μας ενθαρρύνουν να απαντήσουμε “ναι” με πολλούς και διάφορους τρόπους. Με την άγνοια για τα βασικά επιστημονικά δεδομένα της ανθρώπινης εξέλιξης και ιστορίας. Με τις αρνητικές καθημερινές εμπειρίες της ζωής μέσα σε μια κοινωνία σκληρά ανταγωνιστική. Και με τα κυρίαρχα πρότυπα της κουλτούρας σε όλες τις εκφράσεις. Δεν υπάρχει αγωνιστής που να μην έχει αντιμετωπίσει αυτά τα ζητήματα – από τις απλές καθημερινές συζητήσεις μέχρι τις αντιπαραθέσεις στις συνελεύσεις, αλλά και από όσους τραγουδούν στον «Μικρό Κεμάλ» ότι ο κόσμος δεν αλλάζει.

Ο Μπιτσάκης πιάνει τον ταύρο από τα κέρατα. Συγκεντρώνει όλα τα επιστημονικά επιχειρήματα από τη βιολογία, την ιστορία, την ψυχολογία και τη φιλοσοφία για να αποδείξει ότι η ανθρώπινη φύση δεν είναι έμφυτη, αιώνια και αναλλοίωτη. Αντίθετα, είναι ιστορικά και κοινωνικά προσδιορισμένη και εξελίχθηκε με το πέρασμα από τον πίθηκο στον άνθρωπο, την ανάπτυξη του εγκεφάλου και της νόησης, τον ρόλο της εργασίας και την κοινωνική οργάνωση.

Στη διαδρομή αυτή ο Ευτύχης αντλεί από τον Λεόντιεφ και τον Βιγκότσκι, από τον Τόμας Μόρους και τον Λεβόντιν, από τον Μαρξ και τον Ένγκελς. Πρόκειται για πραγματικό πανόραμα όλων των φυσικών και κοινωνικών παραγόντων που ιστορικά επιδρούν στη διαμόρφωση των ανθρώπινων δυνατοτήτων, στη σκέψη, στα συναισθήματα, στα «ένστικτα», στο σύνολο της ανθρώπινης φύσης στην εξέλιξή της.

Μια τέτοια σύνθεση δεν είναι χωρίς τις παγίδες της. Ο Μπιτσάκης προσπαθεί ρητά να αποφύγει «τον αντικειμενισμό του στρουκτουραλισμού και την ανεπάρκεια του ψυχολογισμού», όπως γράφει στη σελίδα 101. Και καταλήγει σε μια μαρξιστική τοποθέτηση ότι:

«Η ανθρώπινη φύση προσδιορίζεται από τις συνθήκες, αποκαλύπτεται σε αυτές τις συνθήκες και ο άνθρωπος τροποποιώντας τις συνθήκες τροποποιεί τον ίδιο τον εαυτό

του» (σελ. 104).

Μια τοποθέτηση την οποία συνδέει με την άποψη του Γκράμσι:

«Όλες οι φιλοσοφίες μέχρι σήμερα αντιλαμβάνονται το άτομο περιορισμένο στην ατομικότητά του. Αλλά τον άνθρωπο πρέπει να τον δούμε σε μια σειρά ενεργητικών σχέσεων, μια διαδικασία... Ο καθένας αλλάζει στο βαθμό που μεταβάλλεται το σύνολο των σχέσεων των οποίων είναι το κέντρο δράσης» (σελ. 118).

Πάνω σε αυτή την ανάλυση ο Ευτύχης στηρίζει το συμπέρασμα ότι το πέρασμα στον σοσιαλισμό δεν είναι μεν αναπόφευκτο, αλλά είναι εφικτό. Η πορεία προς μια κομμουνιστική κοινωνία δεν είναι μονόδρομος «πάνω στις ορειχάλκινες ράγες της ιστορίας», εξαρτάται από τον υποκειμενικό παράγοντα. Αλλά δεν υπάρχει κάποιο ανυπέρβλητο εμπόδιο που να αδρανοποιεί αυτόν τον παράγοντα από την ίδια την ανθρώπινη φύση. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ δεν είναι απόδειξη «μταιοπονίας», ενός «φαύλου κύκλου» από τον οποίο δεν μπορούμε να ξεφύγουμε. Όπως γράφει στη σελίδα 121:

«μια σωστή διαδικασία οικοδόμησης του σοσιαλισμού προϋποθέτει ένα απόθεμα σοσιαλιστικής συνείδησης, ενώ ταυτόχρονα αυξάνει αυτό το απόθεμα. Χρειάζεται μια διαλεκτική ιστορική σχέση αλληλεπίδρασης της κοινωνικής πρωτοπορίας και των λαϊκών μαζών στη διάρκεια της οικοδόμησης των στοιχείων της νέας κοινωνίας, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην υπέρβαση της κληρονομημένης πραγματικότητας, υλικής και υποκει-

μενικής».

Δεν υπάρχει λοιπόν «ανθρωπολογικό εμπόδιο για μια αταξική κοινωνία». Αλλά, όπως επισημαίνει ο ίδιος ο Μπιτσάκης:

«Ωραία τα γράφει κανείς στο χαρτί ... (όμως) “οι φιλοσοφικές αφαιρέσεις καθαυτές αποσπασμένες από την ιστορία δεν έχουν καμιά απολύτως αξία” (Κ. Μαρξ, Φ. Ένγκελς στη Γερμανική Ιδεολογία) ... (απαιτείται) “συγκεκριμένη ανάλυση μιας συγκεκριμένης κατάστασης” (Λένιν)» (σελ. 171).

Εδώ αρχίζουν τα δύσκολα και γίνονται ορατές οι αδυναμίες του ίδιου του συγγραφέα. Συνοπτικά και μέσα στα στενά όρια μιας βιβλιοκριτικής μπορούμε να επισημάνουμε τα εξής:

Στην προσπάθεια καταπολέμησης του «οικονομισμού» μοιάζει να έχει εγκαταλείψει τη σοβαρή μελέτη της σημερινής εικόνας του καπιταλισμού και να αποδέχεται κοινοτυπίες όπως ότι «οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής είναι κυρίαρχες σε σχετικά μικρό μέρος του πλανήτη: Βόρεια Αμερική, Ευρώπη, Ιαπωνία, Ρωσία» και ότι «αυτό που τείνει να κυριαρχήσει είναι κυρίως η κίνηση του παρασιτικού χρηματιστικού κεφαλαίου» (σελ. 75). Άμα χάνεις από τα μάτια σου τις Κίνες, τις Βραζιλίες, τις Αργεντινές και τις Αιγύπτους του σύγχρονου καπιταλισμού με τα εργοστάσια, τις κρίσεις, τις εξεγέρσεις και τις επαναστάσεις τους και βλέπεις μόνο ευρωπαίους και αμερικάνους τραπεζίτες, τότε μπορεί και να παρασύρεσαι σε απόψεις ότι η αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας παραμένει θεμελιώδης αλλά δεσπόζουσα έχει γίνει η αντίθεση ανθρώπου-φύσης (σελ. 181). Αλίμονο αν μέσα στη σημερινή κρίση του καπιταλισμού δεχτούμε ότι η αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας δεν είναι δεσπόζουσα.

Συνακόλουθη με αυτή την αδυναμία είναι και η εικόνα για την σύγχρονη εργατική τάξη: «Ο παλιός τεχνίτης έχει εξαφανιστεί. Στη θέση του γεννήθηκε ένα αυτόματο: ένα σώμα εργαλειοποιημένο, εργάτης-μάζα, αποστερημένο από τον διανοητικό του εξοπλισμό και από το νοητικό του όργανο» (σελ. 71). Συγκρίνετε αυτή την τοποθέτηση με την ανάλυση του Γκράμσι: «Το μόνο πράγμα που μηχανοποιείται ολοκληρωτικά είναι οι σωματικές κινήσεις. Η μνήμη της τεχνικής, που έχει αναχθεί σε απλές επαναλαμβανόμενες κινήσεις

με έντονο ρυθμό, φωλιάζει στα μυϊκά και νευρικά κέντρα και αφήνει το μυαλό ελεύθερο και αποδεδειγμένο για άλλες σκέψεις... ο «εκπαιδευμένος γορίλας» είναι μόνο μια φράση, ο εργατής εξακολουθεί να είναι άνθρωπος και ακόμα και την ώρα της δουλειάς του σκέφτεται ...και όχι μόνο σκέφτεται αλλά το γεγονός ότι δεν αντλεί καμιά άμεση ικανοποίηση από τη δουλειά του και βλέπει ότι προσαθούν να τον μετατρέψουν σε εκπαιδευμένο γορίλα μπορεί να τον οδηγήσει σε σκέψεις που πολύ απέχουν από τον κομφορμισμό» (Επιλογές από τα Τετράδια της Φυλακής, αγγλική έκδοση 1971, σελ. 309-310).

Άμα βλέπεις μια εργατική τάξη τσακισμένη από τον τειλορισμό και τον φορντισμό, τότε μπορεί να βγάζεις συμπεράσματα όπως ότι «η ανάπτυξη του εργατικού και του κομμουνιστικού κινήματος είναι σχεδόν παντού αντιστρόφως ανάλογη με την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων» (σελ. 178) και να αναζητείς τις αιτίες όχι στις ευθύνες των ηγεσιών, αλλά «στην αναντιστοιχία του χαρακτήρα, της δομής και της λειτουργίας (του εργατικού και του κομμουνιστικού κινήματος) με τη σημερινή πραγματικότητα» (σελ. 184). Δυστυχώς από ένα βιβλίο που στέκεται πολύ στην αλλοτρίωση της εργατικής τάξης λείπει κάθε αναφορά στον Λούκατς και στο έργο του για την ταξική συνείδηση, τις αντιφάσεις της και το ξεπέρασμά τους.

Το προχώρημα του κινήματος, το ξεπέραςμα των αντιφάσεων της εργατικής συνείδησης μέσα στον καπιταλισμό δεν γίνεται «αυτόματα», αλλά απαιτεί πολιτικές μάχες και επιλογές όπου παίζει κρίσιμο ρόλο η επαναστατική στρατηγική και τακτική της πρωτοπορίας. Ο Μπιτσάκης το αναγνωρίζει αυτό και θυμίζει ότι κατά τον Λένιν «η Οκτωβριανή Επανάσταση πέτυχε επειδή υπήρχε κόμμα οργανωμένο με συγκεκριμένη στρατηγική, κόμμα που μπορούσε να κερδίσει τις σύμμαχες δυνάμεις» (σελ. 179).

Αλλά όταν μιλάει για το πώς χάθηκε η Οκτωβριανή Επανάσταση, έχει δυσκολία να εντοπίσει τις πολιτικές επιλογές όπου παίχθηκε εκείνη η κρίσιμη μάχη. Ο Τρότσκι και οι επαναστατικές επιλογές του ούτε καν αναφέρονται. Αντίθετα, ο Στάλιν παίρνει εύσημα για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και η νίκη της ΕΣΣΔ σ' αυτόν τοποθε-

τείται στο ίδιο επίπεδο με τη νίκη της Οκτωβριανής καθώς και οι δυο νίκες επιτεύχθηκαν χάρη στον «ενθουσιασμό των λαών της ΕΣΣΔ» και «από αγάπη προς την πατρίδα και τον σοσιαλισμό!» (σελ. 188, 192).

Χάνοντας τις πολιτικές επιλογές, το βιβλίο καταλήγει σε αυτοαναίρεση σε ένα τόσο καίριο ζήτημα ερμηνεύοντας τον εκφυλισμό της ΕΣΣΔ με γενικότητες: επικράτησαν οι εγωιστικές τάσεις των γραφειοκρατών, οι εργάτες έγιναν... «παθητικοί υπάλληλοι» (!) και οι μηχανισμοί αυτονομήθηκαν με αποτέλεσμα να υπάρχει αστικός καταμερισμός εργασίας και το καθεστώς να είναι «κρατικός σοσιαλισμός». Τι ήταν το «σοσιαλιστικό» σε αυτή τη δομή που είχε αστικά χαρακτηριστικά αλλά «δεν ήταν κρατικός καπιταλισμός» (σελ. 193) παραμένει μυστήριο.

Όλα αυτά δεν είναι αδυναμίες που αφορούν μόνο το παρελθόν. Φτάνουν στο σήμερα. Φτάνουν στο χαρακτηρισμό του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού ως «καταστροφικού». (σελ. 215). Και φτάνουν στη μεγαλύτερη πολιτική αντίφαση του Ευτύχη Μπιτσάκη στις σημερινές εξελίξεις, τη θέση του για τον ΣΥΡΙΖΑ.

Στη σελίδα 222 θυμίζει ότι ο Λένιν συμβούλευε τους επαναστάτες στην Αγγλία ότι θα έπρεπε να απαιτούν από το Εργατικό Κόμμα να νικήσει τον Λούντ Τζωρτζ και τον Τσώρτσιλ και στη συνέχεια να είναι έτοιμοι ως επαναστατική αντιπολίτευση να επιτεθούν κατά της κυβέρνησης των Εργατικών. Σωστά αναρωτιέται γιατί η Αριστερά δεν αντιμετώπισε με αυτόν τον τρόπο το ΠΑΣΟΚ μετά την πτώση της Χούντας.

Αλλά στη συνέχεια απαιτεί από το ΚΚΕ και την ΑΝΤΑΡΣΥΑ να μην κάνουν πολεμική σε μια μελλοντική κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ. Γιατί όχι; Δεν πρέπει να υπάρχει «επαναστατική αντιπολίτευση» όπως συμβούλευε ο Λένιν; Ή μήπως ο Ευτύχης έχει αυταπάτες ότι μια κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ θα βάλει σε «συγκεκριμένη πορεία προς το σοσιαλισμό»;

Αν δεν έχει τέτοιες αυταπάτες και απλά συμβουλεύει την επαναστατική αριστερά, καλό είναι να θυμάται ότι για να έχει σωστή ταχτική αυτή η αριστερά πρέπει πρώτα απ' όλα να υπάρχει. Αυτός είναι απαραίτητος όρος για να αξιοποιήσουμε τις δυνατότητες της ανθρώπινης φύσης για

μια κοινωνία απαλλαγμένη από τις βαρβαρότητες του καπιταλισμού.

Πάνος Γκαργκάνας

Αντιφασιστικό αριστούργημα

Hans Fallada

Μόνος στο Βερολίνο

Τιμή 20€, 668 σελίδες

Εκδόσεις Πόλις

Το μυθιστόρημα του Χανς Φάλλαντα *Μόνος στο Βερολίνο* γράφτηκε το 1947 και μας μεταφέρει στο Βερολίνο του Β' παγκόσμιου πολέμου. Μέσα από τις ιστορίες των απλών καθημερινών ανθρώπων που ζουν και εργάζονται στην πρωτεύουσα και όχι από τους στρατιώτες της πρώτης γραμμής, ούτε από τους στρατηγούς και τα στελέχη του καθεστώτος, αποκαλύπτεται με διεισδυτικό τρόπο «ο τρόμος και η αθλιότητα του Γ' Ράιχ». Ταυτόχρονα όμως το μυθιστόρημα αυτό είναι και ένας φόρος τιμής σε αυτούς που αντιστάθηκαν στη ναζιστική θηριωδία ακόμα και στις πιο δύσκολες συνθήκες εν μέσω πολέμου κι όταν είχε πλέον εξαλειφθεί κάθε οργανωμένη αντίσταση.

Ο Φάλλαντα αφηγείται την ιστορία (βασισμένη σε πραγματικά περι-

στατικά) ενός ζευγαριού μεσήλικων γερμανών των Κβάγκελ που όταν μαθαίνουν ότι ο γιος τους σκοτώθηκε στο μέτωπο της Γαλλίας αποφασίζουν να κάνουν τη δικιά τους αντίσταση, δηλαδή να γράφουν κάρτες και γράμματα με μηνύματα ενάντια στο καθεστώς και να τα αφήνουν σε πολυσύχναστα κτίρια με την ελπίδα να βρουν μαζική απήχηση, ως τη στιγμή που συλλαμβάνονται, βασανίζονται, φυλακίζονται και τελικά εκτελούνται. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι απλοί άνθρωποι της εργατικής τάξης (ο Ότο Κβάγκελ δουλεύει σε εργοστάσιο που παράγει φέρετρα για το μέτωπο) που δεν είχαν σχέση με την πολιτική αποφασίζουν ότι οφείλουν να ταχθούν ενάντια στη βαρβαρότητα ακόμα κι αν ξέρουν πως αυτό θα σημάνει τη θανατική τους καταδίκη.

Ταυτόχρονα όμως ο συγγραφέας διηγείται μια σειρά από παράλληλες ιστορίες: των γειτόνων, των συγγενών, των διωκτών και των συγκρατούμενων των ηρώων του φτιάχνοντας έτσι ένα αντιπροσωπευτικό ψηφιδωτό της ναζιστικής κοινωνίας. Το βασικό χαρακτηριστικό της είναι ο φόβος. Κανείς δεν μπορεί να εμπιστευτεί τον διπλανό του, οποιοσδήποτε μπορεί να είναι χαφίης της Γκεστάπο και στην κοινωνία στρατόπεδο οι επιλογές σου είναι είτε να γίνεις ενεργό μέλος του ναζιστικού κόμματος με τα αντίστοιχα προνόμια, είτε να προσπαθήσεις να περάσεις απαρατήρητος... αν τα καταφέρεις. Δεν είναι τυχαίο πως μέσα σε αυτό το πλαίσιο αναδεικνύονται κάθε λογής τυχοδιώκτες και χαφιέδες που επιβιώνουν ως παράσιτα που είτε βάζουν στο μάτι την περιουσία της εβραϊκής γειτόνισσας για παράδειγμα, είτε εκβιάζουν και μηχανορραφούν συστηματικά. Το ναζιστικό Βερολίνο παρουσιάζεται γεμάτο αλκοολισμό, τζόγο, μορφή και πορνεία, η κοινωνία των Αρίων είναι μια σαπίλα.

Από την άλλη ο ίδιος ο μηχανισμός καταστολής περιγράφεται σε όλες τις πτυχές του. Από τον ρουφιάνο της διπλανής πόρτας, την Γκεστάπο και τα υπόγειά της, τις φυλακές, τα δικαστήρια και τα ψυχιατρεία, το ναζιστικό κράτος όχι μόνο καταπιέζει, αλλά κυριολεκτικά συνθλίβει κάθε αμφισβήτηση. Δεν είναι τυχαίο πως μαζί με τους Κβάγκελ διώκονται και τιμωρούνται όλοι οι συγγενείς και οι

φιλοι τους. Ο Φάλαντα είναι πολύ καυστικός όταν επισημαίνει τον παραλογισμό "όταν ένας άντρας του εγκληματολογικού χτυπάει κάποιον με τον υποκόπανο του όπλου του και σχεδόν τον σκοτώνει, κι όταν ένας μεθυσμένος γιατρός αφήνει τον τραυματία να πεθάνει, δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα. Όταν όμως ένας πάστορας δεν αποτρέπει μια αυτοκτονία, όταν αφήνει έναν κρατούμενο, που δεν επιτρέπεται να έχει πια προσωπική βούληση, να αποφασίσει μόνος του πως να πεθάνει, τότε πρόκειται για έγκλημα". Εδώ έχει σημασία να κάνουμε μια παρατήρηση. Ο συγγραφέας δεν περιγράφει μια κοινωνία που ο φασισμός έρχεται από τα κάτω, δεν είναι λίγο πολύ αντανάκλαση της ποιότητας των ανθρώπων "που τον εξέθρεψαν". Ίσα ίσα αυτό που περιγράφεται στο βιβλίο είναι μια συστηματική, ισοπεδωτική από τα πάνω επιβολή της πειθαρχίας και του φόβου που καταλήγει να αλλοτριώνει τις συνειδήσεις. Ο τρόπος λειτουργίας της Γκεστάπο, όπου οι κατώτεροι είναι αναλώσιμοι και αν δείξουν "ευαισθησία" τιμωρούνται είναι ενδεικτικός.

Ο Φάλαντα γράφει συνειδητά σε απλό ύφος, όπου δεν υπάρχουν οι μεγάλες και δύσκολες περιγραφές, αλλά κυριαρχεί η άμεση αφήγηση και η πολύ διεισδυτική αποτύπωση των χαρακτήρων, η πειστική ανάλυση των σκέψεων και των κινήτρων όλων των προσώπων, τα οποία δείχνουν ρεαλιστικά και ανθρώπινα. Γι' αυτό και είναι πράγματι εντυπωσιακό πως ένα μυθιστόρημα που σύμφωνα με τα λόγια του συγγραφέα μοιάζει με "ζοφερό πίνακα" ("περισσότερο φως θα έμοιαζε με ψέμα") και που το τέλος της ιστορίας είναι λίγο πολύ προδιαγεγραμμένο, κρατάει αμείωτο το ενδιαφέρον των αναγνωστών ως την τελευταία στιγμή.

Ο συγγραφέας αφιερώνει το βιβλίο "στη ζωή, τη ζωή που θριαμβεύει μέσα από τα δάκρυα, την πείνα, τη δυστυχία και τον θάνατο" και το κάνει γράφοντας μια πολύ θλιβερή ιστορία. Δεν είναι τυχαίο ότι το συγκεκριμένο βιβλίο θεωρείται ένα από τα αριστουργήματα της παγκόσμιας αντιφασιστικής λογοτεχνίας. Αξίζει να το διαβάσει κανείς για να ανακαλύψει πως ακόμα και μέσα στο πιο μαύρο σκοτάδι μπορεί να υπάρξει αντίσταση και ελπίδα, κυρίως όμως γιατί ο

ναζισμός δεν είναι ένα μουσειακό απολίθωμα του παρελθόντος, αλλά μια υπαρκτή απειλή στο σήμερα. Κάθε βιβλίο όπως το "Μόνος στο Βερολίνο" που περιγράφει τη φρίκη μιας τέτοιας κοινωνίας, είναι ένας ακόμη λόγος να παλέψουμε και να φωνάξουμε ακόμα πιο δυνατά: "Ποτέ ξανά!"

Γιάννης Κούτρας

Η κουλτούρα του 20ού αιώνα

Eric Hobsbawm

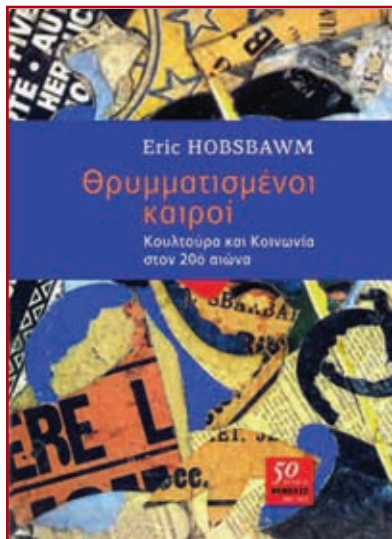
Θρυμματισμένοι καιροί

Τμήμ 20,50€, 303 σελίδες

Εκδόσεις Θεμέλιο 2013

Ο βρετανός μαρξιστής ιστορικός Έρικ Χόμπσμπομ πέθανε πέρσι τον Οκτώβρη σε ηλικία 95 χρόνων. Το βιβλίο του *Θρυμματισμένοι καιροί – Κουλτούρα και Κοινωνία τον 20ο αιώνα* που κυκλοφόρησε το καλοκαίρι από τις εκδόσεις Θεμέλιο, αποτελεί μια μεταθανάτια συλλογή από ομιλίες, παρουσιάσεις και άρθρα του από το 1964 μέχρι το 2012. Τα περισσότερα από αυτά, όπως δηλώνεται χαρακτηριστικά στον υπότιτλο του εξώφυλλου, έχουν ως κεντρικό θέμα τις αλλαγές στη θέση της κουλτούρας και των ιδεών μέσα στην κοινωνία από το 19ο αιώνα μέχρι σήμερα. «Τούτο το βιβλίο μιλάει για το τι απέγινε η τέχνη και η κουλτούρα της αστικής κοινωνίας από τη στιγμή που αυτή η κοινωνία εξαφανίστηκε μετά το 1914 [το ξέσπασμα του Α' Παγκόσμιου Πόλεμου], για να μην ξαναγυρίσει ποτέ», γράφει ο ίδιος στις πρώτες σειρές του προλόγου του. Τα επτά από τα 22 κείμενα της συλλογής είναι αφιερωμένα σε αυτή «την κουλτούρα του αστικού κόσμου» στο γύρισμα από τον 19ο στον 20ο αιώνα – και είναι κατά τη γνώμη μου και το πιο δυνατό κομμάτι του.

Ο Χόμπσμπομ, με τον εξαιρετικά γλαφυρό τρόπο που τον χαρακτηρίζει και τον κάνει προσίτο ως ιστορικό σε ένα πλατύ κοινό, μιλάει για τις μεγάλες αλλαγές στην τέχνη και την

κουλτούρα που έφερε μαζί της η ανάδυση του αστικού κόσμου στην Ευρώπη, αλλά και η κρίση και η παρακμή του: ο Διαφωτισμός μετά το 1800, η χειραφέτηση του εβραϊκού στοιχείου στη Γερμανία, το Art Nouveau, η σχέση κουλτούρας και φύλου. «Οι γυναίκες του 1870-1914 δεν προσπαθούσαν να μιμηθούν τους άνδρες», γράφει. «Την εποχή εκείνη, η εμμονή να έχουν οι γυναίκες μια διαχωρισμένη σφαίρα, συμπεριλαμβανομένης και της αξίωσης να έχουν μια ειδική ευθύνη για την κουλτούρα, συνδυαζόταν με την πολιτική και κοινωνική αντίδραση. Χειραφετημένοι άνδρες και χειραφετημένες γυναίκες αποσκοπούσαν εξίσου να ζήσουν σε ένα δημόσιο περιβάλλον που δεν θα έκανε διακρίσεις απέναντι σε κανένα φύλο».

Μια από τις πιο δυνατές μαρξιστικές αναλύσεις θα βρει ο αναγνώστης και στο κομμάτι για το Art Nouveau – και τη σύνδεση που κάνει ο Χόμπσμπωμ με το κίνημα arts-and-crafts του βρετανού σοσιαλιστή Ουίλλιαμ Μόρις. «Το art nouveau ήταν ακριβώς το στυλ μιας συγκεκριμένης στιγμής στην ανάπτυξη των ευρωπαϊκών μεσαίων τάξεων. Όμως δεν είχε σχεδιαστεί γι' αυτούς. Ανήκε, απεναντίας, σε μια πρωτοπορία που ήταν αντιαστική και μάλιστα αντικαπιταλιστική στην καταγωγή της. Αν είχε κάποια κοινωνικο-πολιτική συγγένεια, αυτή ήταν με τα νέα σοσιαλιστικά κυρίως, εργατικά κινήματα». Και φέρνει το παράδειγμα του αρχιτέκτονα που σχεδίασε στο νέο στυλ το κτήριο του πιο ισχυρού συνδικάτου του Άμ-

στερνταμ με «την αφθονία του αέρα και του φωτός που τόσο λείπει από τα χαμόσπιτα των εργατών», όπως έλεγε ο σχεδιαστής του.

Μιλώντας για τον 20ο αιώνα, στο κεφάλαιο «Τέχνη και Επανάσταση», ο Χόμπσμπωμ κάνει μια εξαιρετική αναδρομή σε όλα τα πρωτοποριακά κινήματα στο χώρο της τέχνης που ανέδειξε η Οκτωβριανή Επανάσταση το 1917. Από τον Μπρικ που υποστήριζε με πάθος ότι «καθένας πρέπει να είναι καλλιτέχνης... τα πάντα μπορούν να γίνουν τέχνη», μέχρι τους κονστρουκτιβιστές, τον αρχιτέκτονα Τατλίν, τους ζωγράφους Ροντσένκο, Ποπόβα, Λισίτσκι, τον Αϊζενστάιν στον κινηματογράφο, τον Μέγιερχολντ στο θέατρο.

Όμως, προχωρώντας μέσα στον 20ο αιώνα, κατά τον συγγραφέα υπάρχει μια ριζική ανατροπή. Η τέχνη «αποσυντίθεται», ανήκει σε ένα «χαμένο κόσμο». Σχεδόν σε όλα τα κείμενα που αναφέρονται στις δεκαετίες μετά το 1930 είναι προφανής η απογοήτευσή του, σχεδόν η απόρριψη, του κάθε τι που θα μπορούσε να σημαίνει «δημιουργική τέχνη». «Η πολιτιστική παραγωγή... για κέρδη σε μια μαζική αγορά, καθώς στηρίζεται στην κατά Μπένγιαμιν 'εποχή της τεχνικής αναπαραγωγιμότητας', είναι βασικό προϊόν του 20ου αιώνα, αν εξαιρέσουμε την τυπογραφική παραγωγή», γράφει στο κεφάλαιο του βιβλίου με τίτλο «Η κληρονομιά». Αυτό έχει σημαίνει ότι οι τέχνες – ιδιαίτερα οι εικαστικές – υποφέρουν από μια «τεχνολογική απαρχαίωση», ενώ οι καλλιτέχνες έχουν αποδεχθεί μόνο τη μορφή της πρωτοπορίας, χωρίς το περιεχόμενό της: η παλιά πίστη στον κοινωνικό μετασχηματισμό, που ήταν τόσο κοινή σε όλους τη δεκαετία του 1920, έχει εξαφανιστεί από τη δουλειά τους. Η συζήτηση για την τέχνη την εποχή της «αναπαραγωγιμότητας» ξεπερνάει τα όρια αυτής της σύντομης βιβλιοπαρουσίασης, αλλά είναι φανερό ότι για τον Χόμπσμπωμ, αυτή η εξέλιξη είναι σχεδόν αντικειμενική, κι αυτό τον κάνει ακόμα πιο απαισιόδοξο για το μέλλον (κεφάλαιο «Η αποτυχία της πρωτοπορίας»).

Στην πραγματικότητα, αυτό το νήμα απαισιοδοξίας διαπερνάει το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου, ιδιαίτερα τα κείμενα που είναι λιγότερα περιγραφικά και επιχειρούν να γενικεύ-

σουν θεωρητικά για το σύγχρονο κόσμο. Η πηγή του πεισιμισμού του Χόμπσμπωμ είναι πολιτική: έχοντας ακολουθήσει μια δεξιόστροφη πορεία εδώ και πολλές δεκαετίες, παραμένοντας πάντα πιστό μέλος του ΚΚ Μ. Βρετανίας,, το πλήγμα από την κατάρρευση των καθεστώτων του κρατικού καπιταλισμού στην Ρωσία και την Ανατολική Ευρώπη, που για τον ίδιο σήμαινε και την κατάρρευση της δυνατότητας για μια εναλλακτική λύση απέναντι στον καπιταλισμό, τον έσπρωξε στην πιο βαθιά απογοήτευση.

Όπως, πολιτικές είναι και οι αιτίες που σε πολλά κείμενα του βιβλίου τα οποία έχουν γραφτεί πριν από το ξέσπασμα της νέας κρίσης του καπιταλισμού, ο Χόμπσμπωμ οδηγείται σε εκτιμήσεις που απέχουν πολύ από τη σημερινή πραγματικότητα. Όπως, για παράδειγμα, ο υπερτροφισμός του «κοινωνικού καταναλωτισμού» των αναπτυσσόμενων καπιταλιστικών κοινωνιών ή η επισήμανση ότι η «παγκοσμιοποίηση» θα κάνει τον 21ο αιώνα έναν «αιώνα πολιτισμικής συμβίωσης». Εκτιμήσεις που σίγουρα δεν επιβεβαιώνονται σήμερα από τη φτώχεια και τη μαζική ανεργία ή τη ρατσιστική Ευρώπη-φρούριο αντίστοιχα, που έχει φέρει η καπιταλιστική κρίση.

Οι *Θρυμματισμένοι καιροί* δεν περιορίζονται μόνο στην τέχνη. Η θρησκεία και ο ρόλος της, η επιστήμη σαν κοινωνική λειτουργία σε σχέση με την αλλαγή του κόσμου, ένα καταπληκτικό κομμάτι για τον αυστριακό σατυρικό συγγραφέα του μεσοπολέμου Καρλ Κράους μέχρι και ένα απολαυστικό κείμενο με τίτλο «Ο αμερικάνος καουμπόης: ένας διεθνής μύθος;» συμπληρώνουν τη συλλογή αφήνοντας να διαφανεί το μεγάλο γνωστικό εύρος του ιστορικού Έρικ Χόμπσμπωμ. Όμως, σε αντίθεση με τη συνεκτικότητα και τη δύναμη της μνημειώδους τετραλογίας του για τις Εποχές των Επαναστάσεων, του Κεφάλαιου, των Αυτοκρατοριών και των Άκρων, η αίσθηση που αφήνει στο τέλος η συγκεκριμένη συλλογή ομιλιών και άρθρων είναι περίπου ίδια με την πρώτη λέξη του τίτλου της: θρυμματισμένη.

Κώστας Πίτσας

Γράφει ο Θανάσης Καμπογιάννης

ΕΠΙ-
ΣΚΟ-
ΠΙΣΗ

Δύο περιοδικά κυκλοφόρησαν αυτούς τους μήνες με αφιερώματα ενάντια στον φασισμό.

Το ένα είναι ο **Σπάρτακος** (τεύχος 112, Ιούνιος 2013) και περιλαμβάνει ένα πλήθος πρωτότυπων αναλύσεων για το φασισμό γραμμένων από μαρξιστές και όχι μόνο, από τον **Λέον Τρότσκι** και τον **Αύγουστο Ταλχάμερ** μέχρι τον **Κουρτ Λαντάου** και τον **Νίκο Πουλαντζά**. Το αφιέρωμα περιλαμβάνει έναν σημαντικό αριθμό σχετικών άρθρων του **Αντόνιο Γκράμσι**. Οι απόψεις του Γκράμσι μετεξελιχθηκαν με τον χρόνο (γεγονός που αποτυπώνεται στα κείμενα του αφιερώματος): αν και αντιμετώπισε θετικότερα από τον **Αμαντέο Μπορντίγκα** το αντιφασιστικό κίνημα των Arditi del' Popolo, ο Γκράμσι ξεκίνησε από μία θέση που αδυνατούσε να εντοπίσει τι είναι αυτό που διαφοροποιεί φασισμό και αστική δημοκρατία, για να φτάσει ωστόσο σταδιακά σε μια βαθύτερη κατανόηση που αποτυπώθηκε τελικά στις *Θέσεις της Λυών* το 1926. Απόσπασμα των Θέσεων περιέχεται στο αφιέρωμα, ενώ ολόκληρο το κείμενο μπορεί κανείς να το διαβάσει στην ομώνυμη έκδοση του Μαρξιστικού Βιβλιοπωλείου.

Το δεύτερο περιοδικό – με αφιέρωμα **“Φασισμός και Αντίσταση”** – είναι η **Μαρξιστική Σκέψη** (τόμος 10, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2013). Ήδη η Σκέψη μάς έχει προσφέρει άλλον έναν τόμο αφιερωμένο στην πάλη ενάντια στο φασισμό. Από τον τωρινό τόμο σταχυολογούμε: τα κείμενα επαναστατών μαρξιστών (**Γκράμσι**, **Τσέκιν**, **Τρότσκι**, **Μπουχάριν**), τα άρθρα σταλινικών ηγετών (**Μπρόουντερ**, **Δημητρόφ**, **Ιμπαρούρι**, κλπ) από τα οποία προκύπτει η στροφή της Κομιντέρν προς την πολιτική των Λαϊκών Μετώπων και οι συνέπειές της, τα νομοθετικά κείμενα του φασιστικού και του ναζιστικού καθεστώτος σε Ιταλία και Γερμανία (για την εργασία, την ιθαγένεια, τη θεσμοθέτηση του απαρτχάιντ κατά των Εβραίων, κλπ).

Στην τρίτη και τελευταία ενότητα, περιέχονται αρκετές σύγχρονες παρεμβάσεις για τον φασισμό και την πάλη εναντίον του.

Η συζήτηση για τη στρατηγική και την τακτική του αντιφασιστικού κινήματος είναι σήμερα πιο αναγκαία από ποτέ. Γι' αυτό και μια ορθή ιστορική αφήγηση της πολιτικής της Κομμουνιστικής Διεθνούς είναι απαραίτητη. Απ' αυτή την άποψη είναι λαθεμένη η σύγχυση ανάμεσα στο Ενιαίο και το Λαϊκό Μέτωπο (ένα θέμα με το οποίο έχουμε καταπιαστεί πολλές φορές από τις στήλες αυτού του περιοδικού). Ο **Χρήστος Κεφαλής** υποστηρίζει ότι ο Τρότσκι έκανε σεκταριστικό λάθος που δεν στήριξε το Λαϊκό Μέτωπο της Ισπανίας, ακόμα και σε κυβερνητικό επίπεδο. Ο **Βασίλης Λιόσης**, στο κείμενό του **“Ο φασισμός, ο πόλεμος και το 7ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς”**, θεωρεί ότι οι αποφάσεις του 7ου Συνεδρίου, που σηματοδότησαν τη στροφή στα Λαϊκά Μέτωπα, αποκατέστησαν την επαναστατική παράδοση του Ενιαίου Μετώπου και των πρώτων τεσσάρων Συνεδρίων.

Έτσι, φτάνει να εξηγή τις ολέθριες συνέπειες της πολιτικής των Λαϊκών Μετώπων ως “λάθη” στην υλοποίηση της νέας γραμμής. Ωστόσο, το “λάθος” του Γαλλικού ΚΚ δεν ήταν ότι δεν πίεσε την κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου το 1937 να προχωρήσει πιο “θαρρετά” στην υλοποίηση του προγράμματός της (όπως γράφει ο Λιόσης), αλλά ότι το 1936 έκλεισε τις απεργίες και το κίνημα των εργοστασιακών καταλήψεων, για να στηρίξει την κυβέρνηση. Αν έχεις αποπλίσσει το εργατικό κίνημα από το μεγαλύτερο όπλο που διαθέτει, τη δύναμη των μαζών μέσα από την απεργιακή δράση, οι συνέπειες αυτής της επιλογής δεν είναι “λάθη”, αλλά φυσιολογικά επακόλουθα μιας ολόκληρης στρατηγικής.

Κυκλοφόρησε η επιθεώρηση **Ένεκεν** (τεύχος 28, Απρίλιος-Ιούνιος 2013). Στις σελίδες της θα βρείτε, εκτός από τα πολιτιστικά της

περιεχόμενα, ένα κείμενο του **Πάνου Γκαργκάνα** με τίτλο **“Ένα καυτό καλοκαίρι”** και το άρθρο του **George Caffentzis** με τίτλο **“Κάτω από το ηφαίστειο”**.

Το τελευταίο τεύχος του περιοδικού **Ιστορικά** (τχ.58, Ιούνιος 2013) περιέχει μια χρήσιμη μελέτη του **Μπάμπη Κουρουνη**, με τίτλο **“50 χρόνια μετά: η στάση της ΕΔΑ απέναντι στη βαθεία τομή”**. Η ΕΔΑ, η νόμιμη πολιτική έκφραση του ΚΚΕ τα χρόνια μετά τον εμφύλιο, κατήγγειλε το Σύνταγμα του 1952 που θεσμοποιούσε την καταστολή κατά της Αριστεράς και της συνδικαλιστικής δράσης. Ωστόσο, μια δεκαπενταετία αργότερα, οι προβλέψεις του Συντάγματος του 1952 γίνανε παραδόξως το όριο της πολιτικής της ΕΔΑ, η οποία απαιτούσε πλέον την “τήρηση της συνταγματικής νομιμότητας” απέναντι στις βασιλικές δολοπλοκίες και, τελικά, το πραξικόπημα της αντικατάστασης του Γεωργίου Παπανδρέου από τη θέση του πρωθυπουργού το 1965.

Η στρατηγική της ΕΔΑ μετέτρεψε, έτσι, τη “νομιμότητα” σε βραχνά στο λαϊκό κίνημα των “Ιουλιανών”, του οποίου η δυναμική ξεπέρασε τη νομιμόφρονα γραμμή της ηγεσίας. Η μελέτη του Μπάμπη, κομμάτι μιας ευρύτερης διδακτορικής εργασίας που θα ολοκληρωθεί στα τέλη της χρονιάς, ρίχνει φως στις επιλογές της ηγεσίας της Αριστεράς, όπως αυτές αποτυπώνονται στις θέσεις της για τα μεταπολεμικά Συντάγματα, από το 1952 μέχρι την καραμανλική απόπειρα αναθεώρησης του 1963 (γνωστή ως “βαθεία τομή”), φτάνοντας μέχρι και τη Μεταπολίτευση.

Στις προθήκες των βιβλιοπωλείων, θα βρείτε τέλος το νέο τεύχος της **Ουτοπίας**. Αλλά για να μην αδικήσουμε το περιεχόμενό της, θα επανέλθουμε πιο εκτεταμένα στην επόμενη Επισκόπησή μας.

Οκτώβρης 1993

Εργατική αλληλεγγυη

εφημερίδα της επαναστατικής αριστεράς

20 χρόνια βδομαδιάτικη

γράφου συνδρομητής

10 φύλλα 20€

20 φύλλα 40€

50 φύλλα 100€

συνδρομή ενίσχυσης για ένα χρόνο 130€

ergatiki@gmail.com
τηλ. 210 5241001

Αύγουστος 2013

Μόλις κυκλοφόρησε

από τις εκδόσεις
μαρξιστικό
βιβλιοπωλείο

Φειδίου 14-16
(πίσω από Τιτάνια-REX)
τηλ: 210 5247584

www.marxistiko.gr

τιμή 8€

